

Ціна: 40 центів

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

У НІ ВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК VI

ЖОВТЕНЬ — 1955 — ОСТОВЕР

Ч. 69

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Славутич Яр — Осіння елегія	1
Гай-Головко Ол. — В гостях у мертвих	2
Смотрич Ол. — Безсиля, три оповідання	5
Керр Юдіт — Красуня в блакитному	9
Черінь Ганна — Три тітки, п'єса для дорослих дітей	10
Шерех Юрій — Людина і люди	12
Міллера М., проф. — До історії чорних болгарів	16
Липа Юрій — Лист до редактора "Дзвонів"	20
Старчук О. — Українська бібліотека ім. Р. Гонсета	21
Ворскло Віра — Дві поезії	22
Риндик Степан — Будова космосу	25
Бунін Іван — Князь Всеслав	26

Ілюстрації. Листування. Бібліографія.

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ: Жінка в плахті.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Мар'яна Мельник, Сан Франциско, США	1
Шабля Д., Брісбен, Астралія	1
О. Б. Яковлевич, Шіго, Саск., Канада	1
Текля Денис, Сан Франциско, США	1
А. Слободян, Торонто	1
Зіна Семенюк, Торонто	1
М. Шаблій, Чікаго, США	1
О. Єндик, Едмонтон, Канада	1
Л. Ж., Міннеаполіс, Мінн., США	1
В. Цегельник, Гленрой, Вік., Австралія	1

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:

В. Даниленко, Міннеаполіс, США: "Посилаю на

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник.

Видає в-во "Нові Дні", головний редактор П. Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: \$3.00, піврічна: \$1.75

США — річна: \$3.50, — піврічна: \$2.00 американських.

Зміна адреси: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками).

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOWI DNI, Box 452, Term. "A"
Toronto, Ontario, Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Німеччині:

P. Domtschenko, (24a) Lubeck, Germany,
Vorwerkerstr. 103, Baracke 10/6a.

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London, W. 11, England

Передплата: річна — 1½ фунта.

В Австралії:

S. Krywolap, Box 1586 M, G. P. O. Adelaide,
South Australia

Передплата: річна — 1½ фунта.

В Аргентині:

"Peremoha", 25 de Mayo 479 (26),
Buenos Aires, Argentina

Передплата: річна 25 пезів, піврічна 15 пезів

"NOWI DNI", a Ukrainian Monthly.

Editor: Petro Wolyniak.

Address:

Nowi Dni, Box 452, Term. "A", Toronto, Ont., Canada

підкріплення "Нових Днів"	10.45
Л. Ж., Міннеаполіс, США	3.00
В. Євшушка, Ошава, Онт., Канада	1.00
Ярослав Слободян, Торонто	1.00
Дякуємо всім будівникам журналу!	

Редакція

З НОВИХ ВИДАНЬ

"The Formation of the Soviet Union. Communism and Nationalism. 1917-1923" by Richard Pipes, Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1954, 355 p., \$6.50.

Книжка поділена на шість розділів:

I. Національна проблема Росії. (Становище неросійських народів напередодні революції 1917 року; національні рухи; ставлення російських політичних партій до національного питання; Ленін і національне питання перед 1913 роком; ленінська теорія самовизначення).

II. 1917 рік і розвал Російської Імперії. (Загальні причини; Україна і Білорусія; мусульманське пограниччя; Кавказ; більшовики при владі).

III. Покорення України й Білорусії. (Падіння Української Центральної Ради; комуністична партія України, її організація і рання діяльність — 1918; боротьба комуністів за владу в Україні — 1919; Білорусія від 1918 до 1920).

IV. Покорення мусульманського пограниччя. (Мусульманський комуністичний рух і радянська Росія — 1918; Башкирська і Татарська республіки; Киргизька республіка; Туркестан; Крим).

V. Покорення Кавказу. (Закавказька Федерація; радянська влада Північного Кавказу і Східне Закавказзя — 1918; незалежні республіки Азербайджану, Арmenії та Грузії; підготовка до покорення; покорення - падіння Азербайджану, падіння Арmenії, падіння Грузії).

VI. Утворення Союзу Радянських Соціалістичних Республік. (Централізація партійного і державного апарату; РСФСР; відносини між РСФСР та іншими радянськими республіками; Радянські Народні Республіки. Опозиція централізації — націоналістична опозиція, націонал-комуністична опозиція, ліва опозиція. Остання дискусія про національне питання і утворення СРСР).

Додатки: Хронологія основних подій, етнічний розподіл населення за переписами 1897 і 1926 р., система передачі слов'янських слів, бібліографія, примітки, індекс.

Українському питанню присвячена досить значна частина тексту — понад 60 сторінок із загальних 300. Судячи з бібліографії (всого 24 сторінки, з них — три і пів про Україну), автор мав змогу використати багато документального матеріалу. Складається враження, що він добре володіє і українською, і російською мовами, навіть деякі уступи тексту звучать так "по-слов'янськи". що здаються перекладеними. Мова твору і виклад дуже прості і чіткі. Навіть для людей, яка не досконало володіє англійською мовою, не буде важко цю книжку прочитати. А вона безперечно належить до найсолідніших робіт в галузі національної проблематики не-російських народів СРСР.

O. C.

Леонід Полтава, ЕНЕІДА МОДЕРНА, альбо дивні пригоди ченця Григорія Чудотворця, який щотриста літ воскресає, поема-епопея, обкладинка та ілюстрації Андрія Сологуба, стор. 131, видання Української видавничої спілки, Лондон, Англія, 1955.

Леонід Полтава, МАР'ЯНА (лібретто), героїчна опера на IV акти, стор. 27, видання Української видавничої спілки, Лондон, Англія, 1955.

Євген Чикаленко, СПОГАДИ (1861-1907), обкладинка П. Холодного, портрет автора — С. Мако, стор. 502, видання Української Вільної Академії Наук у США, Нью-Йорк, 1955, ціна 3.50.

Андрій Чайковський, ОДАРКА, повістка (???) для дітей, малюнки П. Андрусева, стор. 47, видавниця спілка "Тризуб", Вінніпег, Ман., Канада.

Будинок загальної університетської бібліотеки в Едмонтоні, у якому міститься українська бібліотека ім. Романа Гонсєта (див. нарис).

Яр СЛАВУТИЧ

Осіння елегія

(з книги "Оаза")

Мов келихи, повні вогню золотого,
Палають дуби в голубій далині.
Не ремствуй, надіє! Стелися, дорого!
Стояння скарбів пораховано дні.

Вони облітають важкими ковтками,
Лягають на землю — черлень і багрець.
І жаль підмиває, що й я за роками
Зійду в небуття, привітавши кінець.

І тоскно в душі відзывається туга.
Багато буяння і мало плодів!
Минуле лягло — як імлава наруга,
Майбутнє без барви встає поготів.

І я, що пройшов рокотання шалене,
Молюсь і благаю: — О, Боже, верни
Трояндній радості літо надхненне,
Смарагдову тирсу моєї весни.

Та падає листя невпинно і строго:
Стояння скарбів пораховано дні.
Мов келихи, повні вогню золотого,
Палають дуби в голубій далині.

В ГОСТЯХ У МЕРТВИХ

На цвінтари сірі хрести
Розправили руки дубові, —
Готові від мертвих піти,
Живим послужити готові.

М. Ситник

Лишилося тільки переповзти вулицю, що відмежувала місто від цвінтаря, і тоді... Але поблизу були військові казарми. У сліпучому місячному сяйві Деревія могла застукати військова патруля і перевернути його задум догори ногами. Тому в кінці запущеного саду він притулився до канави, щоб добре оглянути довкілля і за одним подихом здобути цю бісівську перепону.

Прислухаючись, Деревій кілька хвилин не ворушився. Ніде не чулося найтихшого шереху, тільки часом лопотіли крильми і черкали ними об віті розбуджені птахи. Тож, не чекаючи, Деревій, неначе повзучий хрест, просунувся до цвінтаря.

Опинившись на цвінтарі під кущем, він радісно зіхнув. Він не бентежився, що самотньо перебуває на цвінтарі — на цьому затишньому, але неприємному місці, куди живі істоти ночами не поспішають. Це його не лякало, бо всі його почуття були заглушені одним: якнайвидше дістатися до Терещенкового склепу, що був серед цвінтаря, біля головної алеї.

А в небі ще ясніше світив серпневий місяць і мерехтіли кошлаті зорі. Деревієві треба було якнайвидше зникнути з овиду. Тому він по-котячому вигнув хребта і крадькома поповз у глибину цвінтаря.

Проповзши кілька десятків метрів, він зупинився між двома могилками. Але в місячному сяйві не блищають кам'яні плити, а лише чорніли стРЕПЕХАТИ КУЩІ.

Деревій стурбовано насупився. Ці скелепи з Терещенковим неначе провалилися крізь землю. Тому він схопився і з настороженим слухом та широко розплющеними очима став перебігати від дерева до дерева. У цій проклятій біганині він наткнувся на три-чотири скелепи, однак між ними Терещенкового з двома тополями не було.

Деревій від злости застогнав і кинувся у розшук далі. Під час одного перебігу наскочив на підгнилого хреста і разом з ним упав на землю. Отамившись, раптово помітив дві тополі, а поміж ними скелеп. Безежна радість бухала кров'ю в його тілі. І він почав шукати місця, звідки міг би добре бачити довкілля. Таке місце знайшов у кущі, напроти Терещенкового скелепу.

**

Опинившись у вигідному становищі, Деревій глянув на годинника. Було пів на першу. О першій годині ночі мав з'явитися тут його університетський колега Бурденко і спуститися до своїх однокурсників у Терещенкові скелеп. Спуститися останнім, такий Бурденко витяг жеребок. А це було Деревієві на руку, бо він усвідомлював собі, що між

ним і Бурденком відбудеться боротьба на життя і смерть.

Деревій весь перетворився у слух. За дві-три хвилини відтоді, як він умостився в кущі, він почув скрадливі кроки. Вірніше це був ледве вловимий шерех, немов би над самою землею летіла пташка, торкаючись крильцями трави. Незабаром виринула з зеленої піні жіноча постать і поволі пройшла повз нього до Терещенкового склепу. Деревій легко зіхнув і насторожився знову.

У чеканні проходили хвилини, але на цвінтарі було тихо, як у пустелі. І Деревія мало-помалу почали гнітити бентежні думки. Він думав, що коли Бурденко з якихось причин раніше спустився у Терещенкові скелеп, то йому, Деревієві, треба також спускатися у нього, а цього йому дуже не хотілося.

Міркуючи отак, він несподівано почув тріск віття, а потім кроки. З такою безпечною міг іти лише Бурденко. Тому Деревій похапки стягнув з ніг черевики й тихо кинувся назустріч людині, якої не бачив, але знат, що це вона.

**

Деревій був певний, що Бурденко мав при собі лише ножа. Отож Деревієві куля не загрожувала. Тому він став за кілька кроків від Бурденка і майже пошепки сказав:

“Добривечір, Бурденку!”

Той рвучко спинився. Пильно глянувши на Деревія, він вибухнув веселим сміхом.

“А щоб тебе виграли відьми!” сказав він. “Невже це, Деревію, ти?”

“Не дідько ж із Лисої гори”, відповів Деревій і також засміявся.

“А в мене аж у п'ятах похололо. Якого ти біса товчешся вночі на цвінтарі? Чи не призначив кому-сь побачення?”

“Авжеж.”

“Кому?”

“Тобі.”

“Коли це ти запалився до мене такими почуттями?”

“Сьогодні в Емведе.”

Бурденко писнув сміхом.

“У Емведе?”

“Не смійся, як намальований,” сказав Деревій. “Сідай напроти мене і ми поговоримо про це.”

“Цікаво!”

“Це дуже цікаво. Але не забувай, що ти хоч спрітніший за мене, але я маю міцніші м'язи.”

**

Обидва сіли на могилках і закурили. Деревій спітав у Бурденка:

“Ти знаєш, хто я?”

“Бориспільський колгоспник,” відповів з іронією Бурденко.

“Ще?”

“На жаль, студент радянського ВУЗ-у.”

“І твій по факультеті колега. А ще?”

Бурденко в'ідливо посміхнувся.

“Ти був би муромим слідчим!”

Деревій глянув на нього з глумом і похитав головою.

“Такий рафінований барбос і нічого про мене не знаєш. Я сексот.”

“Ти?”

“Сиди спокійно. Я!”

“Сексот?”

“Авжеж,” сказав Деревій із такою певністю, що не можна було йому не повірити. “І ти сексот.”

“Ха-ха-ха! Це справді новина!”

“Для мене, звичайно. Я сьогодні бачив, як ти виходив із Емведе.”

“Я?”

“Ти!”

“У тебе куряча сліпота.”

“Але пам’ять не куряча.”

Бурденко після короткої мовчанки зареготав.

“Ах, так! Я сьогодні йшов по Короленківській із пляжу.”

“Ти йшов по Короленківській із Емведе!”

“Я порадив би тобі замовити рогові окуляри,” сказав Бурденко і в нього в очах блиснули злі вогники.

“Я замовлю з твоїх рогів,” спокійно відповів Деревій. “Я дивився на тебе з тієї кімнати, з якої ти перед моїм приходом вийшов. Я і Седой, начальник оперативного відділу. А ти кажеш: ішов із пляжу!”

“А якщо, навтіль, із Емведе, то яке твоє собаче діло до мене? Ти ж сексот.”

“А таке,” сказав Деревій, “що я сексотую в Емведе з “Залізної Когорти.”

“Ти?”

“Авжеж, я.”

“З цієї підпільної військової організації?”

“З цієї, що не дає жити такій погані, як ти. Але в того дурня Седого я користувався більшим довір’ям від тебе. Він доручив тобі дізнатися, де окопаються твої однокурсники після Терещенко-вого склепу, а мені — стежити за тобою. Хитро? Га?”

Бурденко раптом зірвався з місця, але Деревій у нього за спину крикнув:

“Сідай, бо нагодую оливом!”

Бурденко в розпалі ще раз стрибнув і сів.

“Дрібненька ти рибка,” сказав Деревій усміхуючись. “Адже ж емведисти навіть не вшанували тебе револьвером. А ти вислужувався перед ними, як холера! Бо прикинутися перед своїми колегами нещасним, якому нібито також загрожує арешт, і ввійти в їхнє довір’я, щоб незабаром за їх рахунок збільшити мешканців цього тихого саду, — справді треба бути бездушною холерою.”

Бурденко з цинічною усмішкою чвиркнув крізь зуби.

“Шльопнеш мене?” спітав він по хвилині.

“Ні!”

“Я знов, що ти не шльопнеш.”

“Чому?”

“Бо члени “Залізної Когорти” називають себе лицарями. А який ти був би лицар, коли б у двої зо мною використав свою перевагу?”

Деревій глянув на Бурденка з погордою і скав:

“У твоєї нещасної матері народився чорт у твоїй особі. Але не бійся. Ми не стріляємо у спину, як робите ви.”

“А що робитимеш зо мною?”

“Знищу по-справедливому.”

Бурденко якусь мить з надзвичайною цікавістю дивився на Деревія і сказав:

“Я із задоволенням обняв би таку велиcodушну наволоч, як ти!”

“Обнімемося пізніше,” відповів Деревій і взявся скручувати цигарку.

**

Деревій сидів за три кроки від Бурденка. Між ними перламутром переливалася намогильна кам’яна плита. Бурденко сидів під хрестом, а Деревій — у кінці могилки.

“Бурденку,” промовив Деревій похмуро. “Ти втратив людську подобу. Чи ти зробив це з ідеї?”

Бурденко скрипуче засміявся, немов би хтось у нього за плечима потягнув пилкою по дереві.

“Чого регочеш?”

“Із твого наївного питання, бо кавказький ішак нагодував землею ідейних психопатів ще перед другою світовою війною. Ти думаєш — Микита Хрушев крутить людорубку з ідеї?”

“Це моя справа, що я думаю.”

“Микита Хрушев сидить біля людорубки з жадоби до влади. Крім того, він любить добре по-поїсти, випити й кілька разів побувати із своїми жінками в колишніх царських палацах у Криму й на Кавказі. Чи втяв би він оце в людській подобі?”

Деревій дивився на Бурденка, як дивляється на цуценя, що хоче з себе вдати великого собаку. Тимчасом Бурденко вів далі:

“У наші часи бути людиною, значить — жити по-худоб’ячому. То ліпше стати худобиною, або, навіть, звірюкою, щоб жити по-людському.”

У Деревія від гніву кипіла кров.

“То ти став звірюкою, щоб жити по-людському!”

“Ми раз живемо, то повинні взяти від життя усе.”

“За рахунок інших?”

“Я не цікавлюся тими, що їхня справа припечатана.”

Деревій глухо сказав:

“Розумію. Але чому ти з таким цинізмом розказуєш оце мені?”

“Бо ти з “Залізної Когорти”, відповів Бурденко, “і ніколи не подаруеш мені життя. Однак я не збираюся вмирати, бо намацав у тебе Ахилесову п’яту.”

Деревій зміряв Бурденка примурженими очима.

“Такої чортяки я не зустрічав ніколи!” сказав він пошепки.

“Дуже радіо.”

Бурденко закурив нову цигарку. Тимчасом Деревій поклав біля своїх ніг пістолю і витягнув ножа.

“Я думаю, що ми не будемо користуватися цією поганню?”

“Ні,” відповів Бурденко з усмішкою. “Будемо розписуватися ножами.”

“Як харківські ракли?”

“Наплювати мені на них! У мене мета оправдує засоби. А ти думав?”

“Нічого я не думав. Просто огидно так битися. Ale почнемо.”

“Ножами?”

“Авжеж!”

**

Обидва підвелися і в обох блиснули в руках ножі. Деревій став поволі підсуватися до Бурденка, що стояв витягнений, джонглюючи ножем із спрітністю фокіра.

“Не розпишись на мені, поки не обезброю тебе!” промовив Деревій.

“Із своєю ведмежою неповоротністю?”

“Твої вуркаганські штучки мене смішать.”

“А мене підбадьорюють.”

Деревій наступав, щоб не дати підступному супротивникові зібратися з думками. Бурденко хотів ухилитися, щоб кинутися на Деревія збоку, посковзнувшись в заглибину й упав на коліно. Побачивши коло себе Деревія, сказав:

“Сподіваюся, що ти не використаеш цього дурного випадку?”

“Уставай,” відповів Деревій, сміючись.

Бурденко, регоочучи, відскочив.

“З тобою дуже приємно битися, бо ти наполовину в моїх руках!”

“Тобі було б набагато приємніше, коли б ти прибрал мене до рук усього.”

По цих словах він блискавично кинувся до Бурденка і збив його ногою на землю. Потім упав на нього і скопив його за озброєну руку. Однак живавий і пружистий Бурденко в одну мить перевернувся і вислизнув. Але Деревія це не злякало, бо він був міцніший. Він лише з усієї сили стиснув Бурденка за руку і, качаючись із ним по траві, раптово відчув, як у нього з руки випав ніж.

“Радій, товаришу,” сказав Деревій, заливши сміхом переможця. “Тепер маєш мене всюго!”

Але Бурденко раптово напнувся і, не зважаючи на сильний Деревіїв опір, поволі підводився з ним на ноги. Це була найнебезпечніша у іхньому двобої хвилина. І тому Деревій усім своїм тілом штовхнув Бурденка, і вони обидва полетіли на хреста, біля якого нещодавно сиділи. Старий хрест застогнав і разом з ними звалися на кам'яну плиту. Деревій заломив Бурденкові назад руку й поволі почав гнути її по спині до голови. Бурденко брудно вилаявся і сказав:

“Пусти руку. Чуєш! Я здаюся.”

“О-го-го,” засміявся Деревій. “Пустити не пущу, а відпустити — можу.”

Бурденко з полегшенням утягнув повітря.

“Такого велиcodушного я зустрічаю вперше,” сказав він ледве чутно. “І тому я певен, що ти не розпишешся своїм ножем на мені.”

“Звичайно, ні.”

“Чому?”

“Бо я з ним розпрощався ще тоді, коли накинувся на тебе.”

Бурденко, похитавши головою, засміявся.

На хресті кілька хвилин тривала мовчанка.

“Тепер кінчатимемо по-справедливому,” нарешті озвався Деревій.

Бурденко підвів голову, знову вилаявся й помalu опустив її на хрестовину.

“Умертвляти меш мене Христовою смертю?”

“Ні,” відповів Деревій. “Умертвлю тебе смертю розбійників, що сконали обабіч Христа.”

Деревій заломив йому другу руку за спину і, налігши на груди, скопив його за рамена.

“Бурденку,” сказав він своєму ворогові в саме обличчя. “Може щось скажеш настанку?”

“Нічого, хіба, може, що я вперше зустрічу таку дивну людину.”

“Коли б ти ще раз вибрався в подорож по землі, то зустрів би таких людей багато.”

“Може, але коли б я вибрався дитиною. А тепер — пізно. Я — вовк. А вовки йдуть не в подорож, а на лови, і тому не по враження, а щоб скопити щось у зуби.”

Деревій дивився на місяць, який окутувала хмара.

“До речі,” сказав він, “про лови. Чи ти не скажеш мені чогось нового про лови за нашою молоддю?”

“Ти знаєш про це не гірш за мене.”

“Хочеш узяти цей секрет з собою?”

“На дідька він мені здався? Я можу лишити його тут.”

**

Бурденко облизав засохлі губи. Потім простягнув ноги, як перехожий післядалекої дороги.

“Я скажу тобі тільки тому, що ти не змушуєш мене силою призватися.”

“Отже?”

“Нашу молодь відсилають до Казахстану.”

“Щоб знищити повільно.”

“Звичайно.”

Деревій наблизився до його обличчя.

“Скільки вони заплянували вислати з України?”

“У цій кампанії пів мільйона.”

“Пів мільйона?”

“Так.”

“А чому це вони раптом вирішили знищити таку велику кількість нашої молоді?”

“Щоб на випадок третьої світової війни очиститися від потенційної ворожої сили.”

Деревій, здригнувшись, підвів Бурденка за рамена й ударив головою по хрестовині.

“І тому наши хлопці почали кудись зникати.”

“Так,” сказав Бурденко.

У нього харчало в горлі.

“А, може, скажеш мені — куди?” спитав Деревій.

“Коли б я знов, то не прийшов би сюди.”

Якусь хвилину обидва мовчали.

“А коли б ти дійшов із своїми колегами з Терещенкового склепу до призначеного місця, то про це доніс би?”

“Звичайно, якби ти не став на перешкоді.”

Деревій гнівно глянув Бурденкові в заплілі кров'ю очі. Потім поволі підвів йому голову.

“Значить, ти цієї таємниці не знаш?” спитав Деревій пошепки.

“Ні.”

“А я знаю і можу з тобою поділитися.“

“Пізно,“ відповів Бурденко.

“А я все ж таки тобі скажу, де вони ховаються від ловів. У червоній армії, на заводах, у радгоспах! Ти цього не знав? Ні?“

І Деревій з усього розмаху вдарив Бурденковою головою по хрестовині.

“А чи знаєш ти, що я повинен був ще багатьох відпровадити в затишне місце, але завдяки тобі мушу мандрувати з мешканцями Терещенкового склепу!?”

Деревій раз-по-раз бив Бурденковою головою по

хрестовині, аж поки той заспокоївся.

**

Незабаром Деревій підвівся і, відійшовши трохи, сів на могилі. Із-за Дніпра сунули чорні хмари. Закутали небо, згусли, опустилися і немов би покотились по верховітті. На цвінтарі все збилося вкупу, настовбурчилось, нагадуючи якусь велетенську щітку. Із неба впало кілька краплин Деревієві на обличчя. Деревій помалу підвівся, розправився і тихо попрямував до Терещенкового склепу.

Олександр СМОТРИЧ

БЕЗСИЛЛЯ

Три оповідання

1. В НЕДІЛЮ

Заплянована ще з минулої неділі поїздка на лоно природи не відбулася. Сидір Прокопович з самого ранку раптом відчув щось таке, що він звичайно називав натхненням, і тепер, не зважаючи на погожий день, він сидів у своєму “кабінеті” і писав.

Тамара Миколаївна — дружина Сидора Прокоповича — навшпиньках ввійшла до вітальні й пошепки сказала:

“Лялюно, не пустуй, будь ласка! Ти ж знаєш — татко пише!“

Тамара Миколаївна взяла Лялюню на руки й понесла з вітальні в кухню.

“Мамо, чи не могли б ви зараз не гуркотіти тут на кухні?.. Ви ж знаєте — Сидір пише...“ — сказала Тамара Миколаївна і з докором поглянула на свекруху.

“Знаю, знаю!“ сказала свекруха і вийшла з кухні, гримнувши дверима. Тамара Миколаївна зітхнула, опустила Лялюню на підлогу і подивилася на неї. Дівчинка раптом накрила долонею прусака і засміялася. Варвара Миколаївна скопила донечку на руки, наступила ногою на прусака і сказала:

“Фе — бека!“

По тому Тамара Миколаївна пройшла до вікна і якийсь час дивилася на подвір'я. Двері і віконниці обох сусідніх будинків були зачинені. На порожній лінві на білизну сидів горобець і дихав розтуленим дзьобом... Навколо стояла така тиша, що чути було, як під Сидором Прокоповичем час-від-часу поскріпує крісло. Раптом Тамара Миколаївна здригнулася всім тілом — у вітальні годинник почав бити не знати яку годину... Рипнули двері і Сидір Прокопович сказав:

“Чорт-зна що таке! Невже не можна було зупинити цього годинника!“

Тамара Миколаївна ввійшла до вітальні, здивовано подивилася на годинника і сказала:

“Але ж я зупинила!“

“Ти зупинила! Ах, Боже мій, як ви всі не розумієте! Скільки вас треба просити!..“

“Але ж слово чести — я зупинила... Це дивно,

НОВІ ДНІ, ЖОВТЕНЬ, 1955

знаєш... Можливо цей гачечок, що зупиняє бій, зірвався... Я ж не знаю... Але ж звичайно — дивися, годинник б'є одинадцять, а зараз же тільки четверта... Значить — зірвався...“

“Зірвався, зірвався! Якби ти тільки знала, яка у мене через це зірвалася думка!.. Скільки змарнованого часу!“ сказав Сидір Прокопович і, скопившись руками за голову, пройшовся по вітальні.

“Тато!“ сказала Лялюня і засміялася. Сидір Прокопович зупинився посеред вітальні, поглянув на доночку і сказав:

“Ти б її хоч помила!..“

“Вібач, але я тобі не хотіла перешкоджати... Ти ж знаєш, яка вона у ванночці завжди неспокійна!..“

“Гаразд, гаразд! Всі ви неспокійні! Творча праця вимагає абсолютно спокою... Це треба раз і назавжди зрозуміти! Вам всім, звичайно, здається, що я просто марну час, правда?!”

“Ні, чому ж?.. I навіщо ти?.. Я ж усе це так чудово розумію...“

“Ах, не робіть ви всі для мене якоєсь жертви! Ви звичайно всі почуваєте себе ображеними... Для всіх вас — зіпсований день... I взагалі...“

“Вібач, але я взагалі не розумію, як можна щось написати при такій жахливій спеці!..“ сказала вона і опустила Лялюню на підлогу. Він якусь мить-другу дивився в обличчя дружини, потім сказав:

“При чому тут спека?..“

“Але ж сьогодні така спека!..“

“Я не відчував жодної спеки! I, мушу сказати, доти не відчував поки ви всі тут не почали гrimati дверима і заводити ці дурнуваті годинники!“

“Заспокойся — ніхто їх не заводив!“

“Як не заводив?! Невже ти припускаєш, що в мене якісь галюцинації?.. Звичайно, звичайно — вашим незрозумінням ви мене можете довести до чорт-зна чого! сказав він і знову пройшовся по вітальні. Тамара Миколаївна мовчкі дивилася на доночку, що сиділа посеред кімнати і пальцем колупала в носі. Сидір Прокопович зупинився і сказав:

“Якби ж це було вперше!“

“Власне! Я тільки про це подумала...“

“Ти подумала! Звичайно, ти все це пояснюєш спекою, моїм, на твою думку, жахливим характером, можливо навіть... бездарністю... Адже ж так?..“

“Ах, я вже й не знаю, чим усе це пояснювати...“ відповіла вона і, схилившись над доночкою, забрала їй пальчик від носа. Сидір Прокопович ніби усміхнувся і сказав:

“Знаєш — це надто легко! Не знати завжди надто легко! Ти нічого не знаєш!“

“Я знаю принаймні одне — тобі абсолютно ніхто не заважав! Зрештою, як і завжди... Навіть Лялюня сьогодні не плакала...“

“Ах, при чому тут Лялюня?! Це надто зручно і легко постійно всю вину звалювати на Лялюню!“

“Облиш! Я бачу, як тобі хочеться всю вину звалити на мене! Тобі попросту не писалося, от ти й... Зрештою, як і минулой і позаминулой неділі!..“

Вона ще щось хотіла сказати, але він сплеснув долонями і сказав:

“Як я міг?.. Ні, це ж просто смішно! Сама подумай, як я міг, знаючи твоє і всіх вас незадоволення?.. Сама скажи!“

“Припустімо... Однаке я не розумію, як ти міг у такому випадку... Знаючи наше незадоволення — піти і спокійно замкнутися в своїй кімнаті і щось писати!“

“Але ж я нічого не написав! Ти розумієш — абсолютно нічого!“

“Справді?! Невже ти хочеш мене цим здивувати?!“ сказала вона і усміхнулася. Він відвернувся до вікна і мовчав якусь мить-другу, потім сказав:

“Постійна історія!.. Я так це прекрасно відчуваю... Варто мені тільки сісти до столу, як все в кватирі піdnімається догори ногами! Буквально! Скільки я тебе просив купити якусь пастку на міші! Подумати тільки — вони у мене вже в письмовому столі завелися!“

Тамара Миколаївна засміялася. Потім скопила донечку на руки і сказала:

“Ти чуєш?.. У нашого татка мишкі в столику завелися! Також заважають!“

“Фу — бека! Бека!“ сказала доночка і заплескала в долоні.

“Не бека, дитинко, а мишкі! Такі маленькі сіренькі мишкі!..“

“Ах, облиш ти цей дурацький тон! Дитина ще нічого не розуміє! Буквально! І взагалі... навіщо? Навіщо вдавати, що весело, коли зовсім не весело?.. І зовсім не смішно... Справді, що тут такого смішного?!!“

“Ти, любий! Ти зараз сам такий маленький, як мишка... Як та мишка якій ти може заважав спокійно сидіти в твоєму столику! Зачекай... Можливо вона думала, що це її столик...“

“Що ти тільки мелеш?!” сказав він і знизав плечима. Вона усміхнулася і сказала:

“Я жартую... Звичайно... Але бачиш — до того часу, як ти писав лише рецензії...“

“При чому тут рецензії?..“

“Зачекай... При тому, що доти у нас був спокій... Ми могли спокійно жити... І ти завжди робив це з легкістю, правда?..“

“Що ти хочеш цим сказати?..“

“Я хочу сказати... З того часу, як ти задумав написати... драму... трилогію... Зачекай, зачекай! Адже ж ти досі ще не написав жодного рядка, любий, а у нас уже щось на зразок маленької і постійної трагедії... Зачекай! Чому ти обов'язково мусиш мене перебивати?.. Адже й цього ніколи не траплялося раніше... Бачиш... Мені здається... Ах, зачекай — дай сказати... І не дивися так — ти можеш перелякати дитину, любий... Мені здається...“

Вона ще щось хотіла сказати, але до вітальні ввійшла мати Сидора Прокоповича. Вона поглянула на сина і, не усміхнувшись, сказала:

“Ну, що, вже по писанню?.. Слава Богу, слава Богу!..“

Син подивився на неї і сказав:

“Ти можеш без Бога?! Це може ти пустила бій у годиннику?..“

Вона поглянула на нього і сказала:

“Я!.. Якого черта ламати годинник?.. Мій годинник! А втім — це я для того, щоб ти подумав, що вже ніч...“

“Як ніч?..“ сказала Тамара Миколаївна і здивовано поглянула на свекруху. Свекруха усміхнулася і сказала:

“Та ж він хіба писав? Він спав, як убитий у своєму кріслі!..“

Тамара Миколаївна засміялася і сказала:

“Ну, годі, годі!.. Чого доброго, перелякаєте Лялюню! От що!.. Ми зараз пообідаємо! Це раз... А тоді — на сонце, на річку!.. Згода?..“

Сидір Прокопович відвернувся до вікна і нічого не сказав.

“Фе — бека!“ сказала Лялюня і показала пальчиком на батька.

2. ПРИМУС

У Варвари Антонівни сьогодні велике свято — син повернувся з відрядження і привіз — примус. Ні разу ще не вживаного примуса. Просто з крамниці.

“Не лишатиму його на кухні!“ сказала Варвара Антонівна і з любов'ю поглянула на примуса.

“Чому ж не лишатимеш?“ сказав син і з задоволенням поглянув на свою задоволену маму.

“Таку річ і вкрасти можуть! Тоді шукай тільки!“ відповіла Варвара Антонівна і багатозначно подивилася синові в обличчя. Син знизав плечима і сказав:

“Але ж наші сусіди, здається, не злодії...“

“Як не злодії?! Як не злодії?!“ сказала Варвара Антонівна і озирнулася на двері. Син так само знизав плечима і сказав:

“Ну, на кого з наших сусідів ти можеш сказати — злодій? Адже ж... У нашій кватирі мешкає публіка інтелігентна...“

“Власне! Такі й крадуть! А якже... У них уся інтелигенція на те щоб укraсти!..“

“Ах, мамо, що ти тільки говориш!..“

“Дурний не вкраде. А, як і вкраде то впіймається... А, як впіймається, то що з дурного візьмеш?!“

“Ну, гаразд, гаразд! Завжди ти... знаєш...“

“Що?! Брешу може...“

“Я вже й не знаю...“

•

НОВІ ДНІ, ЖОВТЕНЬ, 1955

"А я знаю! Хто покрав твої шкарпетки з мотузка?.. Ніхто не призвався! Кажуть — жебрак проходив і може вкрав! А я собі думаю — чекайте! Дивлюся — а той барбосина в пенсне твої шкарпетки таскає!"

"Знову скандалила?" сказав син і з докором подивився їй в обличчя. Варварі Антонівні раптом дух забило. Вона мовчала якусь мить-другу, а потім закричала:

"Я скандалила?! Він, барбос, скандалив! Та я його ще в суд подам! Чекай! Та ти знаєш, як він мене обізвав?! Каже — малахольна баба!"

Син скопив її за руку і прошепотів:

"Навіщо кричати? Зачекай... Навіщо ж кричати?..."

"Шоб чув! Паразита шматок!"

Син міцно стиснув її руку і прошепотів:

"Ти не знаєш де він працює?! Ти не знаєш, що його всі обходять десятою вулицею?!"

"Знаю, знаю! Сукиної дочки син! А шкарпетки були наші! Нехай він працює, де хоче, а шкарпетки наші! Я на товчку купила!"

"Він міг такі самі купити... Я не припускаю, щоб він..."

"А хто ж їх штопав?! Моя штопка! Та так штопати тільки я вмію! Твої шкарпетки таскає, барбос!"

"Подумай сама — за якусь пару шкарпеток..."

"За якусь! То по твоєму шкарпетки тепер на вулицях валяються?! Це що тобі до революції, чи що? Та ти знаєш, що та Тетяна мені за них давала?! Десяток яєць!"

"Гаразд, гаразд! Кінець-кінцем він міг помилитися і взяти мої шкарпетки. Зачекай... І за це ти в домі піднімаеш бучу?..."

"Я?! Я піднімаю бучу! Ти бачив, щоб я перша піднімала бучу?!"

"Яка різниця — перша, чи не перша..."

"То, що ж я — малохольна?! Га?! От порадував! Ти бачив, щоб я колинебудь з кимось загризалася?! Та ж навіть коли мене якась сука вилає

послідніми словами — я відійду... Ще й скажу — йди, голубко, з Богом... Я всякому посторонюсь... От порадував! Нема нікому вже й заступитися..."

"Я вже здається про це чув... Годі... Маєш щось поїсти?.."

"Варила вчора борщ... Так де..."

"От і чудесно! Знаєш, цілу дорогу на сухому..."

"Так де тут звариш за ними!"

"Ну, нічого... Обіцяли мені квартиру дати... Наше підприємство будуватиме для співробітників будинок... Окрім будемо!.. Кожному, кажуть, квартира буде!"

"Кажуть-кажуть! Коли б! А то — приходжу вчора на кухню... Думаю зварю йому борщику... Дивлюся — а кіт цієї стерви мою пательню лиже!.. А вона — не зважає... Я до неї... А вона каже — мій кіт чистіший за вас і мені, каже, противно, що він дозволив собі вашу пательню лизати... А я її кажу — забери, лахудро, кота..."

"І скільки я тебе просив... Що за слова!.." сказав син і з докором зітхнув.

"Ти просив! Я її теж попросила! А, що я мала робити?! Я їй, сущі, так і сказала — а другий раз побачу, що її кіт мою пательню лиже, то я її кота пательнею по голові, по голові!"

"Кінець-кінцем пательню можна було помити і не скандалити!.."

"Ну, знаєш, я ще не настільки малохольна, щоб мити пательні після її котів! Я їй сказала: мий пательні! Так де! Ну, я собі думаю — чекай! Так не йде стерво з кухні! Якісь прокляті голубці затіяла! І вдає, що її дуже весело... Співає!.. Ну, чекай, думаю! Знаєш, взяла я риб'ячого жиру і давай його смажити!.. Дивлюся крутить носом... А я підливаю!.. Пішла... Дверима грюкнула... Ну, думаю собі, ти, голубонько, вихована — дверима грюкаеш!"

"Соромно... І скільки я вже казав... Неприємність за неприємністю! Чому я ні з ким тут не сварюся?.. А те що з нею ти поступила так мені особливо неприємно... Все ж таки вона — вчителька..."

"А по-моєму... Вчителька! Її саму ще треба вчити! Каже: ви своєму синові псуєте життя!.. Каже — своїм характером... А я собі думаю — ну, а ти з своїм характером старою дівкою подохнеш!"

"Ну, що ж, я муситиму вибачитися перед нею! Соромно..."

"Ти з глузду з'їхав?! Та то ж вона ще мусить вибачитися!"

"Ні, я не припускаю!.."

Варварі Антонівні очевидно забило дух, бо вона якусь мить-другу тільки дивилася широко відтүленими очима на сина і мовчала. Потім усміхнулася і промовила:

"Ага! Чекай, чекай!.. То-то вчора Нюрка казала мені — ви з своїм синком тепер попрощайтесь! Він, каже, щось дуже заглядається на нашу вчительку!.. А я її — цю саму Нюрку — з дурою ще й потаскуху за таке назвала — а вона мені за те і в борщ наплювала! Дивися — правда!.. То-то я..."

"От що!.." сказав він і замовк. Варвара Антонівна облизала губи і сказала:

"Що синку?.. Ну й примусок же ти привіз!.. Мені примус, а себе кому?.."

ДЕСЯТИМОВА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ-РУСИ

М. ГРУШЕВСЬКОГО

виходить накладом Видавничого Товариства "Книгоспілка у Нью-Йорку".

Уже вийшли з друку 1, 2, 3 і 4-ий томи.

До 1-го червня 1955 вийде і 5-ий том.

Нормальна ціна комплекту (10 томів — 11 книжок) 82,50 дол.

Передплатники мають комплект лише за 60 дол. і сплачують ратами перед кожним томом.

Першого липня 1955 приймання нових передплат буде припинено. З того часу непередплатники зможуть набувати Історію України-Руси М. Грушевського лише за нормальною ціною (82,50).

Користайте з нагоди до 1-го липня 1955 зголосити передплату й набути комплект Історії України-Руси за пільговою ціною — 60 дол.

Передплату зголосуйте на адресу:

KNYHO-SPILKA Publishing Co.

68 East 7th St.

New York 3, N.Y., U.S.A.

“Лиши! Я більше не можу... Зрозумій — не можу!..”

“Не можеш! Досі міг?.. Ти думаєш, що я сліпа?! Ти думаєш, що мені повілазило?! Знайшов!..”

“Лиши її! Не зачіпай! Вона тут ні при чому! Будь ласка!“

“Ач, цяцю знайшов! На свою, синку, погибель!..“ сказала Варвара Антонівна і піднесла до очей фартух. Син розгублено подивився по кімнаті, потім сказав:

“Облиш... Скільки я просив, казав... Все, як на вітер!.. Годі!.. Я жити так не можу!..“

“Так, так! Те, що я хвора, тобі — наплювати! По-твоєму, я й хворості свої мабуть вигадую!.. А от — болить... Пригрів... на старість!.. Йди, йди... Знихався!.. У старого он мабуть кости в труні перекидаються!.. Тобі й те байдуже!.. Йди..“

“Ти замовчиш?! Облиш!.. Я також жити хочу!..“ закричав син і кинувся до дверей. Варвара Антонівна забрала від очей руку і якусь мить-другу розгублено оглядалася по кімнаті. Раптом її погляд зупинився на примусі. Вона ту ж мить скопила примуса і шпурнула його в розчинене вікно. Примус упав на брук і розбився.

3. БЕЗСИЛЯ

До кімнати ввійшла літня вже жінка. Вона поглянула на молоду жінку, що сиділа на канапі і дивилася просто себе кудись у куток кімнати.

“Це я, дорога, не лякайтесь...“ сказала літня жінка. Молода так само дивилася в куток. Літня жінка подивилася на вікно за яким клубилися червоні хмарки і ще можна було доглядіти шматочек сонця, що майже вже запало за чорний хлів. Літня жінка зітхнула і сказала:

“Це на вітер... Не хотіла стукати до вас, щоб не перелякати... А ви все горюєте... Ну, та все це міне...“

Вона замовкла і кінчиком хустки витерла кути-ки уст. Потім похитала головою і сказала:

“Аби йому здоров'я... А плакати то й зовсім нема чого... Трапляється і гірше! От хоч би й смерть... Він, слава Богу, не помер! А що коли б помер?! Адже ж і помирають?.. Ну, бачите! А що, коли б захворів?! Ні, ви самі подумайте!.. Ну, а що, коли б йому, скажімо, потягом відтяло руку, чи там ногу! Он, як сусідові!.. Залишився б на все життя інвалідом — весело?.. Ну, а що коли б збожеволів, як та Катенька?! Ви тільки подумайте!“

Вона замовкла і знову кінчиком хустки витерла кути-ки уст. Потім важко зітхнула і сказала:

“Аби йому здоров'я! А плакати нема чого... Як у нас іще колись казали — Москва сльозам не вірить, душечко! От коли б він помер, чи що — то я розумію... А так... Та ж він не хоче, щоб ви отак плакали, та побивалися! А роки самі собою пройдуть... П'ять... десять... п'ятнадцять... Я он уже сьомий десяток доживаю — а й оглянутися не встигла! Де то все й було! Так, як і не було, душечко! А він вам за якийсь там час, як буде можна — писатиме! А ви йому! От і знатимете одне за одного... А що, коли б помер? Що б тоді робили?.. Тоді б і плакали, душечко... Та й уже

не десять і не п'ятнадцять років чекали б, а все життя, як є! I на що б чекали?.. A на свою смерть хіба... Тоді б уже й не було на кого чекати... A так ще жити можна! A ви подумайте що й так — хіба ви перша і остання, що отак?! Чого ж тут плакати?..“

Вона знову замовкла і так само витерла уста, з докором похитала головою, потім сказала:

“Ви його он як любите!.. Знаю... Ну, а що коли б він зрадив вас?.. Гадаєте, що веселіше було б?! Хіба не зраджують?! Ого! I не кажіть! Тося з своїм душа в душу жили, а от дивіться, що з того вийшло!.. Ну, а ваш би зрадив, що б тоді?.. От бачите... От і добре, що не зрадив! Чого ж тут плакати? I не повісився... Руки на себе не наклав, як той кривий бухгалтер! A от і таке буває, правда?.. Я вже стара — надивилася, слава Богу! A роки, не бійтесь, самі собою пройдуть... Перших п'ять — поволеньки, а другі — швидше... A там і не стямитеся, як другий десяточок спливі... Чому ж тут плакати?.. Хіба поможете?.. Ви от краще самі себе пошануйте... Та пожалійте! Кому ж тепер вас жаліти?..“

Вона ще щось хотіла сказати, але молода жінка раптом скопила обличчя в долоні і повалилася на канапу. Канапа заскрипіла і якусь мить у кімнаті було тихо.

“Може вам валер'яночки?..“ сказала літня жінка і доторкнулася до її плеча. “Ну, ну... Не годиться так побиватися — ви себе так загоните в могилу... Йому від того легше?! От ви подумайте... A йому ж ще треба і якесь пальто віднести іще чогось на дорогу... Жарт сказати — ви ж знаєте самі, яка йому дорога!.. Ну, годі... Не плачте... Ну, так уже сталося... A ви ще й так подумайте — других і до розстрілу присуджую!.. От поставили б під стінку і поминай, як звали! A його ж і ця чаша минула! От і добре... Слава Богу!.. Чого ж тут плакати?.. Тепер, як ви самі собі не поможете, то хто вам поможе?.. Дивіться на що подібні стали... Чого доброго захворіте!.. I кому від того добре буде?.. Йому?.. Та він дав би свою руку відтяти, щоб тільки ви не хворіли, щоб вам усе добре було! Хіба ж я не знаю, як ви жили! Господи — душа в душу! Та я й налюбуватися не могла! Все ви тут воркували! Ну, так уже сталося... A ви подумайте ще так — якби ж він десь щось украв, чи на роботі прокрався — то був би сором! Хіба ж не крадуть?.. A він?! Та хіба він якийсь злодій, чи що?.. Та ж він навпаки, душечко! За те може й постраждав! A як же?.. Чого ж тут плакати?.. Та ж там — куди оце його везтимуть — нездовго опиняється геть чисто всі, котрі чесні! На що вже цей доктор був чесний — задурно, можна сказати, людей лікував — а й той туди поїхав! Бачите! Ще рік, ще два і тутечки самі ракли залишаться! До того йде, душечко! Ну, не плачте! Не бійтесь — він вам писатиме... Як тільки дозволять, так і писатиме! От побачите!.. Сибір не загряніця, душечко! A, що вони там кажуть — ви їм не дуже вірте! Писатиме! Непремінно писатиме! От самі побачите, що писатиме!“

Вона замовкла і подивилася у вікно. За вікном можна було доглядіти лише червону смугу над сараєм і нічого більше. Літня жінка зітхнула і скапала:

“Ви краще послухайте мене... Стара я вже! Скільки вже перебачила усякого... Ви ж знаєте, що мого чоловіка ще в першу війну вбито... Не знаю де й могила... А може й без могили... Господи, Господи... А я ось якось живу... А вам і зовсім нічого... Дивіться — у других діти... У того доктора аж троє!.. Як горох! А у вас дітей нема... От і слава Богу! От і добре! Чого ж тут плакати?.. Ну, а були б діти, що тоді?.. А так... Все пройде... Все мине... Перших п'ять — пово-

леньки, а других — швидше... А там і не зглянеться, як другий десяточок збіжить... От і повернеться... Хіба мене старої сусідки вже не буде, а ви... Та ви ж така ще молода! Дивіться — йому тепер тільки-тільки тридцять... Молодий ще!.. Ну, не плачте!.. Чого ж так плакати?.. Мине... По собі знаю, що мине... Зачекайте... Я може краще збігаю і валер'яночки вам принесу... Найкраще средство, душечко... Йибогу!.. Я миттю, душечко!..“

1955

Юдіт КЕРР

КРАСУНЯ В БЛАКИТНОМУ

Я вперше побачив пані Рамзей, коли вона сиділа перед “Кафе де ля Пе”, съорбаючи “aperitif” і блимаючи, мов ящірка, від весняного сонця.

— Обережно, Біле, — промовив Франклін Талбот, — там сидить ця пані Рамзей. Третій столик ліворуч, крайній ряд, у білому капелюсі. Може перейдемо десь в інше місце?

Мене, звичайно, попереджали про неї, але я ніколи не був людиною, що слухала добрих порад.

— Я охоче познайомлюся з нею, — відповів я.

— Справді? Маєш зйіві гроші?

— Ти здурів! Як вона може щось продати мені, якщо я не хочу купувати?

Пані Рамзей вже побачила нас і робила промовисті знаки Франклінові. Він попрямував до її столу. “Роби, як знаєш, — кинув мені через плече, — але я кажу тобі: вона продає, що хочеш і кому хочеш.”

Коли ми підійшли і Франклін назвав моє ім'я, жінка блиснула на нас великими зубами й запитала: “Може, панове підтримаєте мені товариство?”

Ми сіли за столик, і я почав з цікавістю оглядати її. Про неї говорили так багато! Огрядна, сповнена енергії жінка на межі п'ятдесяти з гарним обличчям і характерним орлиним носом. Сонце бежалісно палить її шию, але темні очі близькі самовпевнено. Вона однаково спокійно приймає виклик сонця, старих років чи скупуватих знайомих і завжди над усім тріумфує. Вона — не страждає, її — не перемагають.

**

Пані Рамзей жила в Парижі добрих двадцять років. Її чоловік, дипломат, помер, коли їй було може тридцять п'ять. Після його смерті вона лишилася у Франції і заробляла собі на життя тим, що продавала різні речі своїм приятелям. Її спеціальністю був антикваріят, хоч вона вміла торгувати рішуче всім: від вілли на Рів'єрі до малого пуделя. Мене завжди дивувало, що, не зважаючи на історії, які я чув про неї, вона ще й досі мала приятелів і ті в неї купували. Зараз я сам перевіршився, що жінка без сумніву мала своєрідний чар.

Запобігала вона безбожно. Приємним грудним голосом негайно почала говорити про мене саме те, у що мені найбільше хотілося вірити. Я зінав, що все це дурниці, і спочатку боронився, роблячи невдалі спроби заперечення, але встояти проти

НОВІ ДНІ, ЖОВТЕНЬ, 1955

її натиску не було змоги. У підставленому кривому дзеркалі я бачив себе гарним, освіченим, трохи вразливим — з усіма даними полонити серця паризьких красунь. Я похлинувся самозакоханістю.

У ту ж хвилину пані Рамзей зробила свій перший випад. “Пане Майнє, говорять, ваше помешкання одно з найкращих у Парижі”.

— Воно зовсім невелике.

— Так, але влаштоване, я чула, з надзвичайно вибагливим смаком. Ви, здається, робили там якісь зміни?

— Його щойно кінчили обновляти, — ухилився я від прямої відповіді.

— Меблі, сподіваюся, нові?

— Як сказати, нові-старі. Людовик XIV.

Пані Рамзей кивнула. “Ах, так. Маєте цілковиту рацію! Я знаю пропорцію тих кімнат. Трудно було вибрати щось краще, ви без сумніву маєте талант до таких речей.” Вона помовчала. “Чи ви кінчили умебльовувати? Напевне ні, бо ви робите це як знавець: забираєте скарб, коли натрапляєте на нього.”

Пересторога в погляді Франкліна спровокувала мене. Я подивився їй просто в вічі. “Все закінчено, — сказав я твердо. — Що більше, я думаю, помешкання є свого роду довершеність. Чому б вам самим не зайти колись і не подивитися?”

Жінка відчула в моєму голосі нотку виклику, і її усмішка стала хижою. “Звичайно. Давайте умовимося коли.”

— Чи було б вам зручно зайти завтра на обід?

— Давайте подумати, — пані Рамзей перегортала сторінки маленького записника. — Добре. Десь біля першої?

— Згода.

Пані Рамзей підвелаася, натягаючи рукавички.

— Мені пора вже. Побачиомся завтра, містере Майнє.“

— Сподіваюся, Франклін прийде також, — додав я похапцем.

— О, неодмінно, — відповів той скалячи зуби.

— Тож до завтра.

Ми мовчали дивилися, як вона пройшла поміж столиками і зникла в напрямі Рі де ля Пе.

Франклін усміхнувся. “Що ж. Ти сам напросився. Цікаво, щоти купиш?”

Було десь чверть на другу, коли пані Рамзей прибула наступного дня. Побачили з вікна, як вона платила за таксі. I мое передчуття підказало мені, що вона щось привезла.

Я вийшов до передпокою зустріти її.

(Далі на стор. 27-й)

ТРИ ТІТКИ

(П'еса для дорослих дітей)

Дієві особи:

Андрійко, хлопчик 8 років.
Цьоця Проця,
Тета Секлета,
Тьотя Мотя,
Поштар,
Андрійкова мама.

Дія відбувається у великому американському місті.

ЯВА I.

Андрійко замітає хату, співає:

Ой, казала мені мати
Нашу хату замітати.
Замітання різних хат —
То робота для дівчат.
Хлопці мають воювати,
На коніку гарювати.

(Сідає на вініка, гарює по хаті: Гоп! Гоп!)

Дзвінок. Андрійко відчиняє двері, входить поштар.

Поштар: Хто тут живе?

Андрійко: Я.

Поштар: Ти один?

Андрійко: Ні, тут ще живе моя мама, але тільки "парттайм". Вона весь час на роботі, а я тут за хазяїна.

Поштар: Ваше прізвище Гайвеї?

Андрійко: По-українському — Гайовий, по-тутешньому — Гайвеї.

Поштар: Ось лист з Аргентини. Розпишишь.
(Андрійко розписався, поштар виходить).

(Хтось стукає. Входить цьоця Проця).

Цьоця Проця: Ти сам, Андрійку?

Андрійко: Тепер уже з вами, прошу цьоцю Процю.
(Цьоця спиняється перед дзеркалом, підчісует сторчака кучері).

Цьоця Проця: Андрійку, я до тебе маю один секрет.
Андрійко: Який, цьоцю?

Цьоця Проця: А ти нікому не розкажеш?

Андрійко: Ах-ні!

Цьоця Проця: Ахі в розмові, ахі в листі, ахі телефоном?

Андрійко: Ахі навіть телевізором!

Цьоця Проця: Сьогодні мій день народження, і я хочу зробити собі фейній сюрприз.

Андрійко: А що таке, цьоцю, хвайній каприз?

Цьоця Проця: Невже ти не знаєш? Ти ж у нас такий всезнай.

Андрійко: От усе знаю: що столиця Франції — Берлін — знаю. Що три рази чотири — сімнадцять — знаю, а от капризів не знаю. Що це, тьотю, скажіть...

Цьоця Проця: Сюрприз — це така несподіванка, що ніхто про неї не знає.

Андрійко: Ніхто не знає?

Цьоця Проця: Так.

Андрійко: Ніхто?

Цьоця Проця: Ніхто.

Андрійко: О, цьоцю, тепер і я знаю те, що ніхто не знає: сюрприз. А як його роблять, цьоцю?

Цьоця Проця: Моїм сюрпризом буде торт.

Андрійко: О, це і я люблю. Страшенно люблю солодке!

Цьоця Проця: Але я не знаю, як його спекти. Всі мої львівські приписи міряються на грами, до того ж половину з них у таборі німецькі миші поїли... А в Америці на грами не міряють...

Андрійко: Так, моя мама теж усе міряє на "капи", особливо ж суду: більше двох "кап" да день не дозволяє мені пити.

Цьоця Проця: А я оце в одному магазині побачила на малюнку першої кляси торт.

Андрійко: А я учень другої кляси.

Цьоця Проця: То ж ти, а то — торт. Всередині жовтий, обмазаний чимсь зеленим...

Андрійко: А я чимсь чорним...

Цьоця Проця: То ж ти, а то — торт. Перекладений гранатовим і обсипаний бронзовим.

Андрійко: А чим, цьоцю?

Цьоця Проця: От цього я вже й не знаю.

Андрійко: Сюрприз, значить.

Цьоця Проця: Для цього я й прийшла. Ти вміш читати по-англійському, переклади мені той припис, а я запишу.

Андрійко: Добре, цьоцю Процю, сідайте отут і давайте мені той сюрприз. (Читає): "Файф ег йолкс" ... П'ять жовтків.

Цьоця Проця (повторює): П'ять жовтків...

Андрійко: "Мікс віт уан кап шугар..." (моргаючи до публіки): Змішати з "капою" соли...

Цьоця Проця (повторює): Змішати з "капою" соли...

Андрійко: "Едд уан тіспун лемон джус..." (перекладає): Додати десять ложок цитринового соку...

Цьоця Проця: Яких ложок, Андрійку, малих чи великих?

Андрійко (дивиться в журнал): Великих, цьоцю, отаких великих.

Цьоця Проця: Ну, і що по тому, Андрійку?

Андрійко (читає): "Градуалл едд уан кап флаур..." (перекладає): Потроху додавати одну "капу" борошна.

Цьоця Проця: Е ні, тут щось не так... Одну "капу" тільки? Ану, покажи мені, де це написано?

Андрійко (спочатку злякався, далі заспокоївся): Отут прошу цьоцю Процю.

Цьоця Проця: Справді, одна "капа". Дивний припис!

Ну, і що далі?

Андрійко: Спекти і з'їсти.

Цьоця Проця: От дякую тобі, Андрійку, дивись же, нікому не кажи, особливо ж отій теті Секлеті, а ще особливіше — тьоті Moti. На ж тобі кводра за роботу, а як мої гості найдяться торта і щось залишиться, то я й тебе почастую.

Андрійко: Ні, цьоцю, краще торта не треба, я не люблю солодкого.

(Цьоця Проця виходить).

Андрійко (Сам, дивиться на годинника): Ну, треба домести підлогу. Бо мама як приде, знов говорити буде: "Якби мені дочка, хата була б підметена..." Або ні: краще я пороблю задачі з аритметики, це козакові більш пасує. (Сідає, пише): Кінь на чотирьох ногах пробіг 8 миль. Скільки він пробіжить на одній нозі? О, це важко... Краще я піду на хитрощі. (Бере сірники): Хай це буде 8 миль (рахує 8 сірників), і буду я їх ділити на ноги. (Ділить, розкладаючи сірники): це на одну ногу, це — на другу, це на третю, це на четверту... Виходить, що на одну ногу припадає 2 мілі. Щось воно не так. Покличу я краще тету Секлету. (Кличе в сіні): Тето Секлете-о-о! Ви вдома?

Голос теті Секлети: Вдома, вдома, Андрійку.

Андрійко: Що ви робите?

Тета Секлета (з своєї хати): Торт печу.

Андрійко: О! То це й ви сюрприз робите? А я думав, що тільки цьоця Проця.

Тета Секлета (входить): А ти звідки знаєш? Для неї ж і печеться. Сьогодні день її народження, і я з американського журналу печу для неї сюрприз.

Андрійко: Всередині жовтий?

Тета Секлета: Жовтий.

Андрійко: Зеленим обмазаний?

Тета Секлета: Та зеленим же.

Андрійко: Гранатовим перекладений?

Тета Секлета: Не гранатовим, а синім.

Андрійко: Хай буде й синім. А бронзовим обсипаний?

Тета Секлета: Не бронзовим, а брунатним.

Андрійко: Таки сюрприз! Тільки ви не кажіть цьоці Проці, що я вам сказав.

Тета Секлета: Ти мені сказав? Та то ж я тобі сказала!

Андрійко: Ви мені? О, тоді все гаразд. Ви мені, а я вам, а винного нема. Тета Секлета, подивіться, чи я вірно зробив задачу.

Тета Секлета: Та ж торт у печі, боюсь, що згорить!

Андрійко: Ну, хоч одним оком гляньте.

Тета Секлета: Ну, давай. (Читає): "Кінь пробіг на чотирьох ногах 8 миль... ммм... мммм... Гак, на вигляд, нібито й правильно, але давайно, Андрійку, вирішими це інакше: хай ти будеш кінь.

Андрійко: І-го-го-го...

Тета Секлета: Тпру... Боже, до чого ж норовиста дитина! От нехай через кінату 8 кроків буде 8 миль. (Андрійко міряє 8 кроків). Пробіжи їх на чотирьох ногах...

Андрійко: Тето Секлето, у мене тільки дві ноги.

Тета Секлета: Гаразд, біжи на двох.

Андрійко: І-го-го-го... (побрікає).

Тета Секлета: Ну, годі, годі вже... Отже, скільки ти пробіг на двох ногах?

Андрійко: 8 миль.

Тета Секлета: А на одній?

Андрійко: Теж 8.

Тета Секлета: То ж так і кінь: і на чотирьох ногах вісім, і на одній вісім.

Андрійко: Дякую за науку, тето, але я ніколи не бачив, щоб кінь на одній нозі бігав.

Тета Секлета (почервоніла й розсердилася): Як ти такий розумний, нашо було мене кликати? Все знаю. (Хоче йти).

Андрійко: Тето Секлеточко, не сердтесь, я ж не навмисне. Ось я вас поцілую (цілує її). Не йдіть, бо мені самому так сумно.. Ви ж і винуваті, що мені ні з ким бавитись: якби не ви, то жили б у ваших квартирах якісь діти, а то: підеш просто — цюся Проця, звернеш праворуч — тета Секлета, ліворуч — тьотя Мотя... Ані одної дитини в будинку, ані тобі бейби немає. Мусите за те зі мною бавитись.

Тета Секлета: Ну добре, що ще?

Андрійко: Попитайте мене з цієї книжки!

Тета Секлета: Скільки буде один хлопчик і один хлопчик?

Андрійко: Війна.

Тета Секлета: А скільки буде два доляри і три доляри?

Андрійко: Мамині черевички.

Тета Секлета: Шо? Які черевички?

Андрійко: Бо мама так на них гроши складала: 2 доляри в одну полуничку, а три — в другу.

Тета Секлета: А скільки буде, якщо ти маєш п'ять цукерків, а відніяни чотири?

Андрійко: Це, тето, зовсім недобра задача. Цукерків у мене ніхто не відніме.

Тета Секлета: А скільки буде...

(В хату з сіней вривається хмара чорного диму).

Тета Секлета: Ой, горить...

Андрійко: Де горить? (Біжить до телефону): Я поздзвоню до пожежного депа...

Тета Секлета: Який хрін! Мій торт горить... (Побігла).

Андрійко: От тобі й сюрприз! Бідна тета Секлета. Мабуть що дозамітаю підлогу, бо вже скоро мама приде. (Співає):

Ой, казала мені мати
Нашу хату замітати.
Замітання різних хат —
То робота для дівчат.
Хлопці мають воювати,
На конику гарчювати.

(Іздить по хаті на віннику: Гоп! Гоп! Гоп!)

(Входить тьотя Мотя з рушником навколо чола).

Тьотя Мотя: Андріюша, поможи мені суприза зробити!

Андрійко: I ви з сюрпризом? Що це вас усіх сьогодні розсюрпризило?

НОВІ ДНІ, ЖОВТЕНЬ, 1955

Тьотя Мотя: Як так усіх? Хіба Секлета й Проця теж торта купили?

Андрійко: Не купили, а спекли, або може ще й досі печуть. Там так печуть, що дим коромислом валить.

Тьотя Мотя: Яким коромислом? Звідки ти знаєш коромисло, коли тут вода в кожного в хаті?

Андрійко: На сцені бачив. Зіпсувався в театрі водопровід, і бідна Наталка-Полтавка мусіла воду коромислом носити.

Тьотя Мотя: Ну, Андрійку, рятуй: я оце весь день на телевізор дивилася, то тепер голова так розболілась, що ради не можу дати. Ні аспірин, ні буферін не помагає. Бабушка оце посовітувала полотенцем об'язатися, а тут якраз треба було б торта на Проціні іменини спекти...

Андрійко: Я маю файногого рецепта. На пам'ять уже знаю, — всередині жовтий, брунатним обмазаний, дим коромислом валить — дуже смачний тортик.

Тьотя Мотя: Ти дуже смачно розказуеш, але мені так голова болить, що вже мабуть я нездужаю сама спекти. Піди, краще, Андрюшо, до Гершової пекар-

ВЧИТЕЛІ, БАТЬКИ, СВЯЩЕНИКИ!

Забезпечте своїх дітей до нового навчального року гарними сучасними підручниками. Замовляйте вже сьогодні:

1. Л. Деполович

БУКВАР

Друге поправлене видання

за редакцією, змінами та доповненнями П. Волиняка. Буквар має 100 сторінок друку великого формату (10x7 цалів, більший від читанок), має гарний великий і виразний шрифт, друкований на гарному папері, гарні рукописні шрифти, багато ілюстрований, добре методично складений, свіжі та якісні тексти.

Ціна — \$1.20.

2. П. Волиняк

БАРВІНОК

Друге поширене видання

читанка для 2-ї класи, 108 сторінок. Ціна — \$1.10

3. П. Волиняк

КИЇВ

читанка для 3-ої кл., 112 стор.

Ціна — \$1.25.

4. П. Волиняк

ЛАНИ

читанка для 4-ї класи, 96 стор.

Ціна — \$1.00.

5. П. Волиняк

ДНІПРО

читанка для 5-ї класи, сторінок 112. Ціна — \$1.25.

Усі читанки багато ілюстровані, мають нові літературно досконалі тексти, написані сучасною літературною мовою та сучасним правописом, мають багато контрольних запитань та завдань для самостійної праці учня.

Замовляйте безпосередньо з видавництва, школи одержать знижку від 20 до 35 (залежно від кількості примірників і способу розрахунку).

Поза Канадою та США замовляти в наших пред-

"NOWI DNI", Box 452, Term. "A"
Toronto, Ont., Canada.

ні та купи там якого бісквіта або анджелфуда. Та забіжи до драгстору, візьми мені алказельцера.

Андрійко: А ви ще, тьотю, спробуйте лістрин антисептик і серитан лексатив. Дуже помагає.

Тьотя Мотя: Купи, купи, воно в хазяйстві пригодиться. А я з торта познімаю прикраси, там-сям потикаю шиколадкою, щоб виглядало по-домашньому, та й скажу, що сама спекли. Ато тая Секлета, а надто ж Проця рік судити будуть, що полінувалася торта спекти. Тільки ж ти, Андрюшо, нікому ні слова. Понімаєш? Ні в розмові —

Андрійко: Ні в промові...

Тьотя Мотя: Ні телефоном...

Андрійко: Ні мікрофоном...

(Коротка перерва. У цей час діти танцюють перед закритою завісою танок з скакалками, на модерний але не гротесковий лад).

ВІДСЛОНА

Андрійко (входить): Фу, аж захекався... Біда з тими тітками. Ale що ж, дітей немає, не то що хлопців нема — хочби тобі яке поганеньке дівчисько було — так же ж нема, ото ж і доводиться з тітками бавитись. А вони ж мене так люблять... (Гамір в коридорі) Так люблять... (Гамір дужчає) Так люблять...

(Тиснучи одну одну в дверях, вбігають три тітки)

Тьотя Мотя: Ось ми тебе полюбимо!

Тета Секлета: Професор Всезнайко!

Цьоця Проця: Соли мені в торт насипав!

Андрійко (набік): Ну пропав. Наїльсь солоного й горілого! (До Моті): Тьотю, ну, добре, вони кричать, а ви чого? Я ж для вас і торта купив, того що ви ніби самі спекли, ще й рожі з нього позлизував, щоб він виглядав по-домашньому...

Тьотя Мотя: Ціть! Щоб ти скис! Як тобі не встидно такі гадості говорити?

(Тета Секлета і цьоця Проця речочуть).

Андрійко: Ну, що я вам зробив?

Тьотя Мотя: Що? А хто мені серитан підсунув, що тепер живіт болить і раз-по-раз кудись бігати мушу... (Махнула рукою й вибігла).

Цьоця Проця: А я через тебе торта пересолила і стільки в нього цитринового сочку втратила, що цілий рік у роті кисло буде...

Тета Секлета: А мені через твої вибрикаси торт згорів!

Цьоця Проця: Ale добре, що не самим нам дісталося.

Тета Секлета: Нехай Мотя попобігає, менше на телевізор дивитиметься.

(Тьотя Мотя повертається, всі сміються).

Розчиняються двері, входить Андрійкова мама, розгортаючи гарно удекорований купований торт.

Мама: О, ви якраз усі тут! От і добре. (До Проці): Поздоровляю тебе, люба Процю, з твоїм днем народження, бажаю багато щастя і прошу вибачити, що за браком часу не могла спекти торта сама, то я купила в крамниці. (Цілується з Процею).

Цьоця Проця: Дякую, дякую, моя золата. Ти собі й не уявляєш, як нам твій торт пригодився! Ходімте ж усі до мене на вечірку.

Андрійко: Оце так сюрприз!

Юрій ШЕРЕХ

ЛЮДИНА І ЛЮДИ

НЕПРОРОСЛІ ЗЕРНЯТА, 2

Валеріян Підмогильний. Місто. Роман. Українська Вільна Академія Наук у США. Нью-Йорк 1954. Післямова, біографічна та бібліографічна довідки Григорія Костюка. Обкладинка П. Холодного. Стор. 299.

У чудесних і приречено-людяних листах Івана Дніпровського до Миколи Куліша, опублікованих у "Голубих диліжансах", невеличкій книжці, власне брошурці, що своєю глибиною й людяністю перевершує все друковане українською мовою за останні роки, є фраза: "А коли твій Малахій сказав, що він прийшов "передвірити всі комісії", я зрозумів, що ти сам свідомий обов'язку".

Перевірити всі комісії — це могло б бути моттом до нашої творчості 20-х років. Література мала свіжим оком поглянути на все життя; струсили порох заяленою офіційної й фарисейської фрази; знайти реальну дійсність і реальні факти, це значить, — знайти за облудністю щоденних незначущих учників, стандартних фраз, офіційної термінології єдине справжнє на землі — людину. Ніщо не виключалося цією програмою — політична актуальність, плекання літературної традиції, злободенність, — але йшлося про те, щоб крізь усе це, без фальшивої скромності і без невдаваного страху, подергтися до людини, її душі і її тіла. Це був обов'язок літератури, і вона його розуміла.

На біду, бій не був нерівний. Література програла, комісії лишилися. Комісії в СРСР засудили "Місто" й вилучили, разом з автором, з життя, хоча в творі не було нічого протирадянського й політики взагалі — просто він мав занадто широке дихання. Комісії фарисеїв на еміграції засудили "Місто" й вилучили, бо воно наважилося називати речі своїми іменами. Приклади?

Один з багатьох — про танці: "Адже ж танцюють, кінець-кінцем, для того, щоб обнятись... Справа з танцями зазнала в нас чудернацької долі. Першими роками революції вони були гнані, мов релігійні обряди, а тепер їх практикують по клубах, як один із засобів культурботи". Звичайно, фарисеї з комісії фарисеїв танцювали, коли були молодші, і звичайно, думали так, як герой "Міста". Ale говорити про це?

Тоді, щоб сяк-так урятувати роман Підмогильного від фарисеїв утворюються комісії, що шукають у романі патріотизму, націоналізму, ствердження ваги українізації й завоювання русифікованого міста українським селом. На фальш одного типу відповідають фальшем другого типу, і всі комісії в дружній співпраці докладають усіх зусиль, щоб поховати все живе й справа вже не, що є в творі.

Боронити твір від радянських комісій словом було б марна праця. Від них його треба боронити зброєю. Боронити твір від фарисеївських комісій було б марна праця, бо нічого не можна довести людям, що свідомий навмисне плекають забріханість — для інших і наявіть для самих себе. Едині, з ким можна звести бій з невеликим шансом на успіх, це комісії пристосуванчих адвокатів. Вони бо і тільки вони намагаються бодай удавати, що тримаються логіки й фактів.

Тож почнім з того, чого в "Місті" Підмогильного нема.

У ньому нема нічого про русифікацію і позитивне значення українізації. Так, просто напросто нема. Щоправда, герой працює якийсь час українізатором, але ставлення і його і самого автора до цього іронічне. Українізація для них — не історична місія, а просто легкий заробіток.

"А селян теж будуть українізувати? — боязко спітала Ганнуся.

Інструктор м'яко посміхнувся.

— Виходить, що й іх треба. Бо скажіть по правді — який з дядька українець?"

Чи це потребує коментарів? А от Степан Радченко складає іспити на українізатора:

"Другого дня вранці Степан уже з'явився перед українізаций ареопаг, де його піддано під чи взято на іспит, залежно від мовних переконань кожного з членів. І після того, як із зізнання підсудного точно встановлено, що *ablativus auctoris* в українській мові ніким (Саме той нещасний *ablativus auctoris!* Ю. Ш.), ніде й ніколи не може бути вживаний, що для переведення розвантаження мови діслівні речівники мусять бути старанно й навхильно обходжувані (фраза якраз повна іх! Ю. Ш.)... — його висвячено на лицаря українізації першого розряду з оплатою академічної години один карбованець вісімдесят копійок".

І знову ж було б марною річчю коментувати цю іронію, де будова фрази заперечує її зміст, а лицарськість оцінюється копійками, — для тих, хто її не розуміє. Все таки маленьке пояснення: Підмогильний іронізує з українізації і не тому, що він проти неї. Вона для нього тільки шумовиння на поверхні життя, щось неістотне, зникоме й марне. Його цікавлять інші речі.

Завоювання міста селом... Це правда, що герой роману Степан Радченко приїздить до Києва з села, що він спершу почуває себе в місті безвартісним і упослідженим, що він щабель за щаблем здобуває позиції і що роман закінчується на тому, як він почуває себе переможцем і справжньою частиною скореного і опанованого, колись чужого й далекого урбаністичного світу. Ale Степан Радченко робить це зовсім не в ім'я села і не для того, щоб ствердити село. Село заперечене з самого початку. Ще повний страху перед містом. Степан уже зневажає й ненавидить селюцтво. Він спостерігає своїх недавніх товаришів, — і ось його думки: "Ось він, селянський актив, що мусить здобути місто!.. Невже вічна доля села — бути тупим, обмеженим рабом, що продається за посади й харчі, втрачаючи не тільки мету, а й людську гідність?" Мінає небагато часу, і навіть ці рештки сільського патріотизму вивірюються. Степан "мусів призватись собі одверто — село стало йому чуже. Воно потъмарніло в його спогадах, як блідне ліхтар у проміннях дня, але тяжило над ним, як докір, як тривога". Далі відбувається символічна сцена, коли Степан, придбавши собі міський костюм, спалює свою сільську одядину, а чуботи викидає на смітник. I ось, нарешті, остання загадка про село: "Місто (Степан) бачив, як могутній центр тяжіння, що круг нього крихотними планетами обертаються села, вічні супутники його руху, і часточки їх, потрапивши в розпечений атмосферу цього сонця, мусять пристосовуватись до нових умов тиску й підсионня".

Де ж тут перевага села, завоювання села містом? Единим переможцем у книзі є місто, і перемога Степана завдячена тому, що він позбувся всього сільського в собі. Ця лінія розвитку відбита і в чотирьох романах Степана Радченка, і з них ми бачимо, що Підмогильний не тільки каже про фактичну перевагу міста над селом, але й вітає це. Село в нього не тільки затуркане, темне, позбавлене гідності, але й позбавлене людяності. Його перший роман — з односельчанкою Надією — чисто тваринний, в ньому нема справжніх людських почувань, це роман самця й самиці й тільки. Далі об'єкти Степанового почуття міняються в міру його сходження вгору щаблями успіху й кар'єри. Не високої вартості його перша міська героїня — Мусінка, Тамара Василівна Гніда. Підтоптана, сорокадворічна міщенка, дружина брудного крамаря, співласниця й доглядачка корів у піснявому й похмурому будинку на самій околиці міста. Ale вона вчить Степана лю-

дяності в коханні. "Вона навчила його цінувати поцілунок, що досі йому нікчемною забавкою здавався, та все інтимне плетиво жаги, що виробила людськість за час від кам'яного віку дотепер", вона навчила його цінити поезію осени, вона перша зрозуміла його власну вдачу й душу.

Далі третій роман — з Зоською. Це вищий щабель, Зоська вже справжня городянка, її поведінка не простолітня, як у Мусінки, є в ній багато від малого й зіпсованого кошеняти, і є багато незайманості й чистоти, кокетства, майстерного в своїй плеканості, і широї глибини, яка доводить Зоську до катастрофи, коли Степан зрештесь її. Зося — вся з міста, але вона така, яких багато. I нарешті четвертий роман — з відомою балериною Рітою, втілення успіху й гордости. Її портрет — це портрет свідомо плеканого чару, свідомо обраного собі стилю, тоді як стиль Надіїки, і Мусінки. I навіть Зоськи був радше даний їм іхнім оточенням: "Вона складена була з двох тонів, без жодних переходів між ними — чорного: волосся, очі, сукня й лаковані черевики, та смуглого: обличчя, тіло рук і плеча та панчохи, і це просте поєднання надавало її постаті гордого чару; жодних кучерів чи гребінців у рівній зачісці, жодних прикрас чи галупування у рівній сукні, що від стану трохи ширшала й немов підрізана була знизу, як і пасмо над чолом. Все чорне мінилось на ній від жвавих очей, а смугле застигло, життя було в убранині, а в тілі сон".

З оцінкою села в Підмогильного можна погоджуватися чи не погоджуватися. Є в ній багато перебільшень, викликаних антинародницьким патосом. Однак не можна зрозуміти Підмогильного, якщо лицемірно затулити очі, щоб не бачити цих фактів. I не тільки Підмогильного, а і всю літературу наших 20-х років, що була в своїй великій частині антисільською. Антисільським був Семенко в своєму оспівуванні міста, трамваїв, каварень і машини; неокласицизм, у полоні міських білоколонних дів і університетської мудrosti; Хвильовий, закоханий у вічно плинні арабески неуглавного міського руху; Яновський, що писав у "Майстрові корабля": "Ти може думаєш завше одягати наших людей у драні світки й вишивані сорочки? Страждання, злідні, солов'яйко і постійні мандри зі своєї землі — на землі інші, у каторгу, в ярмо, в перевертні? Ти думаєш, що ми не можемо підняти якір свого корабля й поставити піруси? Що ми не сильні духом і ділами для того, щоб заспівати веселої пісні про далекі краї, про високості неба, про бальорі химери оновленого духа?"; нарешті, щоб скінчити переілічування, що його однаке можна було б вести ще довго, — Йогансен, що дав злісну пародію на те, що тоді називано "сільським ідіотизмом", у своїй "Подорожі доктора Леонардо". Серед провідних постатей тогочасної літератури дуже мало було оборонців села — і вони не творили жадних організацій і груп, вони були одинаками, дон-кіхотами, здавалося, загубленої справи: Косинка, Осьмачка... Організовану оборону села взяв на себе "Плуг", — але чи це була література? Годі зрозуміти все літературне життя двадцятих років, якщо скреслити з нього боротьбу цих двох течій — урбаністичної й селюцької. "Місто" Підмогильного належить до першої, і жадні комісії не доведуть протиленого.

"Місто" урбаністичне не лише своєю темою, не лише ствердженням міста й запереченням і знеціненням села. Воно урбаністичне і протинародницьке самим підходом, творчою методою автора. Народницька література малювала побут, щоденні подробиці, з яких складалося життя Кайдашевих родин, і проповідувало мораль: не спокушайся чужими панами, як Василиха з "Бурлачкі", будь свідомим Зіньком під тихими вербами, хоч би яка була тема ніч довкруги. Ale "Мільй друг" чи "Життя" Мопасана нічого не проповідують і нічого не навчають. Автор не засуджує і не підносить ані Дрюа, ані Жанну. Критерій обов'язкового поділу

героїв на позитивні й негативні, успадкований від середньовічного мораліте й церковного казання, падає. Побут — так, з романів Мопасана можна вичитати дуже багато про побут тогочасної Франції, але побут це лише тло, він входить у літературний твір тільки тому, що його не відірвеш від людини. Але він — тільки одна з граней потоку життя. Саме намагання схопити й відтворити безупинний плин життя стає метою й методою. В цьому і, мабуть, лише в цьому сенсі "Місто" Підмогильного вийшло з школи Мопасана. В українській літературі в цьому сенсі його попередником були міські новелі Коцюбинського, починаючи від "Цвіту яблуні". Ale з істотною різницею: плинність життя, як її схоплювали Коцюбинський, ставала суб'єктивною, розливалася в лірику, тягла від прози до поезії. Зовнішнім знаменем цього була поява мініятур у творчості Коцюбинського. У протилежність цьому дикція Підмогильного завжди лишається мужньою, карбованою, іронічною й тверезою, він ніколи не збивається в "Місті" на поезію в прозі — вічна біда нашої прози. Це йому вдається не тільки тому, що він уміє загнуздувати свої почуття розумом, безжалю ампутуючи будь-які прояви "розливних сліз, плиткої гістерії", але насамперед тому, що його розум настільки живий, настільки рухливий, що яку б тему не порушити, він засліплює каскадами афоризмів, спостережень, висновків. Забуто "таягучі ритми ярмаркових куч", лінощі сільського спостерігання життя й природи ("Вже зараз бачу: верба ось, Загнибогина гребля, шу-шу — очерет... Кум сидить, і я сидю, кум будить, і я буду"), — ритмові міста відповідає миготіння скрапкової роботи інтелекту. Це — трипоміф урбанізму в творчій методі. Уже самого цього було б досить, щоб "Місто" було однією з вершин української прози і дорожковазом для її дальнішого розвитку.

Здається, нема такого прояву людського духового життя, що про нього Підмогильний не кинув би бистрих і скептических завваж. Щастя? "Щасливі все таки нагадують хворих і потребують обережного поводження. Щастя, кінець-кінцем, це недуга душевної короткозорості, можливе воно тільки в умовах неповного обчислення обставин і неповного знання про речі". Поступ? "Ну, це ж дитяча річ! Я згоден — поступ є, але рациї в ньому немає. Найгірша помилка —уважати неминуче за доцільне. Людина єсть те саме м'ясо, тільки смажене й виделкою". Кохання? "Золотий вік кохання минув, лицарі й дами розтанули у віковій мл. У XII столітті жінки поділяли свою особу на дві частини — тіло чоловікові, душу — обранцеві. У XIX вони робили навпаки, а в XX і зовсім втратили почуття різниці між цими частинами". Пристойність? "Кожне помешкання — це невеличкий гурт змовників, що мовчки дають згоду на взаємні пільги щодо пристойності, якої кожен з них уперто вимагає від того, хто вкупі з ним не має частини жити". Смерть? "Всі ми дрібнобуржуазні, бо мусимо померти. Дайте вічного життя, і ми станемо нові, величні, повноцінні. А поки смертні, ми смішні й нікчемні". Життя? Можна було б виписати чимало фраз про те, що таке життя, але тут це було б хибно. Бо відповідь на це питання — не в окремих фразах, а в цілості твору і його головного героя Степана Радченка.

Наші комісії стають безпорадні перед постаттю Радченка. Протягом твору він іде від перемоги до перемоги, він здобуває оточення за оточенням, поки все місто не стає його здобиччю, місто і життя, бо в творі Підмогильного місто й життя — тотожність. Автор — і читач — захоплені ним. А разом з тим його не вклести в приписи моралі — на його сумлінні кинені жінки, самогубство однієї з них — Зоськи, зраджені друзі, його поведінка brutalна, хижа, нерідко — тваринча. Так що ж це — негативний чи позитивний герой? За суджувати його чи наслідувати його? Яка мораль з байки, розказаної Підмогильним?

Селянський парубійко, Степан вирушає до міста, не

маючи про нього жадного уявлення, крім газетних фраз про єднання міста з селом. Перші стики з містом зrodжують гострий біль, почуття чужості, зацькованості. Звідси ненависть до міста і ненависть до села, що не озбріло його на боротьбу з містом. Пригади міста існують, але не для нього. Тільки в мріях він компенсує себе. "Вдома він блукав по подвір'ї, захлинаючись від божевільних мрій, що його змагали... Він робився народним комісаром, що іздив у його уяві автом і виголосував промови, які хвилювали його до самого шпіку; приймав чужоземні делегації, вів перемовини, запроваджував дівні закони, що зміняли лице землі, і по смерті скромно відкривав собі пам'ятники; то раптом ставав надзвичайним письменником, що кожен рядок його котився по світі віщим дзвоном, бентежачи людські серця, а власне серце найперше; то, занедбавши великі діла, надавав своєму обличчю чарівної краси, прибирається в найвиборніші kostюми й скоряв жіночі серця поспіль, розбивав подружжя й тікав з коханками за всі можливі кордони, крім межі уяви" — і так далі.

Тут Степан ще хлопчик, ще селяк. Але він уже спостерігає, жадібно, захланно, пристрасно, навколо не життя, людей у місті. "Дитяча гра в Панаса, де одного, що з зав'язаними очима, ціла юрба жартунів смикає звідусюди, не даючись у руки, ставала йому символом, повним найглибшого змісту, втіленням основного становища людини на землі. Досвід йому показував, що ловити найбільше той, хто найменше хапається і до насоку готується методами довгої облоги". Жорстокість зацькованого селяка поволі підноситься в свідому жорстокість, у програму. Але тепер Степан ще не діє, події ведуть його за собою, а не він керує ними. Якби не сталося незалежно від його волі катастрофи з Мусіньчиним сином, може б він не зрадив так скоро Мусіньку. Та дещо пізніше, він однаково зрадив би її. Гін до вищого, до здобування чимраз сильніше опановує його. Він зрікається минулого скоріше, ніж воно стає минулим. З проникливістю жінки, що востаннє кохася, Мусінька каже йому: "У тебе душа — грифельна дошка: досить пальцем провести, щоб стерти написане".

I так миготять у минулі й ніби стираються з пам'яті люди й явища, повз які він прокладає свій шлях угору: Мусінька, Надійка, Зоська, університет, курси українознавства... Розлітаються мрії. Степан хапається за перо й вирішує здобути життя через літературу. Та на всіх етапах цього розвитку, які б вони не були часом брутальні й безоглядні, одне лишається певним і виразним у Степанові: "Він не брехав перед собою ні в думках, ні в учинках, і конкретність лишалась у нім, і життя переставало бути йому пахучим, хоч і гірким мигдалем". I це забезпечує можливість зламу, і цей злам надходить. Степан вибрав був літературу тільки як найлегший шлях зробити кар'єру, він справді здобув перші успіхи — і раптом він відчуває, що він не може жити, не пишучи, не творячи, і — не може творити. "Він і сам не міг цього з'ясувати, не міг простежити того плутаного шляху, яким пройшли його стосунки з літературою від хлоп'ячої витівки до душевної виразки. Граючись, він порізався й ненавмисне перетяг ті жили, що в них серце жене повінь крові. Отже, мав творити тепер під подвійним тягарем обов'язку й відповіальності".

Обов'язок і відповіальність — це нові слова в лексиконі Степана. Вони приводять з собою думки про право на жорстокість: "Життя жорстоке. Знаєш, що виправити цього не можна, і все таки шкода. Потім якось ясніше зрозумієш, що навколо ж самі тварюки, наволоч мерзота,шибеники — і робиться страшно. Від того, що ти такий, як вони, і вони такі, як ти". Це теж нове. Досі Степан був жорстокий, бо так виходило, бо так було. Тепер — тепер він не заперечує жорстокості, але він усвідомлює її. I тут приходить нове від-

криття. Це неправда, що всі люди такі, як він, а він — такий, як усі. Поет Вигорський каже йому: "Життя таке просте, що починає, кінець-кінцем, здаватись таємничим. Заспокойтесь. Люди, як і числа, складаються з небагатьох основних цифр, у різних варіаціях, звичайно". Але Степан, що ще недавно так охоче пристав би на це, тепер знає, що це тільки частина правди. Надійка — не Мусінька, Мусінька — не Зоська, Зоська — не Ріта. Він робить одне з найбільших відкрить, що їх людина може зробити. Він відкриває людину.

Ось він у юрбі. Люди в ній "зараз такі близькі йому і між собою, такі прості й спізнанні, а за мить підуть кожне в свій дім, у свою любов, у свої думки, в свої нахили, в свої розумності й дурниці. Там, на окремих ділянках, обробляють вони ниви свого минущого існування, вирощують радісні й розpacливі kvіtkи свого маленької життя, там кожного чекає те, що не чекає іншого, може подібне, але втілене в інші почування, зафарблене в інші відтінки, розлите по шлянках іншого скла, візерунків і якости. Бо для кожного з них світ починається і гасне, постає і знає в маленькому розтіні його повік. Люди — різні! Божевільно відмінні попри разочу зовнішню схожість! І він бачив їх, як єдину істоту, що пошарувалась на різноманітну безліч, як єдине обличчя, поділене й змінене в кривих дзеркалах на тисячі облич, що з них кожне зберегло свою загадку — загадку людини."

Тут починається кара і нагорода Степана за його минуле, за те, що він такий, а не інакший. Його кара — це самота. Він буде самотній, бо це доля кожного, хто бачить далі від інших. "Степан відчув, що лишається сам серед вулиць, серед суворого, безжалісного міста, сам серед безмежного зоряного світу, що ясно мінівся над ним перед сходом сонця". Його нагорода — творчість. Мертвими видаються йому тепер його старі оповідання, "де людина зникла під тиском речей та ідей, від неї створених і для неї призначених". І тоді "в тиші лямпи над столом (Самота, самота!) писав свою повість про людей".

Цією фразою кінчається роман Підмогильного. Скупий на слова письменник поставив крапку після слів "про людей". Але з усієї книги ми знаємо, що тут можна й треба додати ще слова: і для людей. І тут перед ним оживає минуле, і тут помінилася Мусінька, коли порівняла Степанову душу з грифельною дошкою. Бо ніщо в тій душі не стерлося, воно тільки присипалося навколо нових осіб і подій, але воно зберігалося в глибині, і тепер воно буде повернене людям, місту, світові.

Той, хто бачить у книжці Підмогильного тільки історію кар'єри, має підстави закидати авторові її всі сім фімерних гріхів. Але цим він тільки зраджує, що для нього самого інші, вищі питання не існують. Паралельно з історією кар'єри Степана Радченка, розказаною з нещадною правдивістю, Підмогильний показує народження людини й письменника Радченка. Епіграф до книжки, взятий з Анатоля Франса, питає: "Як можна бути вільним, Еврітре, коли маеш тіло?" І книжка показує один з шляхів до волі. Цей шлях веде через правду, знання людини й себе до — творчості. Чи значить це, що віднині Степан буде зразком моральности й не зробить жадного злого вчинка? Ледве чи це так. Не тільки люди різні, а й людина різна, і різні її вчинки. Але ціною свого попереднього життя, ціною спустощення душевного, ціною самоти герой твору Підмогильного купив собі право і можливість бути людиною. Людиною серед людей.

Роман Підмогильного — це роман про вину, якої не можна уникнути, бо вона — закон життя; про кару, яку так само неминуче несе життя; і про нагороду, що приносить солодкість у гіркоту життя і робить людину людиною. В цьому розумінні це оптимістичний роман, попри всю гіркавість свого скептицизму і свого песси-

НОВІ ДНІ, ЖОВТЕНЬ, 1955

мізму. Це також, коли хочете, ідеалістичний роман, хоч якими матеріалістичними думками й ділами зайняті його персонажі. Не міг у тих обставинах Підмогильний багато писати про те друге найбільше відкриття, яке тільки й може зробити людина, коли вона відкрила людей — про відкриття Бога. А все таки в одному місці книжки образ Бога з'явився. Степан сидить перед огнем: "Тепер огонь був просто перед ним — живий, неспокійний, чарівний, що вбирає й досі очі своєю палючищою, гнучкою красою, що й досі дає відчути в собі могутність першого і неперевершеного Бога".

Тут ми знаходимо нарешті відповідь на те питання, що поставили перше, ніж почати говорити про постать Степана Радченка. Що таке для Підмогильного життя. Відповідь — життя це рух, це нескінчена миготива плинність, це здобування світу, а в здобуванні світу — відкриття людини, у відкритті людини — знайдення себе, і все — чарівне й мінливе й незмінне, як вогонь. Во вогонь — це образ Бога. Це те саме, що Тичина, тоді ще живий, уклав у слова:

Благословенні:
Матерія і просторінь, число і міра!
Благословенні кольори, і тембри, і огонь,
огонь, тональність всього світу,
огонь і рух, огонь і рух!
Дух, що пройняв еси все,
хто ти єсть?

Серед свого покоління Підмогильний вирізнявся особливою нещадністю й тверезістю бачення. Менше за всіх інших він упадав у лірику. Він був одним, може єдиним справді в великом українським прозаїком, — не в тому сенсі, що не писав віршів, а в тому сенсі, що його проза була справді прозою. Але разом з тим він був людиною свого покоління, і він поділяв з ним гіркий оптимізм його і його тверезе сп'яніння творчістю. Навіть часто до манірності бадьористий Яновський знов сумніви — "Що ж із людини збудуеш, із цієї чудернацької істоти, що боїться кожного дотику гострої сокири і близкає зараз же соком, що з людини збудуеш, крім житла для хробаків?" — і його оптимізм і заклик до творчості й боротьби ріс із знання, що поразка неминуча. Героїння "Майстра корабля" Тайах каже: "Я п'ю за страх перед наминучим. За той страх, що є ознакою людського виростання. Як дитина падає уві сні і відчуває страх, так і ми плекаємо його, зростаючи". Вмираючи, Іван Дніпровський передбачав — "Гнида розкошує на нашій прекрасній планеті... Гряде царство гниди, якому не буде кінця". Хвильовий давно, заздалегідь знов, що він загине котрогось 13-го числа передчасною смертю. Тичина, молившись Духові, що втілився в огонь, у життя, знов, що в майбутньому царстві гниди доведеться йому поцілувати пантофлю папи.

Це було покоління приречених. (І не тільки через політичні обставини). Але воно творило й горіло. Воно боялося правди і не боялося страху. Його пессімізм був творчий, а оптимізм трагічно-гіркий. Бо це було покоління справжніх людей, а людина — це космос, це все разом, і це також і втілення Божого начала.

"Місто" Підмогильного — роман про людину, про місто, про життя, про незгасний вогонь, сповнений скептицизму переможця і оптимізму приреченої.

MODERN HEATING

СПАЛЕННЯ:

Водяне — Парове — Помпи
Оіл Борнери та направи.

J. KIRICHENKO
134 DOVERCOURT ROAD
TORONTO, ONT.

PHONE: LA. 8829

До історії чорних болгарів

В часи формування Київської держави і в княжому періоді її історії українські племена Руси перебували в тісних взаємовідносинах з тюркськими племенами. Очевидно, що такі взаємовідносини існували й від початку великого переселення народів, або ще й раніше, але за ті часи не маємо поки що докладних відомостей. Можна вважати лише усталеним, що вже в I-му тисячолітті до Р. Христового у східній Європі відбувалася консолідація праслов'янських племен і, що в ті ж часи значна частина цих племен була під пануванням скитів.

На початку I-го тис. до Р. Х. в Азії, передовсім серед іранських племен, відбувається "великий розподіл праці", у наслідок якого одні з них повністю робляться осілими фахівцями-хліборобами, другі ж, з розвитком скотарства, переходять повністю до кочового скотарства. Остання форма господарства, передова для розвитку культури того часу, вимагає для себе величезних степових просторів, пересічно 5 кв. км. на кожну людську душу. Разом з тим перехід до нового засобу виробництва швидке збільшення кочових орд, — як наслідок підвищення життєвого рівня і в зв'язку з тим збільшення людності, як і наслідок дальнього переходу пастуших скотарських племен до кочового скотарства.

Степові простори північного Ірану та Середньої Азії робляться вже тісними і орди кочовиків починають пересуватися по великій степовій смузі на захід. Першими в Україні, від 7-го ст. до Р. Х., з'явилися скити — кочовики, очевидно, так звані "Царські", іранського походження. Вони зайняли степи від Дону до Дунаю. Античні письменники, за назвою пануючої групи царських скитів, називали скитами взагалі всі племена Східної Європи, підвладні скитам. Серед цих племен, що жили осіло в Україні, Геродот описує "неврів", що сиділи по теренах від Надбалтики до басейну Горішнього Дніпра та Прип'яти, а в басейні Нижнього Дніпра — "скитів-хліборобів", що сиділи понад Дніпром вгору "на 11 днів подорожі". Більшість учених-дослідників вважає, що під цими назвами криються праслов'янські племена, що сиділи тут ще до скитів.

Разом з тим, серед скитів-кочовиків, як можна думати за деякими відомостями Геродота, особливо ж за т. зв. Псевдогіпокритовим трактатом, були й деякі монгольські групи. У цих групах імовірно доводиться бачити перших монголів в Україні.

У 5-му ст. численні сарматські племена, також іранського походження, що кочували від Середньої Азії й до Дону, перейшли Дін на захід і витиснули кочових скитів з Надчорноморських степів, зайнявши їхні місця. Рештки царських скитів зблилися в Криму, де в 3-2 ст. до Р. Х. мали своє останнє царство. Панування сарматів, які у римських письменників 3-4 ст. ст. нашої доби набувають назви аланів, протяглося од початку великого переселення народів наприкінці 4-го ст. н. д.

Таким чином першими кочовиками, що панували в українських степах були скито-сармати, племена іранського походження, що надходили з північного Ірану та Середньої Азії. Їх панування тяглося загалом 1.000 років і в нашій історії вони звуться "ранніми кочовиками". Серед них були й невеличкі гуртки монголів, яких і треба вважати за перших монголів в Україні.

Від кінця 4-го ст. н. д. уперше з'являються з Азії численні войовничі орди кочовиків тюрко-монгольського походження — гуни. Їхній рух розпочинає велике переселення народів і історію так званих "пізніх кочовиків" — тюрко-монголів, що перебували в наших степах також понад 1.000 років. З цими то тюркськими племенами українському народові довелося бути в тісніших взаємовідносинах довгі часи. В наслідок тих вза-

ємин значна частина тюркських етнічних елементів змішалася з місцевим населенням, була українізована. Таким чином тюрки увійшли, як один з компонентів, до складу українського народу в процесі його формування. З тюрко-монгольських племен у степовій Україні перебували: гуни, кутургури, оногури, утургури, обри (авари), болари, торки (гузи, огузи), печеніги, хозари, половці, татари, колмики.

Деякі з цих племен, як от роди торків: берендичі, коуї, чорні клубуки (кара-ковпаки) — були повністю українізовані. У якісь мірі, очевидно, були українізовані й половці та печеніги. Імовірна українізація і якоть частки болгарів, аварів, хозар, татар та навіть колмиків. Українські князі 12 ст. заходили в тісніші родинні зв'язки з половцями. Святослав Ольгович був одружений з дочкою хана Аепи, Святослав Ізяславович — з дочкою Тугорхана, сини Мономаха Юрій та Ондрій — з дочками ханів Аепи 2-го та Туркхана, Рюрик Ростиславович — з дочкою хана Беглюка, Ярослав Всеволодович — з дочкою Юрія Кончаковича, син Данила Галицького — з дочкою хана Тігака і т. д. Слідом за князями брали половецьких жінок і дружинники. Слово о полку Ігоревім просто й називає половців руськими сватами. "Тут пир докончаша хоробрі русичі: сватів попоїша, а сами полегоша за землю Руську". Торські племена прохали оборони від українських князів. Вони були розселені по південних кордонах Київської держави обабіч Дніпра, по рр. Росаві та Сулі і в 13-му ст. вже повністю українізувалися, змішившися з українським населенням.

У наслідок того тюрська стихія відбилася в українській мові, українських прізвищах, господарчій культурі, народному мистецтві, топонімії. Особливо це відбилось в географічному назовництві — у назвах середнього розміру річок, також в назвах міст та селищ: Гумань (кумани або половці), Великі та Малі Половці, Торчиця (колишнє Торчесько), Печениги, Печенижки, Келиберда, Кременчук (Керменчук) і т. д. Навіть самий антропологічний склад українського народу, особливо в Наддніпрянській Україні, має більш-менш виразні тюрські риси, а окремі особи нерідко повністю відбивають тюрський, або навіть монголоїдний антропологічний тип.

Тому історія різних племен та народів, що перебували на теренах України, особливо ж тюркських, що перебували у взаємовідносинах з українськими слов'янами так в процесі їх формування, як і пізніше, має велике значення не тільки для історії українського народу, але й для історії та розуміння його матеріальної культури, мистецтва, мови тощо.

Між тим не можна сказати, щоб історія тюркських племен, у їх взаємовідносинах з українськими слов'янами була досить виявленою та вивченою. Немає жодної історії України або Росії, у якій автори не дотикалися б були цього питання, але всі вони повторюють один за одним ті ж самі стандарти, давно вже усталені та перестарілі загальні відомості та уявлення. Колись спеціально цим питанням займався проф. П. Голубовський, і його праця вважалася класичною для того часу, але на сьогодні вона вже безнадійно перестаріла.¹⁾ Те ж саме можна сказати й про історію Сіверщини Д. Багалія, деяких праць В. Данилевича та інших регіональних історій та історичних нарисів²⁾. Маємо чимало окремих розвідок на цю тему. Із загальних історій України може найбільше відомостей за кочовиків є в Історії М. Грушевського³⁾. З сучасних істориків Росії, один з найбільших — Г. Вернадський, в перших двох томах Історії Русі, що він видав, дає

найновіше зведення з найширшим використанням усіх писемних джерел та відомостей, про племена й народи, що мали більше значення в історії українських слов'ян і українського народу.⁴⁾

Основним недоліком всіх тих праць та дослідів було те, що вони були обмежені виключно писемними джерелами, які увесь час залишалися тими ж самими. Отже, усі послидуючі досліди зводилися лише до нових інтерпретацій, тлумачень, здогадок та гіпотез, щодо тексту тих джерел. Зasadничо ж нового вони дати не могли. Великі можливості крилися в археології, яка могла дати необмежену кількість нового матеріалу. Але археологія в XIX ст. ще не дійшла була потрібного розвитку. Більшість археологів ганяла по золоту та сенсації, шукаючи скитські царські могили. Порівнююче, бідні могили степових кочовиків мало кого цікавили. Тому в Україні, як і в Росії, не було, як немає й досі, фахівців з археології кочовиків. Але рівень археологічного знання, у зв'язку з поширенням полевих дослідів та накопиченням матеріалу, так підвищився, що на сьогодні вже знаємо і легко відрізняємо культури половців, болгарів і торків. Отже, виявлення торкської культури, наприклад, дало змогу констатувати, що торки жили більшими масами так на південному кордоні Київської держави, як і на Дніці, що в походах Святослава на схід брали участь і торки, частина яких залишилася в Білій Вежі, разом зі слов'янами, і т. д.

Порівнююче недавно, протягом довгого часу, переводив ретельні розкопки та вивчення залишків Саркелу, а разом з тим і історії хозарів, М. Артамонів, а далі його учень В. Ляпушкін. Ті досліди, разом з попередніми, дали важливий матеріал для розуміння історії Хозарської держави та її відношення до історії України. Під впливом національної історичної концепції (історія народів СРСР), що тоді вимагалася компартією від істориків, М. Артамонів значно перебільшив вплив хозарської культури на українську і хозарської держави на українську. Лише в 1952 р., у зв'язку з новими завданнями радянсько-російського патріотизму, Артамонову було зроблено велику нагінку і оплюговано його працю, написану 15 років перед тим.

За післявоєнні роки, у зв'язку з розвитком та вимогами нового радянсько-російського патріотизму, радянській археології та історії було дано строгої наказа як найшвидше перевести скрізь всякі розкопки та розшуки, переглянути всі писемні джерела знову і довести низку тез про виникнення східних слов'ян на терені Європейської частини СРСР, про те, що сусіди слов'ян ніякого культурного впливу на них не мали, а навпаки слов'яни впливали на сусідів і т. п. ультрапатріотичні твердження. Все те поспішно робилося! Створено було два Інститути слов'янознавства, зорганізовано було три слов'янські археологічні експедиції, переводились швидкі розкопки, викривалися джерела, врешті була написана нова рання історія СРСР. Але всі та вовтужня мало що дала для науки, а в тому й для історії найближчих до слов'ян тюркських племен, вона й досі лишається в тумані. Досі в СРСР немає археологів або істориків, які б спеціально вивчали історію, матеріальну культуру та археологію тюркських племен середньовіччя. До, порівнююче, недавнього часу пам'ятки всіх тюркських народів валилися до купи під загальною назвою "пізніх почовників". Хоч в СРСР немає ні спеціальних розвідок та розшуків цих культур, крім хіба Болгара та Сарая, ні фахівців з тих культур, проте ж загальний розвиток археологічної науки, поширення археологічних розкопів, особливо у зв'язку з соцбудівництвом та загальне накопичення матеріалу, дають все нові матеріали, що поступово виявляють історію так тюркських, як і слов'янських племен. Досить нагадати відкриття так званої Юхновської та Роменської культур, які починаючись від 3-го ст. н. д. і поступово розгортаючись та розвиваючись переходять без перерви у слов'янську культуру 9-го ст., що вже давно була

відома. Пам'ятки цих культур, яких знаходять все більше й більше, вже фактично стверджують існування слов'янських племен на терені України від початку нової доби.

Далі археологічні досліди виявили залишки багатьох слов'янських селищ понад Нижнім Дніпром, Нижнім Доном та Кубанню. Розкопи та досліди Саркелу, Білої Вежі, Маяцького городища та інших пам'яток над Доном та Озівським морем, дають підстави для вирішення цілої низки важливих питань з історії України раннього Середньовіччя, що досі були неясні, особливо в питаннях ставлення України до тюркських племен. Кількість нових фактів, що безперервно відкриваються археологічними дослідами останніх років, увесь час зростає і викликає потребу нового перегляду та нової інтерпретації деяких давно сприйнятих традиційних фактів та джерельних відомостей, що в багатьох випадках уявлялися суперечними, неясними, не досить зрозумілими або просто суперечили фактам.

Виходячи з цих передумов, подаємо далі деякі археологічні факти, на основі автопсії, мало відомі й ніде досі не публіковані, що дають основи до виявлення деяких сторін з історії чорних болгарів

Історичні відомості за болгарів взагалі, в найкоротшому вигляді зводяться до того, що їхнє ім'я уперше з'являється в 432 р., коли імператор Зенон покликав їх на допомогу проти Остготів. Більшість дослідників бачить болгарів в тих племенах часів початку переселення народів, яких греко-римські письменники згадують під назвами Кутургурів, Утургурів та Оногурів у гунських ордах. Коло 487 р. Теодорих, перед своїм походом до Італії, зустрів болгарів в Мезії і розビг їх. Історик Теофан сповіщає, що в 501 р. болгари зробили перший наїзд на Візантію. Від того часу наскоки болгарів на Візантію не припиняються до половини 6-го ст., коли Візантія навіть платила данину боларам-кутургурям. У ті часи болгарські племена кочували по степах між Дунаєм та Доном.

Від половини 6-го ст. болгари були підкорені новою ордою, що наслунулася з Азії — азарами (обри нашого літопису). Авари пересунулися до Панонії, де й осіли, створивши державу, що охоплювала західну Україну і значну частину надчорноморського степу. Ale вже в першій четверті 7-го ст. могутність аварської держави була заламана об'єднаними силами Візантійської імперії, повстаннями західної України та варварських племен, серед яких найбільшу роль відігравали болгари. Остаточно розбив аварів та знищив їхню державу Карло Великий. В порівняюче пізній хроніці візантійського історика Теофана (758-816) наводиться оповідання про дальшу долю болгарів. Воно цілком стверджується даними філологічних та археологічних дослідів. Згідно цієї традиції, болгари, що тоді кочували по Надозівських степах, після смерті їхнього хана Куврата (Курта) десь між 660-670 рр. розділилися і розійшлися. Не дивлячись на батьків заповіт не розділятися і лишатися на місцях, п'ять синів хана Куврата розділилися. Двоє з них, зі своїми ордами, перейшли по Панонії. Третій син — Аспарух зайняв кут між Дунаєм та Прутом (так зв. Онглос), звідси в 679 р. за умовою з візантійським імператором Константином IV-им, перейшов Дунай та заснував Болгарське царство зі столицею (ханською ставкою) Абоба Пліска. Тє болгарське царство існує й досі, хоч болгари повністю слов'янізувалися. Четвертий син — Котраг перейшов Дін на лівий бік і став між Доном та Волгою. Згодом, очевидно, під тиском нової орди хозарів, що наслувалася з південного сходу, хан Котраг подався зі своєю ордою на північ понад Волгою аж до р. Ками, де й заснував державу — Волзько-Камську Болгарію. Ту державу зруйнували татари в 15-ому ст. і болгари були татаризовані. У повному листі кагана Йосипа говориться, що "хозари зайняли місця народу в-н-т-ри, вигнавши їх". М. Артамонів, у спеціальних дослідах, доводить, що в-н-т-ри — хозарська назва

болгарів. У такому разі очевидно, що в листі кагана йде мова про орду Катрага.

Старший син Аспаруха, вірний заповітові батька, залишився на старому місці, в Надозів'ї і саме цим болгарам Літопис надає назву "Чорні болгари". Про них історик Теофан сповіщає, що "Батбай", вірний наказу батька, залишився на землі предків, де потомки його орди залишаються і до цього дня" (9 ст.).

Якщо історія дунайських та волзьких болгарів з їхніми державами більш-менш досліджені й вивчені, то за дальшу долю Чорних болгарів ми майже нічого не знаємо. До недавнього, порівнюючи, часу, у 1930 р., Ю. Готье писав, цілком гіпотетично, що "чорні болгари повернулися на хазарських данників і поступово зійшли з історичної сцени, загубившись, можливо, наприкінці, під ім'ям "балкарів" в передгір'ях Кавказу, між осетинами та кабардинцями".

Таким чином питання про час та причини зникнення чорних болгарів з Надозів'я, як і про їх відношення до українських слов'ян, до недавнього часу залишалися відкритими і, в цьому разі, як і в деяких інших, нові археологічні відкриття та знахідки в значній мірі доповнюють ті відомості, яких не вистачає в писемних джерелах.

Археологічні відомості. Кочовики, що жили скотарством, не мали сталих осель, а час від часу пересувалися по степах — ранні кочовики в будках на колеах, а пізні розкидали шатра. Тому основною пам'яткою їхньої культури є поховання під могильним насипом. Поховання ті, типові для всіх пізніх кочовиків, взагалі характеристичні похованням померлого воїна з конем, кінською зброєю, зброєю, прикрасами та, рідко, посудом з юкою. Половці ховали під окремими насипами і жінок. Всі пізні кочовники становили на могилах "кам'яні баби", зображення покійника з каменю. Могили пізніх кочовиків, що охоплюють часи від 5-17 ст. ст., розпороженні по Надчорноморських степах у величезній кількості, причому лише деякі з них дають точні матеріали для хронологічного датування, у вигляді арабських лusterок, або золотоординських, озівських та середнеазійських металевих грошей. Інвентар пізніх кочовиків не відрізнявся багатством, як рівно ж і могильні насипи не відрізнялися особливою височиною. Тому то археологи попередніх часів шукали більше скито-сарматських поховань та дбали про розкопи велітенських скитських "царських" могил. Поховання пізніх кочовиків відкривалися здебільша випадково, пам'ятками кочовиків цікавилися мало, культури їхньої не вивчали і не знали. Хіба лише один Н. Бранденбург, культурний археолог, як на свій час, звернув увагу на кочовницькі поховання на Київщині і зібрав при тому цікавий матеріал. Але то були лише перші спроби, первісне накопичування матеріалу, яке протяглося до кінця 19 й початку 20-го ст. Лише на початку 1920 р. того матеріалу накопичилося в такій кількості і археологія в Україні дійшла до такого рівня, що з'явилася можливість виявити та відокремити культуру основних тюркських племен.

У 1927 р., дослідючи північне узбережжя Озівського моря, у залишках одного давнього селища біля Золотої Коси (15 км. на захід від Таганрогу), я зустрів кераміку невідомого до того часу для науки типу, яка знаменувала якусь особливу культуру. У ті ж самі часи проф. О. Міллер, досліджуючи на чолі експедиції ГАІМК околиці станиці Цимлянської, у залишках давнього селища біля хутора Потайновського, зустрів ту ж саму кераміку. Кераміка була реопрезентована уламками грубого великого посуду, 30 см. і більше в отворі, місцевого виробу, багато орнаментованого гребінкою з 7 зубцями, зовні, а іноді і з середини по вінцю. Орнамент творився простим або хвилястим паском та тичками гребінця, що творили городки. Хвилясте та просте пасма, роблені гребінцем, наближали цей посуд до слов'янського, але в формі та техніці

виробу була якісна різниця. Ця подібність, очевидно, була обумовлена тим, що самий засіб гребінкової орнаментації пасмами був в обох випадках запозичений від візантійської орнаментації амфор (корчаг) того часу. Загадковість форми цього посуду відбивалася у тому, що на велику кількість фрагментів в обох місцях знахідки, не було знайдено ні одного фрагмента звичайного днища. Лише в дальшому, шляхом камерального вивчення фрагментів та їхньої форми, за допомогою кронциркуля, викреслювання кривих, часткового складання фрагментів і т. д., вдалося відновити форму загадкового посуду. Виявилось, що то були череп'яні півкулясті казани (котли), у яких були рівномірно грубо стінки і не було днища. Друга особливість цього незвичайного посуду виявлялася у тому, що всі вони мали всередині, під коротко одігнутим надвір вінцем, полицею навколо зі скрізними дірками в ній, до 9 числом. До цієї полицеї крізь дірки прив'язувались реміні, що зіходилися вгорі і таким способом казан підв'яувався до три ноги, над огнищем. Очевидно це був перший тип казанів, ще череп'яних, що підв'яувалися над огнищем. Пізніше у половівці зустрічаемо такі ж самі казани, вже залізні, з трьома, потім двома вушками для підв'яування, з середини. Такі ж самі казани, вже з двома вухами знадвору, уживалися скрізь по Україні до останнього часу, особливо в степовому побуті.

Дальші досліди селищ з цією керамікою, накопичення фактів та матеріалу дали змогу переконатися в тому, що це залишки культури чорних болгарів, такої ж самої, яку маємо і в залишках Абоба Пліска. Череп'яні казани своєрідної конструкції та зі своєрідним орнаментом виявилися остилькох характеристичними для болгарської культури, що зробилися керуючою пам'яткою для визначення цієї культури взагалі, і в дальшому знахідка фрагментів такого роду вже категорично вказувала на наявність в цьому місці болгарського селища.

Наявність селищ чорних болгарів в Надозів'ї було констатовано: 1) При звалищах правобережного Саркельського замку біля станиці Цимлянської, де те селище існувало вже в 8-ому ст., 2) Біля лівобережного Саркельського укріплення, близько хут. Потайновського, 3) Біля станиці Нижньо-Гниловської у вершку гирла Дону, 4) Біля селища Хапри над правим берегом Мертвого Дінця — правого рукава Дону, 5) Над берегом Озівського моря біля Золотої Коси. Крім того ціла низка давніх селищ так по березі Озівського моря, як і над Доном того ж часу і типу, залишилася невизначену з боку місцевої культури. У багатьох з цих поселень наявність болгарської культури цілком імовірна. Несподівано в 1932 р., досліджуючи давні пам'ятки над Дніпром, я зустрів залишки селища з культурою чорних болгарів також при впаді р. Самари в Дніпро, проти Дніпропетровська. Є відомості про знахідки такої ж болгарської культури і над північним узбережжям Чорного моря, аж до Абоба Пліски на Дунаї. Фрагменти болгарського посуду знайшов також А. Міллер у Північній Осетії. Усі ті знахідки позначають терени пересування та перебування болгарів в Надчорноморських та Північно-Кавказьких степах. Залишки селищ над морем та Доном, свідчать про те, що підо впливом торгівлі з Візантією, чорні болгари осіли й перейшли до хліборобства, причому в самому характері їхніх поселень збереглися риси недавніх кочовиків.

Судячи по тих матеріялах, що були зібрані під час розвідок та невеличких розкопок, болгарські селища в Надозів'ї мали в основному хліборобський характер з високо розвиненим скотарством, зовсім мало виявленим рибальством та лише слідами мисливства. Селища було розташовано часом над берегом моря або річкової долини, а більш трохи далі від берега, у степу, біля балок з криницями і, майже у всіх випадках біля старих аланських городищ з валами та ровами, які ще

добре зберегалися на той час і могли правити за схопища під час небезпеки. Okремі житлові комплекси було розкидано на значному просторі без ніякого порядку і, звичайно, такі селища не мали оборонних споруд. Житлові споруди були круглі в пляні і уявляли собою переходову форму від конічного шатра кочовиків до землянок хліборобів. Діаметр шатра-землянки був до 3 метрів. Нижня частина викопана в землі на 70 см. завглишки. Надземна очевидно мала конусну форму і робилася з турлучин, на яких напиналася повстя. Долівка обмазана глиною, посередині яма-кабиця. Коло житла знаходились покопані в землі конічні ями завглишки 1-2 мт., у яких зберегалося зерно. У культурних покідьках знаходимо значну кількість хатніх тварин, що ними живилися. Кістки мають сліди вогню, а рурчасті — завжди розколоті. Виходячи зі співвідношення кісток, треба думати, що серед свійської худоби переважали вівці, тоді велика рогата худоба та коні. Кіз та свиней не було.

З сільсько-господарчих знарядь знайдено круглі ручні жорна, залізні мотики, коси, леміш до плуга, сабан, лопати, долота. Усі знаряддя залізні і їх добір вказує на досить високий розвиток хліборобства, яке мало товаривий характер. З керамічних виробів характерна велика кількість візантійського привозного посуду, найбільш амфороподібного типу (корчаги). Ця візантійська кераміка досить добре вивчена і уявляє собою основний матеріал для точного датування культурних покладів. Біля деяких селищ (Самбецьке, Семикаракорське) знайдено залишки якихсь земляних споруд типу городищ, круглих у пляні, з валами та ровами. Проте розмір цих споруд остильки невеличкий, що оборонними твердинями вони бути не могли і, до їх рельєфного вивчення, можна лише гіпотетично припустити їхнє ритуальне призначення. Біля тих же пунктів можна зауважити залишки і інших споруд, у простоті лінійних та круглих насипах. За недослідженням, призначення всіх цих земляних споруд, як і належність їх до якоїсь певної культури, лишається невідомими.

В деяких місцях з болгарськими селищами помішані залишки слов'янських селищ, які очевидно налягли на болгарські. Хліборобська культура доволі близька, але загально у слов'ян значно вища й відрізняється простоти землянками та керамікою вищої якості.

Усі болгарські селища набувають вищого розквіту в 9-10 ст. ст. До кінця 10-го ст. болгарська культура одноразово зникає і далі, на болгарських культурних шарах, без ніякої перерви в часі, виникають слов'янські селища 10-12 ст. ст. Ніякого сліду примусового порушення, руйнації, погрому зі спаленням, який є характеристичним для аланських поселень після гунської навали, тут немає, що вказує на більш-менш мирне залишення болгарами своїх селищ та відхід геть.

Ознайомлення з пам'ятками матеріальної культури чорних болгар вказує на значний візантійський вплив: перехід до осілого життя, зміна господарчих форм у зв'язку з переходом до товарового хліборобства, а разом з тим і всього побуту. Розвиток обміну, збагачення, збільшення форм знаряддя, господарчого реманенту та кераміки. Взагалі вплив був остильки істотним, що відбився й на характеристичному для болгарської кераміки орнаменті, який відтворює, в трохи прimitивнішій формі та техніці, орнамент візантійських амфор того часу.

Висновки. Болгарські племена кочових тюрків, близько споріднені з гунами, очевидно насували з Азії на українські степи разом з гунськими ордами наприкінці 4-го ст. і переходять з ними далі, до середньої Європи. У 5-ому ст. болгарські орди кочували в Мезії. У 6-му ст. болгари зайняли надозівські степи. У другій половині 7-го ст., під тиском хозарів, що насували з південного сходу, болгарські племена частково подались знов до Дунаю, частково на північ до Ками та Волги. Частина залишилася на місці і увійшла до складу хо-

зарської держави. Останні, під назвою чорних болгарів, почали у 8-му ст. під впливом торгівлі з Візантією, оселяватись над правим берегом р. Дона та Озівського моря і переходити до хліборобства. Найдавніше селище виникає на місці Правобережного Саркельського замку. Далі, у 9-му ст. болгарські селища простягаються понад усім візантійським водяним шляхом по Озівському морю та Дону. З переходом до осілого життя та хліборобства, чорні болгари гублять свій войовничий характер і їхні селища безборонні. Цікаво, що завдяки переходові до мирного життя, селища чорних болгарів просякають аж до Дніпра, тоді як слов'янські того ж часу сягають по Дніпру і нижче, аж до самого гирла і з'являються й над р. Міюсом в Надозів'ї. Таким чином відбувається глибоке просякання болгарських селищ на слов'янський терен, та ще більше розповсюдження селищ на хозарському терені, залюдненному чорними болгарами. У відомому листі хозарського царя Йосипа говориться про те, що в Саркелі було три судді: один для християн (українців), другий для мусульман (турків та арабів) і третій для жидів (хозарів).

Формування та зрості слов'янської держави на Дніпрі остильки турбують Візантійську державу, загрожуючи її торговельним шляхам, що у 9-му ст. Візантія буде Саркельські твердині та низку дрібних фортець понад Доном та по березі Озівського моря, біля болгарських селищ. Ті місця правили і за пристані на торговельному шляху.

Ця загальна картина висвітлює між іншим, відому точку в умові кн. Ігоря з греками (944), наведену в Літописі, у якій сказано: "А о сих же, оже то приходять Черні Болгари і воюють в страні Корсунстій, і велим князю Руському, да их не пущает пакостить стране его". Раніш, за браком матеріялу, це місце умови здавалось незрозумілим і більшість дослідників вважала, що тут мова йде про насоки болгарів до Таврії зі східного узбережжя Озівського моря через Керченську протоку. Але в цьому разі було вже цілком не зрозуміло, звідки саме і який київський князь міг спинити ті насоки, бо в ті часи Тмутороканського руського князівства ще не було. Археологічні дані вказують на те, що чорні болгари жили над узбережжям Озівського моря і відти вдиралися до Таврії з півночі, через Перекоп, недалеко від якого були слов'янські селища на нижньому Дніпрі і весь той терен був під контролем руського князя, який міг звідти вдарити у тил чорним болгарам і цією загрозою не пускати їх у Корсунський край.

Великими походами кн. Святослава в 865-867 рр. на Дін та Північний Кавказ, Хозарській державі було завдано вже непоправних ударів. Саркельські твердині зруйновано, а найбільшу частину Хозарії — Надозів'я, Дін та Кубань приєднано до Київської держави і надалі зроблено з цих країн Тмутороканське князівство. Слов'янська колонізація, що просякала до Дону та Надозів'я й раніше, у наслідок походів Святослава рушила масово. Очевидно до кінця 10-го ст. Надозів'я вже було в основному заселене слов'янами, які майже скрізь зайняли старі болгарські оселі, а на місці Саркелу створили велике слов'янське місто — Білу Вежу. Разом з тим чорні болгари раптово скрізь зникли, причому та зміна відбулася не шляхом нападу та руйнації. Очевидно, чорні болгари, після руйнації Саркелу, занепаду Хозарської держави та під тиском слов'янської колонізації, піднялися разом і кудись перекочували.

Арабський письменник кінця 10-го ст. Ібн-Хаукалъ, описуючи похід кн. Святослава, закінчує так: "У наші часи не залишилося нічого ні від болгарів, ні від бургасів, ні від хозарів. Справа у тому, що на всіх них створили велику навалу руси і відібрали від них усі ці країни, які й перейшли до їхньої влади (русів)". Раніше ця вказівка Ібн-Хаукала заводила деяких російських істориків в туний кут, бо маючи на увазі лише Дунайських та Волзько-Камських болгарів, вони, вихо-

дячи з цього тексту, доводили, що кн. Святослав, крім походу на Північний Кавказ, ходив їх на Волзько-Камський край. Але таке припущення нічим не стверджується і, в світлі останніх археологічних знахідок чорно-болгарської культури над Озівським морем, навряд чи можна мати сумнів у тому, що тут говориться саме про чорних болгарів. Це стверджується й тим, що в тому ж творі Ібн-Хаукала, він говорить, що перелякане навалою русів населення втікало до Дербенту та півострова Мангишлак. Отже, ясно, що сюди могли втікати лише з Північного Кавказу, а не з горішньої Волги.

Зважаючи на те, що слов'яне прямували до Надозів'я з північного заходу, болгари не могли сунути їм назустріч, а подались далі у тому ж напрямку на південний схід. Поминувши Кубань вони осіли між осетинами та кабардою, де їхні нащадки відомі і зараз під назвою "балкарів". У цьому питанні надзвичайне значення мали знахідки болгарської культури в Північній Осетії А. Міллера. Він хотів простежити ті сліди і остаточно виявити шлях та загальну картину болгарського відходу на Кавказ, тому попередні матеріали не

друкували. Але його заарештування, заслання та смерть залишили ту справу незакінченою. Від того часу минуло 20 років. Радянські археологи, за наказом партії, шукають виключно матеріалів, що надаються для скріплення радянсько-російського патріотизму. Вони зовсім облишили справу чорних болгарів, як і багато інших, важливих для історії України питань. Тому відомості, що тут подаються, є новішими і останніми, очевидно на довгі часи і в майбутньому.

1) П. Голубовський — "Печенеги, торки и половці до нашествия татар". Київ 1884. Його ж — Болгари и хозары — восточные соседи Руси при Владиславе Святом". "Киевская Старина", 1888, VII. Його ж — "История Северской земли до половины XIV в.", Київ 1881.

2) Д. Багалій — "История Северской Земли", Київ 1882.

3) М. Грушевський — "Киевская Русь", I. СПБ, 1911.

4) G. Vernadsky — "Ancient Russia", I New Haven; "Kievan Russia", II New Haven, 1948.

3 ДОКУМЕНТІВ МИНУЛОГО

"ПРИЗНАЧЕННЯ УКРАЇНИ" ЮРІЯ ЛИПИ І Д. ДОНЦОВА

Від Редакції: Друкуємо надіслану нам через інж. Л. Биковського від доброрідів Андрія Жука, Австрія, статтю д-ра Ю. Липи, яка призначалась для часопису "Дзвоні", Львів, але не була своєчасно видрукована, а передана А. Жукові на збереження. Вона є поважним документом для дослідників Ю. Липи.

Цього листа не звертайте. Може евент. дасте проф. М. Антоновичеві.

В січні 1939 р.

ВПП Редактор "Дзвонів" Демкович-Добрянський!
Вельмишановний Пане Редакторе,

Ви просили мене відізватися в справі двадцяти-кілька сторінкової напасти Д. Донцова на мою книжку "Призначення України", Львів, 1938. Чи варто звертати увагу на цю лайливу статтю? Крики й лайка річ така звичайна в останніх 15-20-ти роках. Чи варто розпочинати полеміку з думками Донцова? Але Донцов взагалі не думає, не розвиває думки, він тільки повторює. Повторює слова, а при тім лає "особистих ворогів".

Не варто полемізувати. Пригадайте собі, де поділися ці всі полеміки, напр., з перед 1914 р. як "Української Хати" з "Радів'ями" і т. п.? Забуті, як минулорічний сніг, як тільки залунали кроки війська. І я сам з 1917 р. не пригадую вже своєї полеміки з С. Єфремовим в обороні С. В. У. (Союзу Визволення України), але зате з розкішшю думаю про "Одеську Січ" і її боротьбу.

У лайках Д. Д. вражає прагнення представити вихід моєї книжки, як якийсь несовісний акт зглядом проф. Вадима Щербаківського, синтетика,ченого Київської Школи, що його і його тези я дуже шаную.

Тому подам Вам уривки з листа Щербаківського: "...Читаю Вашу книжку і весь час хвілююся. От якансбудь сторінка складається з моїх цитат, але вставлено кілька Ваших фраз і разом з сухого стає щось ароматне, вселе, приемне і серце тримтить. Се значить, що жива творчість письменницького талану дає життя мертвачому духу наукового розуму. Се так як у казці треба мертвій й живої води. Мертві зліплює куски порубаного тіла, а жива відживляє і оживляє сей труп. Отже, прошу Вас пошліть Вашу живу воду" і т. д.

"...Ваша книжка написана дуже гарно..."

"...Дуже дякую Вам за Вашу книжку, се дуже до-

рогий мені подарунок." (21. V. 38, Прага).

По тій інсінуації, Д. Д. старається поправляти книжку в дрібницях. Кілька недоглядів у словах (а не в ідеях) треба буде поправити в 2-му вид. "Призначення" (саме розходиться остання тисяча книжки). Однак, кілька таких недоглядів у праці, де використано не одну сотню наукових праць, це ще не так багато!

Поправляє Д. Д. неповажно. Захистую Вам одну його таку "поправку": "...Юрій Липа "рекс пост Александрум максімус" перекладає "найбільший король по Олександру Великим", себто "максімус", що відноситься до "рекс", — відніс до Олександра (і то не в відповідній відмінку. І це не — ляпсус" ("Вістн.", XII. 38). Як бачимо — полеміст не відрізняє навіть ступінювання прикметників. І таких "поправок" багато.

Смішний є закид у нефаховості. Хоч ми з Донцовым маємо однаково він три роки права, а я три роки політичних наук, то все ж не опираю би я на цьому своєї полеміки щодо генеральних ідей України. Може йому, приклонникові чужинців, більше заімпонують нагороди від чужинців за економічні і біологічні праці на наукових конкурсах? Може остаточно пригадає собі й перші річки Українського Економічного Бюро, зложенного мною (у Варшаві. Ред.), котрі, здається, і "Вістник" рецензував прихильно!

Як би там не було, але в "Призначенні України" вперше подана спроба зсинтезування geopolітики, ратсости і політичних ідей України в часі і в просторі. Ці генеральні ідеї Д. Д. відкидає, що ж дає замість цього Д. Д.? Може свою концепцію з 1917 р. — "Народу Бастарда", понижуюче окреслення України, як мішанини (Сік!) російських і польських прикмет. Таке окреслення, це ж властиво негації українського обличчя. Що ж Д. Д. тепер дає, тепер у часах, коли кожен народ гарячково відшукує і вивищує власну збирну індивідуальність? Д. Д. відкидає всяке окреслення, для нього Україна немає свого історичного обличчя, вона без індивідуальності. Знаємо десятки чужих генеральних ідей, повторюваних Д. Д., але де ж його власні генеральні ідеї, не взяті від чужинців? Що ж з того, що Маркса і Ляссала змінив на Шпенглера і Розенберга, — це все неукраїнські концепції.

Керма для нього безвідповідальна перед народом, бо змістом її є чужі доктрини і "абсолютний динамізм". Це такий же інтернаціоналізм, як і в марксистів. Але годі про це. Д. Д. ніколи не зрозуміє, що тепер є час керми віруючих і візіонерів власних (національних, ратсowych) мітів, а кермовані висловлюють свої найглибші прадавні традиції. Тому Д. Д., як типова людина XIX-го

століття, не може відчути і зрозуміти того, що тепер діється.

Признаюсь, що своїм виступом Донцов мене потішив. Я б занепокоївся, коли б він поставився до мене не вороже. Він ціле своє життя ставився вороже до ідей і політичних подій, що зближаються. Цей винятковий брак інтуїції в супільних з'явищах, це найважливіша прикмета його, як публіциста і патріота. Це видно з його громадської праці.

Коли в 1912 р. Олена Пчілка почала проповідувати зближення доби націоналізму, це єдиний Донцов кинувся з лайкою на проповідницю "націоналістичного туману". Коли Андрій Жук із В. Дорошенком, Скорописом і Меленевським в 1915 р. почав закладати прийшли кадри дивізій і кілька десятків тисяч національних інструкторів, — це Донцов виступив проти них і цілого Союза Визволення України. Це він у січні 1917 р. перед са-

мим великим згромадженням поневіряв самий дух України. Це по Рильтому Мирі видав він польсько-українські праці, а перед здвигом 1938 р. проповідував "роздор серед Українців", аж врешті політики-практики забрали голос проти нього (міністр Ревай). Чи його понижування "малоросіянства", які були б добре у XIX ст. — не є спізнені в часах, коли традиції, тенденції і звичаї стають змістом відроджених народів?..

Пане Редакторе, я задоволений, що Д. Донцов зганив "Призначення України". Це добрий знак. Це ще один із знаків, що те, про що говорить "Призначення України" — отже, мораль раси і свідомість власних геополітичних традицій, якою расизм будуть світоглядом нових Українців всупереч усім еготикам і полемістам.

Прийміть вислови пошани

(Юрій Липа)

О. СТАРЧУК

УКРАЇНСЬКА БІБЛІОТЕКА ІМ. РОМАНА ГОНСЕТА

Друга світова війна та її політичні наслідки завдали українським бібліотекам у Європі руйнівного удару. Дотого існували поза межами СРСР значні українські бібліотеки у Львові та інших культурних осередках Галичини, на Буковині, у Празі, Відні, Берліні, Парижі та інших західноєвропейських містах. Усі вони творили одну культурну цільність — пересічний читач, студент і науковець мали зможу користати з них.

Друга світова війна принесла з собою просто катастрофічний кінець багатьом українським бібліотекам, а з цим величезну втрату народного культурного багатства. Пропали для українців у вільному світі, а в більшій мірі взагалі для всього українського народу, такі визначні львівські бібліотеки, як Бібліотека Наукового Товариства ім. Шевченка, що мала поверх трьохсот тисяч томів, найсистематичнішу збірку українського стародруків, рукописів від XIV до XX ст., архівів різних українських товариств, організацій, установ і редакцій, цінних матеріалів та документів, повних річників української преси, періодичних видань, тощо, дальше Бібліотека Народного Дому (125 тисяч томів), бібліотека "Стадіон" (60 тисяч томів), Бібліотека "Профспілки" (20 тисяч томів) та багато інших менших бібліотек у Львові, Яворові, Станиславові та інших містах Галичини. На Буковині була Українська Народна Книгозбірня в Чернівцях та низка менших бібліотек, на Закарпатті — бібліотека тов. "Профспілки", у Празі — книгозбірня музею Вільної Боротьби, бібліотека при Українському Інституті Кабінеті, як також бібліотеки при українських високих школах: Українському Вільному Університеті, Українському Високому Педагогічному Інституті ім. М. Драгоманова та колишній Укр. Госп. Академії. Чималі українські бібліотеки існували при Укр. Центр. Комітеті у Варшаві (чотири тисячі томів) та при Укр. Наукових Інститутах у Варшаві й Берліні. Сьогодні ми вже не маємо цих великих українських бібліотек. Навіть Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі, на Заході, втратила під час останньої війни коло 7000 томів.

Українознавчий матеріал, з другого боку, зберігся здебільшого в багатьох європейських чужинних бібліотеках, державних, публічних та університетських, як, напр., у Вильні, Кракові, Празі, Відні, Брюсселі, Граці, у багатьох німецьких університетах, у Парижі, Римі та невелика збірка українського в Бібліотеці Британського музею й Слов. Семінару при Лондонському університеті.

Немає найменшого сумніву, що ворог знищив українські бібліотеки цілком свідомо, з точноокресленим наміром. "Бібліотеку", — твердить англієць Джордж Давсон, — можна вважати за врошисту кімнату, у якій

людина можна радитись зо всіми мудрими, і великими, і добрими, і славними між людьми, що відійшли у вічність." Інший, журналіст і письменник Джон А. Лангфорд, говорить, що "...ніяке майно не може перевершити добру бібліотеку. У ній зберігаються скарби для щоденого вживання й насолоди; багатства, що зростають, коли їх споживають й задоволення, що ніколи не можуть переситити", бо книжка, — додає Чарлз Кінгслей — "...це послання до нас від мертвих, від людських душ, яких ми ніколи не бачили, але, які жили, може, тисячі миль від нас. Однак, вони промовляють до нас на аркушах паперу, збуджують нас, жахають нас, навчають нас, утішають нас, відкривають нам свої серця, як брати."

З кінцем другої світової війни й переселенням української еміграції на американський континент, центр українознавства у вільному світі перенісся до США й

Світлої пам'яті Роман Гонсет

Канади. Українські наукові установи відновили в цих державах свою діяльність і почали творити свої бібліотеки. Невеликі українські книгозбірні існували вже раніше при різних українських організаціях у США і Канаді. Після останньої світової війни вони побільшилися новими виданнями, що вийшли в Європі або на американському континенті, де в післявоєнних часах український видавничий рух значно зрос.

У Канаді ми маємо цілу низку українських церковних книгозбірень, бібліотеки українських Інститутів та бібліотеку Колегії св. Андрія у Вінніпезі, бібліотеки Укр. Нар. Домів та різних організацій, бібліотеку Осередку Укр. Культури й Освіти у Вінніпезі, бібліотеки УВАН, НТШ, Читальні "Просвіти" та багато приватних книгозбірень.

Введення курсів українознавства в кількох канадських університетах мало вирішальний вплив на створення українських відділів в університетських бібліотеках Саскачеванського, Манітобського, Торонтонського, Оттавського та Альбертського університетів. Це подія величезної ваги для збору й збереження українського в найбезпечніших і найвидповідніших місцях, де кваліфіковані урядовці дбайливо доглядають книжок, де кожне видання належно закаталоговане та впорядковане і де безпереривність цього піклування цілком запевнена назавжди. Ніде книжка не може бути краще забезпечена, як в університетській бібліотеці. Крім цього, вона там легкодоступна студентові чи студентці, професорові чи іншім зацікавленім людям. Бібліотеки канадських університетів містяться в сучасних нових будинках зо всіма можливими вигодами для читача.

В Альбертському університеті введено українську мову на вечірніх курсах 1951 р. Першу допомогу новоствореній українській департаментовій бібліотеці цього університету дали українська гуртвіння "Да Індепендент Гоулслей, Лтд.", жіноча організація при українській православній парафії св. Івана, Інститут св. Івана та коло десяти передових громадян, що належно оцінили

потребу такої книгозбірні. Едмонтонський відділ Союзу Українських Самостійників подарував слов'янському відділові нову українську друкарську машинку. Ця безпосередня допомога мала значення першорядної ваги для успішного ведення українських курсів в академічнім році 1951-52.

Однаке, поширення українських курсів у наступнім академічному році, як і введення вищих кредитованих курсів слов'янських студій в Альбертському університеті вимагали більшої та добірнішої бібліотеки. Тоді прийшла цінна допомога від Ірини Гонсет та її сина Фавста Гонсета з Норт Голівуду, Каліфорнія. Вони прислали свою першу жертву в сумі \$1000.00 у березні 1952 р. на створення української бібліотеки при Альбертському університеті. Університетський провід належно оцінив цю важливу грошову допомогу й вирішив назвати український відділ в університетській бібліотеці "Українська Бібліотека ім. Романа Гонсета", на славну пам'ять українського Едисона, що так широко відзначився в галузі дослідів і винаходів та прославив ім'я українського вченого на цьому континенті.

Роман Гонсет, родом із села Зелена, Галичина, приїхав до Канади 1907 р. і почав творити нове життя, як і багато інших новоприбулих. У 1914 р. Роман одружився з Іриною Стефанина з Чипмен, Альберта, і вони обое осілися в Едмонтоні. Роман відчував особливу здібність до механіки в короткому часі він винайшов новий уdosконалений кіноапарат, що значно поліпшив кінематографічну техніку. Гонсети переїхали в 1916 р. до США, де Роман упродовж небагатьох років значно спричинився до поліпшення радіо, телефону, радару і т. п., зареєструвавши приблизно сто патентів на своє ім'я. Роман Гонсет і його дружина завжди піклувалися долею України і великудущно жертвували значні грошові суми на національні цілі. Смерть передчасно скосила цього великого працівника і винахідника, що піднісся на вершині людського ума в ділянці електротехніки. Роман помер 25-го червня 1951 р. на 60-ім році життя, оставивши по собі дружину Ірину, сина Фавста з дружиною Єлісаветою (дівоче прізвище Гласько), внука Роберта і внучку Діяну.

Фавст Гонсет отримав у спадковість від батька великих технічній та торговельній здібності. Його наукові праці з ділянки електротехніки знайшли високе признання в американському науковому світі. Пані Ірина й Фавст Гонсети керують гарною власною фабрикою, у якій виробляють різні електротехнічні апарати й пристлади, особливо на замовлення уряду США.

Українська Бібліотека ім. Романа Гонсета при Альбертському університеті — це тривалий пам'ятник цьому великому мужеві.

Скорий ріст цієї бібліотеки впродовж трьох років існування завдячуємо Гонсетам, що надзвичайно пильно цікавляться її розвитковою. Вони щороку жертвують університетові значну суму грошей на книжки до бібліотеки й крім цього пані Ірина Гонсет сама купує цінні українські видання й посилає їх у численних пакунках до університету. Пані Гонсет прислали також більші дарунки книжками від панства Вороб'євих, д-ра Г. Скегара, пані Теклі Денис, пані Тетяни Орлик та інших добродіїв з США, що належно оцінили велике значення цієї бібліотеки. В Альберті перші дари книжками внесли пані П. Саламандик з Едмонтону і наш заслужений пioner — Петро Зварич із Вегревіл. За посередництвом д-ра Г. Скегара пані Горсет купила дуже цінні українські перводрукі від однієї шанхайської бібліотеки.

Українська Бібліотека ім. Романа Гонсета міститься у великому будинку Альбертської Загальної Університетської Бібліотеки. Вона поділена на такі відділи: 1) довідковий; 2) мовознавчий та літературний; 3) історичний; 4) археологічний; 5) музичний і 6) періодики та преси.

Довідковий відділ міститься у прегарній кімнаті-читальні на 300 сидячих місць, де студентам стоять до

Віра ВОРСКЛО

**

Напишу листа я без адреси,
Човником пушу його в струмок.
Срібні крила розстелили плеса
У країну сонячних думок.

Він на твій прибитись мусить острів
В серці тиху гавань віднайти —
Це моя душа листом у гості
Вирвалась з в'язниці самоти.

Це душа човенцем паперовим
В океанії долі круглі
Шляхом мрій кружляє пурпуровим,
Що в країну зоряну лежить.

Може, лист на твій приб'ється острів,
Може, згине він на лезах хвиль,
І дарма чекатиму я в гості
Вістку, що не прийде нізвідкіль.

**

Завітаю без запросин,
Без запросин, наче осінь.
У вікні зламаю крила
Крикну вітром: мілій, мілій!

Вийдеш ти — ніде нікого, —
Листям встелена дорога.
Ти спитаеш: де ж кохана? —
Німota глуха над ланом.

Місяць — серце похололе,
А із сліз — зірки навколо.
Із могили неба сич
Скрикне: мілу ти не клич!

роздорядження різні довідкові (референс) матеріали. Відділ Української Бібліотеки ім. Р. Гонсета складається там із наступних головніших видань: етимологічні й правописні словники; укр.-англійські й англ.-українські словники В. Льва й Івана Вербянного, М. Л. Подвізька; укр.-англ. словник К. Андрусишина; укр.-нім. словник Кузелі й Я. Рудницького; німецько-укр. словник Наконечної; укр.-нім. та нім.-укр. військові й летунські словники І. Ільницького - Занковича; укр.-італійський словник Є. Онацького; укр.-російські словники Б. Грінченка і В. Дубровського; рос.-український словник Уманця і Спілки; великий шеститомовий словник Лінде; словник іншомовних слів Льохіна й Петрова; словник місцевих слів та укр. стилістичний словник І. Огієнка; Українська Загальна Енциклопедія в трьох томах за редакцією Івана Раковського; Енциклопедія Україно-знавства Наукового Товариства ім. Шевченка; великий "Енциклопедичний словник" за редакцією І. Е. Андрієвського, видання Брокгауза і Ефрона, Петербург 1890-1907, 82 томи і чотири додаткові томи. Ця остання велика енциклопедія належить до дуже рідкісних і цінних видань. У ній ми маємо майже всю україніку до ХХ. ст., як також знамениту статтю І. Франка про українську літературу. Також у цьому відділі є географічні, етнографічні та історично-політичні карти України та поодиноких земель, включно з атласами.

Мовознавчий та літературний відділ міститься внутрі бібліотеки на другім поверсі. З історії слов'янських мов та слов'янської філології маємо тут, між іншими, праці таких вчених: Потебні, Шахматова, Соболевського, Міклосіча, Ягіча, Мікколі, Лескіна, Ділса, К. Маєра, І. Огієнка, Селіщева, Траутмана, Маргулеса, Якубінського, Обнорського, Брауна, Якобсона, Романа Смаль-Стоцького, віденського семінару слов'янської філології, Академії Наук СРСР, а з українського мовознавства: М. Максимовича (Москва 1863), І. Огоновського, М. Левицького, В. Сімовича, І. Огієнка, Степана й Романа Смаль-Стоцького, О. Синявського, Грунського, Ковалльова, І. Зілинського, І. Панькевича, З. Кузелі, Д. Чижевського, Ю. Шереха, Я. Рудницького, О. Панейка, А. О. Загродського, Булаховського, видання УВАН і НТШ.

Тут стоять побіч праці з української діалектології та українські етнографічні збірники. Між останніми відзначаються збірки М. Драгоманова (Женева, 1879), "Пісні і думи" М. Старицького (Київ, 1881), "Малоросійський сборник повістей, сцен, рассказов і водевілей" (Москва, 1899) В. Гнатюка, "Гуцульщина" Волод. Шухевича — 1902, збірники народних пісень і дум, видання львівської "Просвіти", 1908, українські думи французькою мовою з поясненнями М. Шеррера, тощо. Підручники з історії української літератури: І. Франка, Єфремова, Б. Лепкого, В. Сімовича, тритомова праця М. Возняка, Д. Дорошенка, О. Барвінського, Ол. Дорошкевича, В. Радзикевича, Л. Білецького і Яр Славутича, як також низка критичних оглядів поодиноких письменників та поетів.

Давня доба української літератури представлена тут багатьома виданнями "Слова про Ігорів похід" з XII ст., найстарше з них видане в Москві 1866 р., а дальше Літописом Нестора і "Поученням В. Мономаха дітям" (Москва, 1874) та кількома збірниками українського фольклору.

Почавши від нової доби, ми маємо в цьому відділі Української Бібліотеки ім. Романа Гонсета кілька видань творів І. Котляревського, між ними повне київське видання з 1888 р., твори письменників харківського гуртка, українських романтиків та галицьких письменників тієї доби. Дальше ми находимо тут твори М. Костомарова, "Псалми" М. Максимовича (Москва, 1859), повну збірку творів П. Куліша, між ними "Хмельниччину" видану коштом Ф. Чорненка (Петербург, 1861), повне видання творів М. Вовчка в шести томах (Саратов, 1896-99), писання Т. Зіньківського (Львів,

1896), твори Наумовича, "Афоризми" Івана А. Федоровича (Коломия, 1882) та інші стародруки, як також багато публіцистичного матеріалу. Велику бібліографічну рідкість мають твори Григорія та Степана Карпенка, видані в Петербурзі 1860 р. Ці два останні автори

Ірина Гонсет з Північного Голівуду, США.

майже цілком невідомі в українській літературі, хоч вони заслуговують на огляд своїх творів у підручниках української літератури, зокрема Степан Карпенко, що виступив з гарними ліричними віршами й поемами ще до Шевченка (1834 р.) й написав кілька добрих філологічних праць в обороні самостійності української мови.

Твори Шевченка добре застулені в цьому відділі: перевиданий "Чигиринський Кобзар" з 1840 р., обяті російською цензурою повне видання "Кобзаря" (Петербург, 1883 р.), повне видання творів Т. Шевченка за редакцією Павла Зайцева (Варшава, 1934-36), низка звичайних та ювілейних видань повних і поодиноких творів Шевченка, перекладів на інші мови, повне кольорове видання малюнків художника, критичні огляди творчості, включно з останнім виданням чотиритомового "Кобзаря" Л. Білецького.

Творчість Івана Франка й Лесі Українки гідно застулена тут повними й поодинокими виданнями, як також існуючими перекладами на англійську мову. У цьому відділі є видатніші твори української літератури від Шевченкової доби аж до найновішого часу, між ними серії творів українських письменників видання львівської "Рускої письменності", деякі видання НТШ, Української Накладні Київ-Ляйпциг та цілої низки видавництв всієї території України й Західної Європи. Добре застулені в цьому відділі видання "Книгоспілки", "Плугу", "Гарту", кооп. в-ва "Рух", Державного видав-

ництва України, ДВОУ та інших пізніших видавництв в Україні. Заслуговують на увагу й літературні збірники та антології української поезії, як напр.: "Акорди" І. Франка, "Струни" Б. Лепкого, "Розвага" М. Лебединського, антологія української лірики 1840-1940 німецькою мовою, "Обірвані струни" Б. Кравцева та інші. В цьому відділі містяться також українські переклади західноєвропейської літератури.

Не менше цінний і історичний відділ цієї бібліотеки. Тут маємо такі видатніші видання: Літопис України XVII століття Самійла Величка — колишнього канцеляриста Війська Запорізького 1720 р. (Київ, 1864), етнографічний збірник М. Маркевича (Київ, 1860), політичні пісні українського народу XVIII-XIX ст. з примітками М. Драгоманова (Женева, 1883), історичні монографії та розсліди М. Костомарова (Петербург, 1872 р.), інші наукові праці М. Костомарова, "Ізследование о Козачестве по актам с 1500 по 1648 год" В. Антоновича (Київ, 1863), історичні причинки, розвідки, замітки і матеріали до історії України-Русі Б. Барвінського (Жовква, 1908 р.), "Буковинська Русь" Степана Смаль-Стоцького (Чернівці, 1897 р.), інші історичні видання про поодинокі українські землі, спомини українських військовиків, біографії історичних осіб, документи з життя української еміграції, видання про різні періоди активної боротьби українського народу за незалежність і соборність українських земель, історичні збірники, історичні пляні Києва П. Курінного й Ол. Повстенка — видання УВАН, цілий ряд історій України в українській мові, переклади історій Грушевського й Дорошенка на англійську мову та ціла низка інших видань про Україну англійською мовою. Тут є також цікаві "Спомини" Агапія Гончаренка, першого українця в Америці, що їх видав М. Павлик у Коломії 1894 р.

В археологічному відділі зберігаються наукові праці з такої ділянки знань про Україну, як напр. серія видань "Культурні сокровіща Росії" 1912-1914 рр., у яких поміщені "Дворци і церкви юга Росії", себто України. У них є багато добрих фотографій історичних будинків гетьманської доби, як також зовнішній і внутрішній вигляд старовинних церков Києва; "Катедра св. Софії у Києві" Олексія Повстенка та інші.

Музичний відділ міститься у великий музичній кімнаті загальної бібліотеки. Український відділ складається тут із композицій передових українських композиторів, як також грамофонних пліт народних пісень і коляд у виконанні Української Капелі Бандуристів ім. Т. Шевченка під керівництвом Гр. Китаєвого й Волод. Божика, пліт визначних солістів, опер "Наталка Полтавка" і "Запорожець за Дунаєм". Українські мелодії часто входять у програму концертів для студентів, що відбуваються щовечора в музичній кімнаті.

Періодика і преса. В архіві цього відділу зберігаються дуже цінні два річники петербурзької "Основи" (1861-62 рр.), комплект видань "Рідної мови" проф. І. Огієнка, комплект видань "Нашої культури" проф. І. Огієнка (1935-37 рр.), поодинокі річники й числа київської "Української хати", "Літературно-наукового вісника" та ціла низка періодичних видань з українських земель і еміграції, альманахи, календарі, тощо. В архіві відділу зберігаються також деякі річники укр. преси в США і Канаді. Відділ отримує деякі сучасні періодичні видання українською та англійською мовами та кілька газет.

Усі ці відділи творять одну цілість — Українську Бібліотеку ім. Романа Гонсета. Розподіл на відділи має тільки адміністративне значення, що зосереджується тільки на ліпшій обслуговуванні зацікавлених. На кожній книжці цієї бібліотеки є наліпка, що стверджує принадлежність до Української Бібліотеки ім. Р. Гонсета, а на книжках, що ввійшли в склад бібліотеки від інших осіб, ми зазначуємо ім'я, прізвище й адресу жертводавця.

Від 1951 р. помагають українській бібліотеці при

Альбертійському Університеті місцева українська гуртівня "Да Індепендент Гоулсейл, Лтд." — \$75 річно, як також жіноча організація при українській Православній парафії св. Івана — \$25 річно.

До Української Бібліотеки ім. Р. Гонсета постійно напливають нові видання українські від усіх українських і чужиних видавництв і вона начислює сьогодні коло 3000 вибраних видань, що гідно репрезентують українську культуру. З бібліотеки користуються студенти, професори та інші зацікавлені особи.

Департамент популярних викладів (Екстеншон) Альбертійського університету має свою пересувну бібліотеку (травеллінг лайблрел), що обслуговує різні місцевості Альберти. До цієї пересувної бібліотеки майже завжди включають деяку кількість популярних книжок Української Бібліотеки ім. Р. Гонсета і таким чином ця остання виконує й цю важливу послугу. Крім цього, вона здійснює ще й іншу важливу функцію: визначні вчені, політичні діячі й державні мужі різних держав часто відвідують Альбертійський Університет і при тому університетську бібліотеку, де вони бачать гарну збірку українські — матеріальний доказ української духовної культури. Не минають цієї бібліотеки й видатні українці, що гостять в Едмонтоні. Письменник Ілля Кіріяк, автор знаменої повісті з життя українських пioneriv у Канаді — "Сини землі", відвідав її 8-го серпня ц. р. Оглянувши всі відділи, він того самого дня подарував до цієї бібліотеки 97 вибраних книжок із своєї власної збірки. Цей благородний дар нашого письменника дальше збагатив нашу бібліотеку.

Надіємось, що Українській Бібліотеці ім. Романа Гонсета в Альбертійському університеті забезпечений ріст у майбутньому. Родині Гонсетів із Норт Голівуду, Каліфорнія, як також усім тим, що помагають цій бібліотеці, належиться честь і слава.

Від редакції: Якби хтось з читачів хотів допомогти в розбудові цієї бібліотеки, то адреса її така:

Library, University of Alberta,
Edmonton, Alta., Canada.

Вийшла з друку нова наукова праця
 prof. В. ЧАПЛЕНКА

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА, ІІ ВИ- НИКНЕННЯ Й РОЗВИТОК

Стор. 328. Тираж — 500 прим. Ціна — 5 дол.

Книгарням півтора доляра знижки. Замовлення виконуємо тільки по одержанні вартості. Замовляти:

VASYL CHAPLENKO, c/o Ukrainian Techn. Institute
320 East 14th Street, New York 3, N. Y., U. S. A.

Вийшла з друку сенсаційна книжка!
ЕДВАРД СТРІХА

ПАРОДЕЗИ

Видавництво "СЛОВО", Нью-Йорк, 268 ст. друку з ілюстраціями. Статті і редакція Юрія Шереха, оригінальне оформлення Я. Гніздовського.

У 1927 р. Едвард Стірх (Кость Буревій) почав надсилати до редакованої футуристом М. Семенком "Нової Генерації" вірші-пародії на цей журнал, які М. Семенко взяв за добру монету. Перепетії цієї співпраці, листування, вірші, статті, а також стаття "Автоекзекуція" з офіційної "Критики" подані в цій книжці.

Ціна книжки в полотняній оправі з супер-обкладинкою три долари. Замовляти на адресу:

Oksana Saporowska
146 E. 98 St., Apt. 6, New York 29, N. Y., U. S. A.

Степан РИНДІК

Будова космосу

(Закінчення)

Якби при цьому розжарені гази й не дійшли до землі, то все одно середня температура на поверхні землі, що тепер не перевищує 2,48 ступнів, піднеслась би до 2170 ступнів на стороні, оберненій до сонця. Під час одного обороту землі все життя на ній зникло б. А коли б це був вибух навізі супернової зорі, себто коли б поверхня сонця збільшилась у десятки тисяч разів, підвищення температури було б таке велике, що розтопило б земну кору і частинно перетворило б її в газ. Чи щось таке траплялось уже з нашим сонцем? Чи може трапитись у майбутньому? На підставі геологічних досліджень можна з певністю сказати, що від кінця архайчного періоду нашої землі, себто від 3,5 більйонів років тому, такої катастрофи не було. Але вік сонця обчислюється на 5,5 більйонів років, і така катастрофа могла статись протягом 2 більйонів років, перед кінцем архайчної доби. Та нас більше цікавить майбутнє. А воно виглядає чорно. Показується, що найближчка до Чумацького шляху спіраль Андромеди летесть на нього зі скористю 315 кілометрів на секунду. За 650 мільйонів літ вона прилетить (зробить 6,5 квадраліонів кілометрів) і вдарить. Під час цього удару постане багато нових і супернових зір, температура підскочить до мільйонів і більйонів ступнів, і все органічне життя, де в воно не було, зникне. Потіхою для нас може бути хіба те, що Бог створив світ не для катастроф, а для нашого щастя, а подруге, може рахунки астрономів хибні. У кожнім разі нас тоді вже не буде на світі і нема чого журисти.

Простір, зайнятий зорями Чумацького шляху, має форму сочки (зерна сочевиці). Довжина поперечника цієї сочки коло 100.000 світл. років, а найбільша грубина її (в осередку сочки) коло 16.000 світл. років. У цьому просторі вміщається коло 100 більйонів зір, різної величини, температури, густоти матерії, тощо. Більше зір скучено більше до осередку, до країв густота спадає. Будова системи спіральна. У цій системі наше сонце перебуває більше до краю, ніж до середини.

Наукове Товариство ім. Шевченка Сарсель-Нью Йорк видало книгу ПАВЛА ЗАЙЦЕВА

„ЖИТТЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА”

працю довголітніх дослідницьких студій, у якій зображена постати поета в усій його величині й багатстві. Особливою прикметою книги є поєднання грунтовного наукового опрацювання з легкою розповідною формою видання. Читається її, як повість.

Ціна: 5,00 дол.

Книгу можна дістати у всіх українських книгарнях, або замовляти на адресу:

Societe Scientifique Seveenko
27, rue des Bauves
Sarcelles (S. et O.), France

Книгу висилаємо за попередньою вплатою у наших представників:

Play Store Mykola Sus
344 a Bathurst Str. 9647 - 109 Ave.
Toronto, Ont., Canada. Edmonton, Alta., Canada.

Lew Rudnyckyj "Bazar" Book Store
343 Boyd Ave. 3673 St. Lawrence Blvd.
Winnipeg, Man., Canada. P. O. Box 135 St. G.
Montreal, Que., Canada.

У США можна замовляти в НТШ - Нью Йорк.

НОВІ ДНІ, ЖОВТЕНЬ, 1955

ни, а саме: до краю лишається ще 15.000 світл. років, отже, до середини 35.000 світл. років. Всі зорі обертаються довкола спільної осі, що проходить через осередок, сторч до найбільшого кола сочки. Сонце робить цілий обіг за 220 мільйонів літ, проходячи в кожну секунду 285 кілометрів. Усі зорі обертаються в одній напрямку.

Донедавна думали, що система чумацького шляху вміщає в собі цілий світ, що це є власне Універсум, що далі нема нічого, хіба порожній простір, хоч астрономи знали про існування на небі дальших утворів, подібних до розмитих клаптів світла, знаних під загальним ім'ям мряковин. Природа цих утворів і правдиві віддалення їх від нас не були відомі. Аж допір, перед 20-25 роками, вдалося проникнути далі поза Чумацький шлях і досягти глибини до 250 мільйонів світл. років. Це є головним чином заслуга американських астрономів, переважно Губле. Тепер ми знаємо, що таких мряковин є в світі дуже багато (коло 100 більйонів). З причини великих віддалень бачимо їх в образі світляних клаптів, не маючи покищо змоги розглянути їх детальну будову. Часом однак, як от у спіралі Андромеди, що найближча до нас, розрізняємо окремі світляні точки — зорі. Між ними знаходимо й мінливі зорі типу б Сиреї і нові або й супернові зорі. З їх допомогою вдалося зміряти правдиве віддалення спіралі Андромеди і правдиву величину цього космічного твору. 750.000 світл. років ділять нас від Андромеди, а сотні тисяч літ потребує світло, щоб перебігти від краю до краю її. Ця система має теж форму сочки, з найбільшим скученням зір посередині.

Деякі мряковини положенні так, що дуже легко пізнати їх спіральну будову. Це буває тоді, коли площа спіралі сторчова до променя зору. Деякі інші спіралі повернені до нас кантами, так що можна визначити їх сплющення. Часто мряковини мають на собі темні смуги, а це свідчить про існування там світового пилу. Поруч із виразно оформленими спіралями знаходимо багато мряковин круглої або еліптичної будови, а також переходні стадії. Є думка, що ці форми відбивають у собі історію розвитку зоряних систем, що насамперед постає скученням круглої форми, щоб далі перейти до еліптичної і нарешті скінчити свій розвиток на спіралі. Покищо цей здогад має чисто теоретичний характер.

Віддалення мряковин від нас дуже великі. Від найдальших із них доходить світло за 250 мільйонів світл. років, і відстані між ними міряються теж мільйонами світляних років. Такі просторові відносини можна б унагляднити в образі тенісовых м'ячиків, розкладених на 15 метрів один від другого. Простори між мряковинами практично порожні, без усякого сліду газів і світового пилу. Мряковиння розкидані більш-менш рівномірно, лише в деяких місцях неба виступають вони купами, гніздами. В окремих гніздах можна нарахувати цілі тисячі спіралей.

Сто більйонів мряковин наповнюють сферу з поперечником 500 мільйонів світл. років. Кожна мрякова складається приблизно зі ста більйонів соняшників мас. Таким чином, у досі дослідженім світлі маємо сто більйонів разів сто більйонів зір, або 10.000 трильйонів. Ця кількість небесних тіл має масу 10^{52} кілограмів, або одиниця з 52 нулями. Однаке, простір, де ця маса розміщена, такий великий, що густота в ній щойно поданої кількості матерії майже зникає. Це все одно, якби в обсязі, зайнятім землею, була тільки одна маленька порошинка.

Нам залишилось ще згадати про одно з найновіших відкрить астрономії, про т. зв. утечу зір, називану іначе експансією світу. Темні лінії в спектрах мряковин завсіди переміщені в сторону до червоного краю спектральної смуги. В одних спектрах більше, у других менше. На підставі Доплерового правила мусимо зробити висновок, що мряковини віддаляються від нас.

Далі показується, що чим мряковина далі від нас, тим ті переміщення більші, а відповідні їм скорості утечі прямо-пропорційні до відалені. Підраховано, що мряковини, віддалені на 1 мільйон світл. років, тікають від нас зі скорістю 163 кілометрів на секунду; віддалені на 2 світл. роки мають скорість утечі вдвічі більшу і т. д. Ті мряковини, що розташовані на краю досі дослідженого світу (250 мільйонів світл. років), тікають зі скорістю 42.000 кілометрів, що становить приблизно сьому частину скорості світла. Якщо ця дивна закономірність зберігається і в дальших просторах, то мряковини, віддалені на 2 більйони років, мали б скорість, більшу від скорості світла. Згідно з постулатом теорії релятивності про неможливість у природі скоростей, більших від скорості світла, треба зробити висновок, що в межах космосу немає тіл, віддалених від нас на 2 чи більше більйонів світляних років, себто наш світ треба вважати за матеріально обмежений.

Як пояснюють утечу мряковин? Одне з можливих пояснень каже, що переміщення темних ліній у спектрах мряковин викликається, мабуть, не рухом відповідних тіл, а якоюсь іншою фізичною причиною. Однак, такої причини ми не знаємо, а тому мусимо шукати іншого виходу. Тому думають, що колись уся матерія світу (праматерія) була скучена в одному місці, а потім стався вибух її і матеріальні маси розлетілись у всі сторони, як розлітаються череп'я вибухлої гранати. Ті частини, що під час вибуху дістали сильніший поштовх, мали більшу скорість і відлетіли далі, ті знов, що зазнали слабших ударів, набули відповідно менших скоростей і відлетіли ближче.

А є ще одна гіпотеза експансії світу. Вона виходить із теорії т. зв. "кривого простору". В цьому понятті прикметник "кривий" не треба розуміти в звичайнім для нас значенні, як от крива лінія (коло, еліпса, тощо), чи крива поверхня (поверхня кулі, еліпсоїду, тощо). Словом "кривий" користуються тут тільки для зазначення певної аналогії між знаними нам кривими геометричними творами і "кривим простором". Ця аналогія полягає на тім, що як коло не має межі, а проте має обмежену довжину, чи як поверхня кулі нічим не обмежена, але має обмежене поле (площу), так само "кривий простір" нігде необмежений, хоч має обмежений, скінчений обсяг (об'єм). Це поняття випливає з певних математичних спекуляцій і знаходить свою форму в математичних взорах, однак воно виходить поза межі нашої уяви.

Одною з важких властивостей кривого простору є його здібність до експансії, до розбухання, і так само до протилежного процесу, до контракції, до стяжності, збіжності, корчення. Якщо світовий простір справді "кривий", то втеча мряковин є необхідним природним явищем і не потребує ніяких спеціальних пояснень. З проблеми "кривого простору" випливають певні висновки. Якщо дальші досліди ці висновки потвердять, то не залишиться іншого виходу, як пристати на саму теорію, дарма що вона для наших логічних спроможностей недоступна. Але ж не можна сказати, що й усе те, що нам здається простим і логічним, є справді таким. Навіть основні поняття нашого світогляду, як от хоч би матерія, при глибшій і докладнішій аналізі їх стають незрозумілими, принаймні не піддаються точним визначенням. Так само основні закони світобудови: гравітація та інерція. Вони не випливають з ніяких логічних вимог нашого розуму, а закон інерції є чистою спекуляцією, не побудованою на справжніх фактах. Ніколи не можна перевірити, чи справді кожне тіло здібне затримувати безконечно свою скорість і направ руху, коли на нього не діють жадні сили. Раз тому, що існують інші тіла і зроджують сили гравітації, а по-друге, безконечний простолінійний і рівномірний рух ніколи не був і не може бути здійснений. Таким чином, закон інерції, що довгий час здавався простим і ясним, є справді далеким від того. І взагалі треба при-

знати, що в міру розвитку науки, в міру уточнення наших понять і поглиблення аналізу з одного боку, а збільшення фактів з другого, розуміння природи і природних процесів усе більше і більше затъмарюється. "Що далі в ліс, то більше дров", то більше неясності. І теорія "кривого простору" з цього боку нічим не гірша від т. зв. "зрозумілих теорій". Остаточно все показується дивним, незрозумілим і незлагненим. Тому можемо з повним правом закінчити свій нарис словами славного автора "Повісті временних літ":
"Чудні діла твої, Господи!"

I. БУНІН

КНЯЗЬ ВСЕСЛАВ

З братньої жорстокої сваволі
У темниці нидів князь Всеслав.
Злой мусів він зазнати долі,
Хоч ніколи доброї не знев...

Русь його покликала посісти
Княжий стіл — і в Київ привела,
Та не в час він сів у княжім місті, —
Лиш мечем торкнувся до стола...

По лісах дорогами глухими,
Наче злодій в Полоцьк утікав;
Що ж тепер на півночі у схімі
Споминає темний князь Всеслав?

Тільки дзвін твій ранковий, Софіє,
Тільки голос Києва! — Глуха
Ніч зимова в Полоцьку... Шаліє
Над сліпими ізбами пурга.
До світанку довго, — ледь сіріють
Слюдяні віконця... Але він
Чує наче: знову звуть і мліють
Дзвони ніби з янгольських вершин...
Дзвони благовістять про прийдешнє,
Але він в обіймах самоти
Інше чує й бачить; нетутешне
В серці збереже він назавжди.

Переклав В. Сварог

УВАГА!

КУПУЙТЕ ВИДАННЯ УВАН

O. Повстенко, Катедра св. Софії в Києві	12.50
B. Підмогильний, Місто, в оправі	\$3.00
" " без оправи	2.50
T. Осьмачка, Із-під світу	2.50
B. Винниченко, збірник	1.00
T. Шевченко, річник I	0.50
" " II	0.75
" " III	0.75
Ю. Яновський, Майстер корабля	2.50

Тільки роздрібний продаж.

Замовляти в „Нових Днях”.

ФАРБИ

і

ТАПЕТИ — (WALLPAPER)

Власник: ОЛ. ОХРИМ
купите найліпше в

METROPOLITAN PAINT & WALLPAPER CO.

823 Dundas St. W. — EM. 4-6597

Toronto, Ontario

КРАСУНЯ В БЛАКИТНОМУ

(Продовження з стор. 9-ї)

— Боюся, що я запізнилася, — промовила жінка. — Я мала стільки біганини! — Вона глянула на незgrabний пакунок з грубого паперу, що тримала в руках. — Ви пробачте, що я принесла це з собою, але я прийшла прямо з аукціону. Я покицько залишу його тут. Можна?

Вона поклала пакунок на стіл. Нічим не зв'язаний папір осунувся, відкриваючи два золотих підсвічники в стилі Людовика XIV. Вони були надзвичайні! Не лише сами по собі, але і в сполученні з оточенням. На хвилину запанувала мертватаща, і тоді, не говорячи ні слова, пані Рамзей загорнула їх знову.

Мій передпокій, яким я втішався, як досконалим, раптом здався порожнім.

— Ці підсвічники... — почав я.

Пані Рамзей різко, по-хижому повернула голову.

— Вони, — я зробив над собою зусилля, — є прекрасним зразком стилю.

— Так?.. — її голос захочував.

Я не підтримав розмови.

Я уважно слідкував за нею протягом наступної години чи двох, сподіваючися відгадати, в якому напрямку може бути наступна атака. Але хоч її прудкі хижі очі вивчали й оцінювали кожну п'ядь моого помешкання, вираз її обличчя не мінявся.

Вже збираючися відходити, вона оголосила свій присуд:

— Я повинна привітати вас, містере Майнен. Ваше помешкання справді майже досконале. — Вона задумалася. — Але...

Не зважаючи на загрозу золотих підсвічників, що причалися в передпокії, неможливо було не запитати: “Але що? Будьласка скажіть мені, пані Рамзей, чого тут бракує?”

Вона засміялася, скоса глянувши на мене крізь дим цигарки. “Щось майже невловиме. Безкомпромісово мужеська атмосфера, наперекір витонченості стилю. Але її мабуть неможливо позбутися в помешканнях самотніх чоловіків, як ви думаете?”

— Обережно, — озвався Франклін. — Ви примиштє його одружитися з метою зробити бездоганним коштовне помешкання.

— Не май страху, друже, — відпові я сміючися.

М. В. ГОГОЛЬ

Накладом “Книгоспілки” вийшли з друку і поступили в продаж твори М. В. Гоголя томи 1-й та 2-й (українська тематика) в українському перекладі за стилістичною редакцією А. Ніковського та М. Зерова. Обидва томи в одній книжці (понад 600 стор.). Видання багато ілюстроване. Добрий друк та міцна полотняна оправа. Ціна за книжку (два томи) 3 дол. 75 центів. Питайте в більшій українській книгарні, або шліть замовлення на адресу:

KNYHO-SPILKA Publishing Co.

68 East 7th St.

New York 3, N.Y., U.S.A.

Але пані Рамзей притақнула цілком серйозно: “Так, я знаю. Дуже тяжко знайти відповідну дівчину для такого вразливого артистичного чоловіка, як ви.”

Коли вона вийшла, ми з Франкліном глянули один на одного і розреготалися.

— То була чудова пантоніма з підсвічниками, — зауважив я.

— Так. Хитра стара лисиця мало що не піймала тебе!

— Як ти думаєш, буде вона ще раз пробувати?

— Не знаю, — відповів Франклін повагом. — Звичайно буває досить ясно, до чого вона хідить. Вона знаходить те, що не є цілком відповідним і весь час звертає на нього увагу. А потім, коли ти прийдеш до її будинку, то випадково побачиш там річ саме таку, як тобі треба.

— І уявляю, що ти сам проситимеш господиню продати ту річ?

— Саме так. Але цього разу... — Франклін зневажливим пілечима, — я не можу сказати.

Я глянув навколо. “Може вона не змогла знайти нічого невідповідного”, — самовдоволено висловив здогад.

**

Через три тижні я знайшов під моїми дверима лист від пані Рамзей. Це було запрошення на kostюмовий баль наступної п'ятниці.

У той час я був дуже зайнятий і не мав змоги зарані подумати про свій костюм. Дістати щось в останню хвилину не так легко, і тому я приїхав до пані Рамзей досить пізно і мусів наганяти пропущене.

Але все одно, вечірка була добра. Може навіть занадто добра, подумав я наступного ранку, жмуруючися від соняшного світла, що вривалося крізь вікно.

І раптом я пригадав...

Пані Рамзей мала рацио, говорячи, що я ніколи не зустрічав жінки, яка мене дійсно цікавила б. Можливо що юнаком я витрачав занадто багато часу на читання поезії, замість грati в м'яча. Так чи інакше, з бігом часу у мене витворилося досить туманне і романтичне уявлення про те, якими повинні бути жінки, і справді я ніколи не зустрічав дівчини, що відповідала б цим вимогам. Себто не зустрічав до вчорашнього вечора.

Я бачив ту жінку мимохідь, навіть не говорив до неї, але мене переслідував спогад милого уважного обличчя, стриманого усміху й іскри виклику в затінених віями очах.

Біда, що я, власне кажучи, не міг пригадати багато про вечірку. Перші півгодини були ще досить виразні, а все, що трапилося пізніше, цілком туманне й нереальне. Без сумніву я зваляв дурне перед дівчиною, подумав я похмуро. Але в мене був твердий намір зустріти її знов. Я не мав найменшої уяви про її ім'я, але сподівався легко про це довідатися.

Я ще трохи полежав, роздумуючи, а тоді взяв себе в руки і встав. Прийняв ванну. Поголився. Став почувати себе краще. А після чашки кави в кав'ярні на ріжку і зовсім добре.

Пішов поволі вздовж Маделайн до Франклінового бюро. Я думав, може він зможе допомогти,

але він не знову нікого, хто відповідав би моєму описові.

— Здається найкраще подзвонити до пані Рамзей і запитати її. Не дуже хотілося б це робити, але нічого більше не лишається.

Франклін посунув до мене телефон.

І ось я подзвонив до пані Рамзей. Коли я пояснив у чому справа, вона хвилину помовчала, а потім запитала: "Яке вбрання, ви кажете, вона мала на собі?"

— Блакитне з широкою спідницею. Відкриті плечі. Я добре пригадую, бо це вбрання в стилі двору Людовика XIV.

— Ви сказали Людовика XIV? — пані Рамзей карбувала слова.

— Так. — Мене починало дратувати. — Вона надзвичайна красуня. Ви мусите знати, кого я маю на увазі.

Настигла павза перед тим, як пані Рамзей відповіла. "Так, тепер я цілком певна про кого ви думаєте". Її голос звучав ледь насмішкувато.

— Як її ім'я?

— Ім'я? — пані Рамзей вагалася. — Це Жанетта де-Фінн.

— А номер її телефону? Можете ви сказати? Чи може він є в телефонній книжці?

— Ні, його немає в книжці.

— Але вона живе в Парижі?

Пані Рамзей знов замовкла. "Паслухайте, — сказала вона нарешті, — я думаю буде значно краще, якщо ви приїдете до мене і ми тут пере-

балакаємо. Маєте час?"

— Добре, я зараз буду, — відповів я і поклав слухавку.

— Ну що? — спитав зацікавлено Франклін.

— Вона знає, хто це. Але вона хоче, щоб я прийшов до неї на переговори.

Франклін витріщив очі. "Чи це можливо?"

— Чи що можливо?

— Я говорив тобі, що вона продає кому хочеш і що хочеш. Але безперечно вона не зайдла аж так далеко, щоб...

Я почав розуміти. "Очевидно зайдла", — буркнув я кисло.

Пані Рамзей зустріла мене на залитій сонцем веранді. Вона сиділа в кріслі, читаючи книжку, а почувши кроки підняла голову і глянула в мій бік.

— О, містер Майн! Так приємно бачити вас знову. Сідайте і вибирайте щось пити. І кажіть чим можу стати вам у пригоді.

— Я думаю, вам відомо, що я хочу, — буркнув я. Жінка, що намагається продати номер телефона приятельки, не заслуговує на витонченість поводження.

— Отже справа йде про красуню в блакитному?

— Так, — стверджував я. — Цілком особиста справа.

— Звичайно, — погодилася пані Рамзей. Її тон дратував мене.

— Я думав, може ви розглядаєте це як бізнес, — додав я швидко.

Пані Рамзей уважно подивилася на мене. А потім підвелаася. "Я думаю, ви краще зайдіть до середини."

— О, прошу не турбуватися, — сказав я нетерпеливо. — Я хочу тільки знати, де можна її знайти. Більше нічого.

Але пані Рамзей була вже у вітальні. "Ta зайдіть-бо, — долетів її голос крізь відчинені французькі вікна. — Шо за гаряча людина! Можна подумати — ви закохалися."

Я переступив поріг і закам'янів.

Зі старої позолоченої рами до мене усміхалася дівчина в блакитному. Під портретом виднілася маленька золота табличка. Я нагнувся і прочитав напівстерті літери: "Жанетта де-Фін. Народилася — 1660, померла — 1685 року".

— Бачите? — запитала господиня.

Я повернувся до виходу.

На порозі зупинився і ще раз глянув на картину. Жанетта де-Фін спокійно усміхалася до мене. Затінені її таємничі очі ховали виклик.

Пані Рамзей чекала.

— Скільки? — запитав я.

Переклад Ольги С.

Dundas Paint & Wallpaper

1185 DUNDAS ST. WEST

Власник: ВАСИЛЬ УСАТИОК

Великий вибір добреякісних фарб. Поради в малюванні, а саме:

- Яку фарбу маєте купити;
- Як її приготувати до малювання;
- Як нею робити.

ПОРАДИ НА ВСІ ПРОЦЕСИ МАЛЮВАННЯ.

НОВІ ДНІ, ЖОВТЕНЬ, 1955

ЄДИННИЙ УКРАЇНСЬКИЙ СКЛАД ВУГІЛЛЯ В ТОРОНТО

SCARBORO FUELS

Власник: Є. Охітва

Продаемо добре чисте вугілля, маємо на складі тверде і м'яке вугілля, а також різне вугілля до стовкера і блочера, продаемо також дрова. Гарантуємо добру обслугу.

Замовлення слати:

SCARBORO FUELS — St. Clair Ave. East, Scarborough Junction — Tel.: AM. 1-1371

МАЄМО ТАКІ ДИТАЧІ ВИДАННЯ:

Тарас Шевченко — ВІРШІ, стор. 44, формат: 10x7, 42 ілюстрації і портрет Т. Шевченка роботи Слищенка. Колоровий друк, обкладинка двокольорова, гарний папір. Ціна \$0.90

РАЙДУГА — збірочка для дітей молодшого віку, стор. 16, формат 10x7 цалів, 26 ілюстрацій, гарний папір, кольоровий друк, обкладинка в 2-х кольорах. Ціна \$0.35

М. Трублайн — ПРО ДІВЧИНКУ НАТАЛОЧКУ і СРІБЛЯСТУ РИБКУ, стор. 16, формат 10x7 цалів. Великі на всю сторінку ілюстрації, обкладинка в 2-х кольорах. Ціна 0.40

"СОНЕЧКО И ХМАРИНКА" — збірочка для дітей молодшого віку, стор. 16, формат — 10x7 цалів, 33 ілюстрації, гарний папір, кольоровий друк, обкладинка в двох кольорах. Ціна \$0.35

"РУКАВИЧКА", стор. 16, формат 10x7 цалів, великий гарні ілюстрації, кольоровий друк. Ціна \$0.40

NOWI DNI
Box 452, Terminal A
Toronto, Ont., Canada

ТРОХИ ГУМОРУ

Читачі часто нарікають, що в "Нових Днях" бракує веселих матеріалів. Передруковуємо тут з органу ОУНр (С. Бандери) "Шлях Перемоги" ч. 34 (78) від 21. 8. 55. р один твір без жодних змін і додатків:

"ВІДПОВІДЬ НА ЛИСТИ"

Тому, що наші читачі запитують, чи не є большевицьким агентом Петро Волиняк з Канади, який виписує в "Нових днях" і в Ульмівських "вісٹях" найгірші пашквілі на націоналістів в роді "Стан в ОУН(р)", ми відповідаємо — ні. Петро Волиняк не є ніяким большевицьким агентом, хоч робить корисну Москві роботу. Бо, щоб бути агентом, треба бути більш інтелігентним, ніж ним є Волиняк. Він — це тільки сміття, яке вимела з України воєнна хуртовина. І краще, що таке сміття опинилося на еміграції, ніж мало занечищувати нашу Батьківщину.

Приглянемося ближче до нього: сидів собі десь у Кобиляках чи іншій Передріміхівці такий парубчина (чи це справжнє прізвище "Волиняка", не ручаемося, бо в людей його породи страх сидить так глибоко в іхніх кістках, що вони й на Страшному суді придумають собі "псевдо", очевидно, дуже "патріотичне", в роді "Дніпрославутенко" чи інший "Ненькоукра-

їнець"), — закінчив з трудом десятирічку і став "відмінником" у випивці. Опісля зробили його допоміжним помічником у помічника заступника "крашого конюха" і він... почав писати "вірші". Ніхто не знов про нього і ніхто ним не цікавився, бо навіть "довгоносик" був грізнішим для советів і їхнього НКВД, ніж наш

Далі прийшов німецький окупант і поперся певно до якоїсь газетки для "остівців" та став там "мовником", або "редактором літературної сторінки". А тікали німці, втік за ними і Зализ у табір в Австрії і знову був би забув про нього і сам Бог. Але знову бувши "проклятущі галічмени", націоналісти і випорвали з тaborovих "одял" того Як же так? Та ж школа "людини, брата, поета і письменника"! І пригріли його, пригорнули, ввели в громаду, почали виробляти йому ім'я, дарма, що то вже був "Волиняк" Бо в тих "галічанів" вже таке м'яке серце, що все підбирають всяке дрантя. Так підбрали всяких гришків, кононенків і т. д.

I коли "...-Волиняк" побачив, що його мають за людину, захворів на манію ще більшої великоності. А як поїхав до Канади, то й почав видавати "власні дні" А щоб швидше стати "славним", то "Волиняк" впав на помисл: почав паплюжити всіх і все. Мовляв, хай лають, а таки писатимуть про мене, може і в дискусію зі мною встриянуть? Насамперед викинув ім'я Бога

ХОЧЕТЕ НАПИСАТИ КНИЖКУ?

Джордж і Гелен Папашвілі написали спільно дуже цікаву, і на книжковому ринку успішну, книжку п. н. "Ентінг Кен Гепен", у якій розповідають про переживання Джорджа як нового поселенця в США. Джордж прибув туди з Грузії, одної з республік СРСР, зараз після закінчення першої світової війни. Книжку написала власно Гелен на основі думок і переживань Джорджа.

У Канаді нові поселенці з європейських країн небагато що сказали в книжках про свої переживання. Не виключено, що канадійці ставляться серйозніше самі до себе, ніж американці і тому новоканадійці правдоподібно мали менше нагод пережити гумористичні пригоди в новій прибраний країні, ніж їх мав Джордж Папашвілі в США. Але треба сказати, що на таку книжку був би доволі добрий збут на книжковому ринку Канади, очевидно якщо автор зумів би показати в своїй книжці "легшу" — гумористичну сторінку канадійського життя.

Справа публікування книжки в Канаді не така складна, як дехто думає. Видавці приймуть до видання книжку, маючи три повні розділи книжки і сконденсований зміст решти її.

В загальному, книжка гумористичного характеру не повинна бути більше як на 50,000 слів. Повість повинна мати не більше 80,000 слів. Якщо, однак, новий автор був би потенційним Томасом Манном або модерним Рабле, то очевидно ці обмеження не стосуються до нього. Зате початкуючий автор легше доб'ється публікації своєї книжки, якщо триматиметься згаданих меж.

У Канаді ледве десяток авторів живе з творчої праці, а канадійська

„71” СПІДНЯ БІЛИЗНА

Ради ощадності, вигоди та забезпечення теплоти — тривка легка прана зимня білизна, виготовлена з справжньої австралійської вовни. Цілковите вдоволення за помірну ціну — надзвичайна якість. Можна дістати сорочки й підштанники окремо та цілість їх для чоловіків і хлопців.

ФІРМА ВІДОМА
ВІД 1868 РОКУ.

71—FO—4

в передрукованих ним книжечках, щоб так "пімститися" на Богові за те, що Він врятував мізерне "Волинякове" життя. Далі взявся за націоналістів, які випортили його з таборового забуття. Бо що ж має робити? Ніяк не стане славним своєю працею: за 10 чи 12 років життя на чужині, не вивчив жадної чужої мови, не прочитає ніякої чужої книжки, крім "творів" Головлітвидаву, не має ніякої професії... Потрапить хіба випити "500 грам" на раз і... писати "вірші".

Тому, шановні читачі, не думайте, що "Волиняк" — це агент. Йому ще далеко до того! Це тільки сміття, от і все.

А що Ульмівські "вісти" і собі друкують писанину "Волиняка", то також не дивуйтесь! В тих "віснях" сидять "Волинякові" брати по перу і по званню. І також хворіють на манію величності, як звичайно дрібненькі люди. Адже ви бачили, як їх "вождь", який є "малярем", "поетом", "політиком" і прочая і прочая, на минулому з'їзді своєї уереди фотографувався під портретом Головного Отамана С. Петлюри, щоб бодай тінь цього героя впала на бідного Багряного.

А щодо його "редакторів" газети, то прочитайте, шановний чатачу, ще раз про "Волиняка" і будете мати також їх образ.

Не знаю, як читачі, а я просто захоплений. Особливо оцінкою своїх здібностей у ділянках віршування й випливки... І стилем також!

Знаменито! Слава героям! — Мудрому вождеві гроїв — честь і поклонені!

П. Волиняк

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

ДО ПАНА ПРОФЕСОРА В. ЧАПЛЕНКА

Вельмишановний Пане Професоре!

У Вашій статті "Чи є що обороняти?" (Наві Дні, ч. 67) є таке місце: "Свобода" "постачає для ітгорії"

книжка, за яку видавці платять більше як 1,000 дол., є винятком. Частинно причина цього лежить у двомовності Канади: тільки невеличкий відсоток канадійських книжок втішається популярністю в обох мовах. Одна з них це повість Марі де

Шапделен, написана французькою мовою, а згодом перекладена на англійську.

Стандартне домовлення автора з видавцем звичайно буває таке: автор одержує 10% з продажі перших 3,500 примірників у роздрібній про-

дажі; 12 і пів відсотків за чергових 3,500 примірників, а 15% з продажі понад 7,000 примірників.

Видавець покриває кошти ілюстрування книжки, але звичайно приймає пропозиції автора щодо ілюстрацій або користується послугами ілюстратора, якого пропонує автор.

Автор може одержати деяку суму грошей на рахунок його майбутніх відсотків з продажі книжки. Якщо ні, то заплати за свою книжку він може сподіватися щойно за шість місяців після видання книжки. Тоді бу видавець мусить дати авторові писаний звіт з продажу книжки і переслати авторові його гонорар. Переважно видавець застерігає за собою частинне право до використання книжки в радіо, телевізії, фільмі чи в якийсь інший спосіб.

Хоча письменницьке звання в Канаді не надто поплатне діло, то все-таки тепер є великий попит на канадійські твори, а книжки, які надавалися до видання в США, принесли чималі зиски для канадійських авторів. Найбільш успішним автором (фінансово) цього року був Фред Бадсворт, співробітник Меклайнс Медіа. Його книжку "De Last of de Kirlus" видав один американський видавець, а права на передрук купив теж "Рідерс Дайджест" за поважну суму (15,000 дол.). ("Канадійська Сцена")

У КАНАДІ

Ваше майбутнє світле!

Однаково чи Ви в Канаді вже багато років, чи лише короткий час, Ви поважно причиняєтесь до поступу цеї країни.

Ви стали спільноком у допомозі зросту Канади і Ви ділите її світле майбутнє.

Банк Нової Шотландії є співтворцем росту Канади ще з 1832 р. Своїми більше ніж 380 відділами в Канаді та за кордоном Банк Нової Шотландії може Вам допомогти в усіх Ваших банківських проблемах.

Щоб одержати швидку, ввічливу обслугу, відвідайте керівника найближчого Вам відділу Банку Нової Шотландії. Вам корисно познайомитись з цею людиною.

The BANK of NOVA SCOTIA

Ваш спільноком що з ним допомагає зростати Канаді.

рист Заклинська"? "Піяніст Малинська"? Чи повинна бути якась послідовність, якась консеквентність, чи в одних випадках треба говорити так, а в других інак? І чому саме?

Я знаю, що в мові не раз більшу вагу має призвищання, ніж логіка, і коли призвищання має загальний характер, то найліпше з ним не боротися логічними аргументами, бо такі аргументи безсили проти звички. Але в данім разі (маю на увазі слово "докторка") нема загального призвищання. Я певен, що ніякий селянин не скаже "доктор Наконечна", а тільки "докторка Наконечна". Бо наша мова належить до тих мов, у яких не тільки прикметники мають родові закінчення, але й багато іменників (так само і в німецькій мові: Легрер — Легрерін, Вірт — Віртін, Шілер — Шілерін і т. д.). І серед нашої інтелігентної верстви дуже часточуємо форму "докторка". Чи може назвати це явище мовою неохайністю?

Люблю бути щирим і тому скажу Вам, що, на мою думку, Ви помилуетесь. Але припускаю повну можливість того, що не Ви, а я помилуюсь, і тому дуже цікавий почуті Ваше поважне слово.

З великою пошаною

С. Риндик

ПРАВОПИСНА СПРАВА

В останньому часі оживилася в українській канадійській пресі обмін думками в справі українського правопису, себто, який правопис зобов'язує нас: правопис Харківської Конференції з 1927 р. (затверджений 1928 р.), правопис Київської Академії Наук з 1945 р. чи низка подібних правописів останньої еміграції, що стали головно на академічному правописові з 1928 р. Входить, що треба схвалити новий правопис, в чому повинні мати слово наші наукові установи УВАН і НТШ, щоб остаточно вирішити правопис бодай поодиноких слів: США чи ЗДА, тощо.

Посторонній читач таких статтів міг би легко дійти до висновку, що мова наших часописів не має жадних недоліків і коли б вирішили правопис кількох слів чи дати кілька нових граматичних правил, тоді все було б у нас цілком у порядку. Більшої помилки він не міг би зробити!

Коли цей сторонній читач хоч трохи освічена людина, він не міг би уявити собі, що преса не бере до уваги основної дійсності, а саме того, що граматика ділиться на три головні частини: звучна (фонетика), словозміна (морфологія) і складня (синтакса). Складня — це царіця всіх наук про мову й без неї нікому не поможет ніякі правописні правила. Що поможет новий правопис кількох слів, коли людина не знає навчання про словосполучення та про вживання слів у словосполученнях? Коли додати до цього цілковите недбалство у доборі слів уже й так обмеженого запасу, тоді виходить жахливе калічення мови, якому ніякий новий правопис не поможет.

Ми змагаємося проти русизмів та полонізмів в українській мові й обстоюємо її чистоту. Так і треба! Але чи ми тут, у Канаді, обстоюємо в нашій пресі її чистоту мови від англіцизмів та інших зворотів цілком невластивих українській мові, що засмічують її просто до непізнання? Від неписьменної халтури аж рябіють цілі статті в деяких часописах і ніхто навіть не обзывається проти цього. Зате дуже турбує нас правописна справа, хоч і маємо, слава Богу, свій правопис з 1928 р. Але біда в тому, що мало дописувачів та редакторів знають його. Ми обговорюємо взірець візерунку на стелі нашої святині, не запримітивши кучугури сміття на підлозі! Як можна розуміти такі просто кумедні заголовки, як наприклад: "През. Рі зніс ультимат"? Хіба ж ми говоримо про курку? Може він відтягнув, відкликав, уневажив свій ультиматум чи зрікся свого ультиматуму. Вислів "През Рі зніс ультимат" міг би довести до міжнародного ускладнення!

А як звучать такі вислови: "Фармері довжні \$1 міліон в податках"? Який це правопис? Або: "Фармер Джан Джейкоб Мартенс, 65 років, був смертельно поранений одним з його бугаїв породи Абердин-Енгус на своїй фармі недалеко звідсілля (наче б звідсілля належить до весілля!). Його, потратованого, привезено до шпиталю в Елм Крік, але показалось, що він помер від потовчені і покалічені в дорозі до шпиталю." Боже милосердний, яка "бугайська" писанина! Чи в ній бракує тільки знання правопису? Ось інші "зірки": Відома у Вінніпегу Колегія — Ст. Пол's Каледж предкладає курс навчання вищої школи університету. Покінчивши цей каледж можна одержати призаний провінцією матрекуляційний сертифікат..."; "Один міський радний... дістав таємничого листа..."; "Коштом місцевого щоденника "Телеграм" було вибудоване показове бомбосховище й виставлене на показ громадянства перед міським ратушем"; "Не відкладайте — а зараз сейчас беріть лікарство... корте сейчас помогает на звільнення газові болі, здуття, тиснення в ямці під грудьми... зіпсую... серцеве печення... Ціна за фляшку є \$6.00"; "Згідно з річним рапортом асессорів для адміністрації..." тощо.

Незабаром ми можемо дочекатися й такого оголошення: "Місіс Перла (ніби Парадака) Седовий слизнулася на робурах і впала стежами до бейсменту та нефілувалася гут аж до прибуття норси". Тоді наступить питання чи писати "норса", "нурса" чи "нюрса"? Ось до чого може дійти, коли ми не доглянемо в чому лихо! Не знаю чи виходить часопис у якийнебудь іншій мові, щоб так немилосердно зводив свою мову до цілковитого примітиву. Я не вибирав старанно вищенаведеного, але взяв так просто навмання з одного числа українського часопису в Канаді. А їх там ще сила! Українська мова дійсно не заслуговує собі на таке зневажання! Ось тут лежить усе лихо, а не в правописах. Не допускаймо такого канібалізму в мові наших часописів! Запитаєте як? Дуже легко! Чому ж редакції часописів, що терплять на хронічну хворобу не-знатання і недбалства, не наймуть собі освічену людину, щоб виправляла статті дописувачів та самих редакторів? Можна піднести ціну за часопис на одного долара річно й тоді кожен передплатник погодиться на це, щоб тільки не мучитися неграмотністю статтів.

НАЙ ВІДЖИВНІШІЙ СТРАВНИШІЙ ДЕШЕВШІЙ ХАРЧ,
ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМИНИ, ЦЕ
МОЛОКО
I МОЛОЧНІ
ПЕРЕТВОРИ
СПОЖИВАЙТЕ
ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ
ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ
ROGERS DAIRY Ltd.
459 Rogers Road, Toronto, Ont.
Phone: JU. 7193.

Осягнімо насамперед грамотність, а тоді зможемо спечатися про правопис у наших часописах.

Проф. О. Старчук, Едмонтон

Друкую Ваші цікаві завваги, Пане Професоре, але не вірю в корисність їх, бо Ви не називаєте того часопису, з якого Ви вписали ці "перли". Якщо бити, то бити просто в лоб — називаймо власні імена, то може хтось засоромиться, або хоч читачі тієї газети примусять своїх редакторів подумати, що не можна скпити з них.

Деякі читачі і мені надсилають подібні вирізки, але рідко позначають назву часописа й дату його виходу, тому я не можу їх використати. Одна читачка прислала мені оголошення такого змісту:

"Д-р (ім'я)
Лікар, хірург, акушер.
Жіночі породи."

Справді симпатично! Цей лікар міг би уточнити свій фах. Напр.: "Жіночі породи" — миргородська ряба (сальна), біла степова (асканійська), йоркшири, беркшири та інші жіночі породи..."

Та лікареві що? Мене цікавить редактор, але моя дорога читачка не подала назви часопису, а потім уже й сама забула, відкім вирізала те оголошення. Папір і розмір шпалти вказує на "Свободу", але я певності не маю, то вже так і засохнуть ті знаменіті "жіночі породи"...

П. Волиняк

Вельмишановний Пане Редакторе:

Пересилаю річну передплату на "Нові Дні". При цьому приєдную свій скромний голос до числа тих, що виявили своє обурення з приводу спричиненої Вам незаслуженої кривди безсorumними наклепниками — покидьками людського суспільства. Залевняю Вас, п. Редакторе, що зграя барагурівців, намагаючись скомпромітувати Вас, сама скомпромітувалася. А Ваш авторитет перед Вашими читачами — непохитний.

Хай Вам Бог пошле здоров'я і сили для праці на нашій українській ніві.

Вітаю Вас,

Анна Макуха, Буфало, США.

Вельмишановний Пане Волиняк!

Перш за все бажаю Вам успіху і здоров'я для Вашої відданої праці на благо українського народу. Вірю і знаю, що всі напади, які спиплються на Вас із-за захворів, Ви зумієте відбити.

Я ж з свого боку хочу цим напасникам відповісти тим, що замовляю сто прим. Вашого "Букваря".

Ілля Миколаенко, Брісбан, Австралія.

Тим кільком читачам, які наперед посуджували мене, що я, мовляв, і словом не обізвуся "про наради Панамериканської Української Конференції" в Торонті, хоч вона відбулася фактично за закритими дверима, без присутності представників преси" і т. д., що я вмію "критикувати лише бандерівців" і взагалі, що я необ'єктивний і нечесний: критикую лише те, що йде всупереч моїм політичним поглядам.

Не можу сьогодні ще нічого сказати про це все, бо ще не встиг зібрати відомості. Знаю тільки, що на частині нарад були представники кількох громадських організацій і була частинно представлена преса. Чи редактори поприходили самі, чи їх туди кликали, я сьогодні ще не знаю — знаю, що мене про ці наради ніхто не повідомляв, то я й не пішов на них. Як там поводились з представниками преси, я не знаю. Ви кажете, що погано? Мушу Вам вірити, бо сам не бачив.

Що я думаю про ПАУК (фактично КУК і УКК, які його творять), коли вони за прикладом бандерівців ховаються від людей, бояться свідків своїх нарад? По-

гано думаю, звичайно. Значить, малі там люди, не навчилися в Канаді нічого, коли бояться говорити перед людьми. Ale я не згоден з вашими висновками, що через це треба підрівати КУК, УКК, ПАУК і Національну Раду — зовсім ні! Треба тільки подбати, щоб на керівних посадах у цих установах були люди, які б не додумались аж до того, щоб відбувати спеціальні наради для обговорення питання: допустити представників преси на наради, чи ні? Звичайно, що це смішно і жалюгідно.

Чи я вдоволений вислідами нарад ПАУК? Так. Революція іменем усіх українців у США і в Канаді стверджує, що базою для консолідації повинна стати Українська Національна Рада. На мій погляд це дуже правильно і розумна ухвала, яка сприятиме підсиленню нашого загального фронту. Така ухвала — визначний осяг нашої внутрішньої політики.

Я ніколи нікого не судив за те, що він підтримує бандерівців, то не судіть же й мене за те, що я підтримую Національну Раду. Чому б нам не мати з вами різних поглядів? Хай Бог боронить, щоб ми всі однаково думали! Навіть коні різні смаки й характери мають, а ми ж таки люди!

Обвинувачуете мене (зокрема пп. Р. і К. з Торонто), що я конче затаю всі ці недоліки, що я й словом не обізвуся, що на вічі, скликаному ПАУК було мало людей. Ні, не таю: на вічі я був, то й говорю сміло: воно було малолюдне: це не значить, що "табір УНРади, — як ви кажете, — уже догниває", це тому, що була неміла організація цього всього: дивна конспірація, нікчемна реклама, невміння організовувати своїх прихильників, яких у Торонті є, звичайно, в десятки разів більше, ніж тих, що поборюють КУК, УКК, ПАУК і Національну Раду.

Думаю, що й ви не заперечуватимете, що та тисяча чи півтори людей на вічі були людьми поважними і якісними. А це теж є щось говорити.

Не думаю, щоб я вас вдовольнив своїми виясненнями, але пишу це, щоб ви знали, що я не відмовчуясь і на неприємні мені запити.

П. Волиняк

Вш. п. Волиняк!

Посилаю переказ на 10.00 дол., як допомогу "Новим Дням" на виплату лінотипа. Ale якби Вам не хотілося "допомоги", то даю три адреси на передплати: о. прот. П. Маївського, проф. В. Р. Тимошенка, проф. В. В. Кричевського — вишиліть їм журнал на цю суму.

Мар'яна Мельник, Сан Франциско, США.

Дуже дякую, дорога Пані Мельник за Вашу кілька-річну підтримку. Шлю таки журнали — може ще й вони кому порадять?

П. Волиняк

КОНЦЕРТ КАПЕЛІ БАНДУРИСТІВ У ТОРОНТІ

1-го жовтня в Торонті відбувся концерт Капелі Бандуристів ім. Тараса Шевченка. Концерт відбувся у залі Мессей Гол, заля (3.000 місць) була переповнена вщерть — квитків не вистачило.

Концерт складався з трьох великих відділів. Були виконані церковні і світські твори старших і сучасних композиторів: Д. Бортнянського, К. Стеценка, М. Лисенка, Гнати Хоткевича, М. Фоменка, Г. Китастого, В. Витвицького. Диригував цього разу Г. Китастий.

По концерті в залі УНО відбулася товариська вечірня, влаштована бандуристам друзями Капелі.

На жаль, публіка в залі на яких 90% складалася з новоприбулих, отже, без новоприбулих такий концерт у Торонті — виключений.

На цей раз була й чужинецька публіка — коло 300 осіб, на чолі з головою міста та його дружиною.

З торонта Капеля виїхала на свої дальші концерти — на Захід Канади.

Кажете, що не можете ощаджувати?

“Хто вам говорив, що не можете ощаджувати? Ясно, що можете! І більше і легше чим ви, молодята, думаєте! Чули вже про Канадійські Щадничі Бонди? Це вам розв’язка!

Вкладайте в них якусь частину — навіть малий відсоток — ваших тижневих чи місячних заробітків. Це легко. Якщо хочете, кажіть це робити автоматично за допомогою Щадничого Пляну з зарплатні там, де працюєте, або через Ваш Банк.

Любите несподіванки? Здивуєтесь як у короткому часі накопичатися ваші ощадності — безпечно від ваших “примх” . . . дадуть вам добре, постійні відсотки. Якщо колинебудь схочете чи потребуватимете грошей, бо трапилася добра нагода чи наглий випадок, ваші Канадійські Щадничі Бонди можете негайно згрошевити за повну номінальну вартість плюс зароблені відсотки!

І не говоріть мені, що не можете ощаджувати!

Кожний може ощаджувати легко, регулярно, безпечно, купуючи Канадійські Щадничі Бонди!

Canada Savings Bonds

FOR CASH OR ON EASY INSTALMENTS

ЗА ГОТИВУ АБО НА ДОГІДНІ СПЛАТИ

10-та Серія платить 3½% відсотків

10th Series pays
3½%
interest

G. Luke's Electrical Appliance Company

ХОЛОДИЛЬНИКИ КРОСЛЕЙ ШЕЛВАДОР, ЕЛЕКТРИЧНІ ТА ГАЗОВІ ПЕЧІ МОФЕТ, ТЕЛЕВІЗІЙНІ АПАРАТИ, ПРАЛЬНІ МАШИНИ, ПИЛЕСМОКИ, МЕБЛІ ДЛЯ СПАЛЕНОВ ТА МЕШКАНЕВИХ КІМНАТ ТА БАГАТО ІНШИХ МЕБЛІВ, ПІЯНІНА ТА АКОРДІОНИ ТА ІНШЕ.

797-799 DUNDAS ST. W. TORONTO, ONT.

Телефон: ЕМ 8-9228

Latovak

“ЛАТОВАК”

народні танок західної Моравії

Основний чар популярного латовака не є лише у техніці танку, а більше в музиці, у якій зустрічаємо несподівану зміну ритму: від трьох четвертіх до двох четвертіх. Прегарні оригінальні строї, як і у всіх чехословацьких танках, надають частву загальному виглядові танку. На малюнкові — виконання кроку “вратак” з Лотовака. Танцюристи мають відомий одяг з місцевості Київ.

Народні танці та інші вияви чехословацької культури, що їх прищепили в Канаді нові іммігранти, напевно відиграють поважну роль в культурному розвиткові Вашої нової країни.

Памятайте про це, згадуючи Рідний Край.

O'Keeffe's
OLD VIENNA
BREWERY LTD